

СПІВЗАСНОВНИКИ:

Державна наукова установа
"Книжкова палата України імені Івана Федорова";
Харківська державна академія культури

Шеф-редактор — Сенченко М.

Головний редактор — Давидова І.

Заступниця головного редактора — Васківська О.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Давидова І. — д-р наук з соц. комунікацій, проф.
(голова редколегії), акад. Нац. акад. наук вищ. освіти
України, Україна
Сенченко М. — д-р техн. наук, проф. (заступник голови
редколегії), Україна
Кобелєв О. — д-р наук з соц. комунікацій, проф., Україна
Гандзюк В. — канд. наук з соц. комунікацій, доц., Україна
Ільганаєва В. — д-р іст. наук, проф., Україна
Киричок А. — канд. наук з соц. комунікацій, доц.,
Україна
Лопатовська І. — д-р філософії, доц., США
Мар'їна О. — д-р наук з соц. комунікацій, доц., Україна
Маркова В. — д-р наук з соц. комунікацій, проф.,
Україна
Мацюк Г. — канд. наук з соц. комунікацій, Україна
Сербін О. — д-р наук з соц. комунікацій, Україна
Ткаченко В. — д-р техн. наук, проф., Україна
Федушко С. — канд. техн. наук, доц., Україна
Шейко В. — д-р іст. наук, проф., Україна
Шпак В. — д-р іст. наук, проф., Україна

Рекомендовано до друку вченою радою Книжкової
палати України (протокол № 4 від 24.04.2025).

Відповідальна за випуск — Жданова Н.

Коректура — Панченко Є.

Комп'ютерні складання та верстання — Алексанян А.

Журнал "Вісник Книжкової палати" Атестаційною колегією
Міністерства освіти і науки України віднесено до наукових
фахових видань України в галузі соціальних комунікацій
(наказ МОН від 29.06.2021 № 735).

*Використання у будь-якій формі матеріалів, що опубліковані
в журналі, узгоджується з редакцією. Посилання на видання
обов'язкові. Авторські оригінали не повертаються. Редакція не
завжди поділяє точку зору авторів статей.*

Редакція, видавець і виготовлювач: Державна наукова установа
"Книжкова палата України імені Івана Федорова".

Адреса: просп. Л. Каденюка, 27, Київ, Україна, 02094

Тел.: +380 (44) 292-01-34 (приймальня),

+380 (44) 292-30-11 (редакція)

Факс: +380 (44) 296-71-15

E-mail: visnyk@ukrbook.net

CO-FOUNDERS:

Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine
State Research Institution;
Kharkiv State Academy of Culture

Editorial director — Senchenko M.

Editor-in-Chief — Davydova I.

Deputy Editor — Vaskivska O.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Davydova I. — Dr of Social Communication, Prof. (chairman
of the editorial board), Acad. of the Nat. Acad. of Sciences of
Higher Education of Ukraine, Ukraine
Senchenko M. — Dr of Technical Sciences, Prof.
(deputy chairman of the editorial board), Ukraine
Kobieliev O. — Dr of Social Communication, Assoc. Prof., Ukraine
Handziuk V. — PhD of Social Communication, Assoc. Prof.,
Ukraine
Ilhanaeva V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine
Kyrychok A. — PhD of Social Communication, Assoc. Prof.,
Ukraine
Lopatovska I. — PhD, Assoc. Prof., USA
Mariina O. — Dr of Social Communication, Assoc. Prof., Ukraine
Markova V. — Dr of Social Communication, Prof., Ukraine
Matsiuk H. — PhD of Social Communication, Ukraine
Serbin O. — Dr of Social Communication, Ukraine
Tkachenko V. — Dr of Technical Sciences, Prof., Ukraine
Fedushko S. — PhD of Technical Sciences, Assoc. Prof., Ukraine
Sheyko V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine
Shpak V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine

The Academic Council of the Book Chamber recommends
printing this Bulletin (Protocol № 4 from 24.04.2025).

Editor — Zhdanova N.

Proofreader — Panchenko E.

Computer layout — Aleksanyan A.

The Board of Attestation of the Ministry of Education and Science
designed the Bulletin of the Book Chamber of Ukraine as the
professional scientific publication of Ukraine in the field of social
communication. (Order of the Ministry of Education and Science of
Ukraine No. 735 of June 29, 2021).

*You can use the materials printed in the Bulletin by an agreement with
editorial staff. A reference to publications is necessary. Manuscripts are
not returned. Editors are not always agreeing with point of view of the
author.*

Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine, State Research Institution
is the editorial office, publisher and manufacturer.

Address: Av. L. Kadeniuk, 27, Kyiv, Ukraine, 02094

Tel.: +380 (44) 292-01-34 (reception),

+380 (44) 292-30-11 (editors)

Fax: +380 (44) 296-71-15

E-mail: visnyk@ukrbook.net

З М І С Т

СТОРІНКА ШЕФ-РЕДАКТОРА

СЕНЧЕНКО М. Контроль і фальсифікація науки. Інквізиція вчених3

КНИГОЗНАВСТВО. ВИДАВНИЧА СПРАВА

ПОГОРЕЛОВСЬКА І. Ідентифікація серіальних видань в Україні
в умовах воєнного стану 8

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

СТРОНСЬКА Н. Майбутнє бібліотеки: головні вектори трансформації9
ПАЛАМАРЕНКО В. Бібліотечні інновації як основа розвитку
центрів культурно-дозвіллевих послуг16

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

СЕНЧЕНКО Н. Цифровізація документальної спадщини Києво-Печерської лаври:
інноваційні підходи, стратегії та виклики23
ДЮЖЕВА К. Значення місцевих новинних платформ
у розвитку цифрової комунікації в Україні32

АРХІВОЗНАВСТВО Й АРХІВНА СПРАВА

БОНДАР В. Розвиток національної стандартизації у сфері архівної справи.....38

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ЛИТВИН С., ДОБРОВОЛЬСЬКА С. Хмарні сервіси в бібліотеках України:
проблема безпеки даних і ресурсів в умовах цифрової трансформації45

C O N T E N T

CHIEF-EDITOR'S PAGE

SENCHENKO M. Control and falsification of science. Inquisition of scientists3

BOOKSCIENCE. PUBLISHING

POGORELOVSKA I. Identification of serial publications in Ukraine under martial law8

LIBRARIANSHIP

STRONSKA N. The future of the library: main vectors of transformation9
PALAMARENKO V. Library innovations as the basis for the development
of cultural and leisure service centers in military realities16

SOCIAL COMMUNICATION TECHNOLOGIES

SENCHENKO N. Digitization of the documentary heritage of the Kyiv-Pechersk Lavra:
innovative approaches, strategies, and challenges23
DIUZHEVA K. The importance of local news platforms in the development
of digital communication in Ukraine.....32

ARCHIVAL SCIENCE AND ARCHIVAL AFFAIRS

BONDAR V. Development of national standardization in the field of archival funds38

INFORMATION ACTIVITIES

LYTVYN S., DOBROVOLSKA S. Cloud services in Ukrainian libraries:
ensuring data and resource security.....45

СТОРІНКА ШЕФ-РЕДАКТОРА

УДК 001.9:008]:2-784.5]](091)(045)

Микола Сенченко,

в. о. директора Книжкової палати України, професор,
e-mail: office@ukrbook.net**Контроль і фальсифікація науки. Інквізиція вчених*****Три фатальні ідеї європейської цивілізації**

Адепти світового уряду завжди намагалися скерувати розвиток країн хибним шляхом за допомогою фальсифікації науки та створення згубних теорій. До таких, на думку професора В. Катасонова, належали ідеї Ч. Дарвіна, Ф. Ніцше та К. Маркса. Про небезпеку цих учень для Європи й інших країн Заходу попереджав святий Микола Сербський, який передбачив їх духовну загибель.

У багатьох проповідях, лекціях і статтях видатний богослов порушував тему дарвінізму. Він вважав, що без урахування цього чинника важко зрозуміти багато трагічних подій ХХ ст. Здавалося б, яким може бути зв'язок між теорією Ч. Дарвіна, що належить до біологічної науки, і такими соціальними катаклізмами, як дві світові війни, революційні події 1917 р. у Росії, Велика депресія 1930-х рр. тощо? Святий упевнений, що безпосередній, на підтвердження чого наводимо його роздуми.

У статті "Три примари європейської цивілізації", опублікованій у журналі "Християнська думка" напередодні Другої світової війни (Белград, серпень—вересень 1939 р.) Микола Сербський зауважував про кризу європейської цивілізації. Під "європейською" він мав на увазі "християнську" цивілізацію. Звісно, криза непомітно назірала й розвивалася протягом багатьох століть, але початок гострої фази богослов датує ХVІІІ ст.

16 грудня 1919 р. під час лекції, прочитаної в лондонському кафедральному соборі Святого Павла у присутності королівських осіб, святий зробив рішучу й сміливу заяву: "Моя теза проста та ясна. Я стверджую: Європа вже не центр і не осереддя світової цивілізації, що вибудовується на основі християнської віри понад дев'ятнадцять століть. У ХVІІІ ст. Європа перестала бути центром світової цивілізації. Зараз вона, хитаючись та оступаючись, бредє по самому краю провалля, що загрожує їй загибеллю, жадібно хапаючись то за одні, то за інші мінливі цінності".

Чому саме ХVІІІ ст.? Тому, що тоді в Європі ширилися, неначе епідемія чуми, ідеї французьких філософів-просвітників Монтеस्क'є, Дідро, Вольтера, Руссо та інших. Ці погляди, на відміну від поглядів ранніх європейських філософів, які намагалися примирити християнство та позитивну науку, були вже відверто атеїстичними й навіть антибожими. Французи переконували Європу, що вище за "науку" немає нічого, а християнська релігія — це або "забобон", або одна з "наукових гіпотез". Утім, це були "квіточки", а "ягідки" з'явилися в наступному столітті.

У ХІХ ст. по європейській цивілізації було завдано три потужні удари — нефізичного характеру. Це були три теорії, подані суспільству як "наукові": "Три фатальні теорії європейської цивілізації, подані Дарвіном, Ніцше та Марксом. Дарвін — носій фатальної природничо-наукової теорії. Ніцше — носій фатальної етичної теорії. Маркс — носій фатальної соціальної теорії" [1].

Ці ідеї пересічні люди, які звикли в житті керуватися здоровим глуздом, зустріли з недовірою: "Звичайні люди, у яких серце ще виступає цензором і наглядачем істини, відчули три ці теорії як небезпечні фантазії". А ось інтелектуали, які вже давно втратили здоровий глузд та інтуїцію — сердечне відчуття, — заковтнули блискучу наживку "наукових теорій": "Проте велика кількість європейських інтелектуалів, у яких пригнічена сила сердечного сприйняття істини, поставилися до цих теорій з усією серйозністю як до великого відкриття".

Нагадаю, що першим із трьох теорій на світ з'явився дарвінізм. Формально датою його народження вважають 24 листопада 1859 р., коли в лондонській друкарні вийшла книга "Походження видів шляхом природного відбору або збереження обраних рас у боротьбі за життя" англійського дослідника природи Ч. Дарвіна (1809—1882). Книга стала наріжним каменем вчення під назвою "дарвінізм", що поширювалося світом, неначе лісова пожежа. Ключові ідеї дарвінізму: боротьба видів за виживання; еволюція як процес "природного відбору"; походження людини від

* Продовження. Початок див.: Вісник Книжкової палати. 2024. № 11. С. 3—10; № 12. С. 3—8; 2025. № 3. С. 3—8.

мавп. Дарвінізм постійно модернізувався, доповнювався новими ідеями й емпіричними даними, набував дедалі витонченішої філософської інтерпретації. Сучасною версією дарвінізму є "синтетична теорія еволюції".

Іншою фатальною теорією стало ніцшеанство, назване на честь її засновника Ф. Ніцше (1844—1900). Це філософське вчення, що заперечує мораль, звеличує егоцентризм, індивідуалізм, волютаризм і висуває концепцію "надлюдини", констатує, що є "вищі та нижчі" раси тощо. Точну дату зародження ніцшеанства визначити важко, але значна кількість праць, що заклала фундамент вчення, припадає на 1880-ті рр., зокрема: "Ранкова зоря. Думки про моральні пересуди" (1881); "Весела наука" (1882); "Так говорив Заратустра. Книга для усіх і ні для кого" (1883—1887); "Антихрист. Прокляття християнству" (1888); "Воля до влади. Досвід переоцінки всіх цінностей" (1886—1888).

Ніцшеанство, як і дарвінізм, мало багато послідовників і безперервно розвивалося. Наприклад, під впливом ідей Ніцше виник фрейдизм; внаслідок "схрещення" дарвінізму та ніцшеанства — "наука" під назвою "євгеніка" тощо.

Третім ученням став марксизм, основоположниками якого є К. Маркс (1818—1883) і частково його соратник Ф. Енгельс (1820—1895). Марксизм (як і ніцшеанство) формувався впродовж багатьох років. Точкою відліку, найімовірніше, став 1848 р., коли обидва "класики марксизму" опублікували "Маніфест Комуністичної партії". Водночас ядром марксизму слід вважати фундаментальну працю К. Маркса "Капітал. Критика політичної економії", що надала теорії наукоподібності й авторитетності. Перший том праці побачив світ 1867 р.

"Капітал" (загалом чотири томи, щоправда, другий і наступні не були дописані) лягли в основу марксистської політичної економії. Окрім того, марксистська теорія охоплювала філософію як діалектичний та історичний матеріалізм. Базис теорії також становили праці Ф. Енгельса "Анти-Дюрінг" (1876—1878) і "Діалектика природи" (1873—1883). Теоретичне обґрунтування комунізму як найвищої суспільно-економічної формації подано у праці К. Маркса "Критика Готської програми" (1875).

Це стислі довідки щодо трьох наведених Миколою Сербським теорій. Прикметно, що всі вони зародилися не лише в одному столітті (XIX), а в межах хронологічного проміжку, що не перевищує чотирьох десятиріч років (від кінця 1840-х до кінця 1880-х рр.). Важко достеменно визначити, що чому передувало. Це були три

майже одночасних непомітних і безшумних постріли, зроблених по європейській цивілізації. Тоді ніхто особливо не надав значення цим теоріям, і спочатку їх обговорювали в досить вузьких колах інтелектуалів, які сприйняли нові вчення із захватом. Проте ці ідеї можна уподібнити отруті з пролонгованою дією.

Смертельний ефект цих концепцій повною мірою виявився за кілька десятиріч років. Вони, як пише Микола Сербський, у XX ст. надали отруйні плоди у вигляді воєн, революцій і криз: "У наші дні ми ясно спостерігаємо, що серце народу було правим, а розум інтелектуалів виявився недалекоглядним суддею. Адже саме тепер виходять назовні гіркі й доленосні плоди цих теорій, внаслідок чого європейська цивілізація покрита густим і тяжким мороком, а весь світ виявився на краю прірви, варварства та загибелі".

Координаційні центри контролю та фальсифікації науки

Пошук таких центрів є доволі важкою та небезпечною роботою, проте аналіз різних джерел свідчить про наявність функцій контролю в окремих світових університетах і фондах. Чимало дослідників не лише виявили численні факти контролю й фальсифікації науки, а й довели, що впродовж кількох століть цим проєктом безпосередньо опікувався Ватикан. Саме в багаторівневих і багатокілометрових сховищах його бібліотеки зберігається безліч артефактів античної й мегалітичної цивілізацій, зокрема й давні писемні джерела. Однак простим смертним доступ до цих артефактів заборонено, а їх існування ретельно приховують.

Варто зауважити, що проєкт фальсифікації досягнень науки має новий координаційний центр, роль якого в справжній історії людства, збереженні історичних пам'яток та унікальних технологій давніх цивілізацій анітрохи не менша, ніж Ватикану з його гігантською бібліотекою.

Що ж це за новий координаційний центр проєкту тотальної фальсифікації науки?

Фахівцям відомо, що у США наукова цензура набагато жорсткіша, ніж в інших країнах. З метою її запровадження 1846 р. було створено Смітсонівський інститут (Smithsonian Institution, SI; аналог Академії наук України) як головну наукову установу в галузі природничих і гуманітарних наук. Історія його створення має доволі містичне підґрунтя.

До складу Смітсонівського інституту входить 19 інститутів, 21 бібліотека, зоопарк, майже 200 незалежних наукових філій, музейних і дослідних установ по всій країні. За офіційними даними, колекція предметів у Смітсонівському інституті

охоплює від 154 до 156 млн одиниць, приблизно 20 млн томів літератури, а архівні документи вимірюють у сотнях тисяч кубічних футів.

І ось ця організація визначає основні напрями гуманітарних наук. Якщо, наприклад, у Смітсонівському інституті заявили, що в Давньому Перу не було мегалітичної цивілізації, то перуанські науковці слухняно підтвердили цей факт. Варто зауважити, що історія Давньої Америки написана "штатівськими" ученими, які визначають офіційний образ стародавнього світу — Новий Світ.

Отже, сховища й запасники Смітсонівського інституту, порівнянні зі сховищами бібліотеки Ватикану, містять велику кількість утаємничених від людства артефактів. Більше того, рік створення SI (1846) свідчить, що він, по суті, контролює не лише американську, а й загальносвітову науку, зокрема й історичну, тобто є інструментом обмеження доступу людства до "забороненого" знання.

І немає нічого дивного в тому, що співробітники SI знищили кілька тисяч знайдених у всьому світі скелетів людей-велетнів, тих самих легендарних "богів" античної цивілізації "золотого століття". Вони спільно з єгипетськими археологами "зачищають" сліди цієї цивілізації на землях Єгипту, а на Близькому Сході вкрадені терористами артефакти з розграбованих музеїв потрапляють або у приватні колекції до світової еліти, або в численні запасники Смітсонівського інституту. Сюди, найімовірніше, було вивезено артефакти з Багдадського музею, викрадені американською армією під час вторгнення в Ірак.

Отже, можна констатувати, що функціонує ще один "центр сили світового уряду", й далеко не повний перелік цих керівних осередків нині має таку структуру:

1. Фінансовий центр — Лондонське Сіті (Британія).
2. Військово-політичний центр — округ Колумбія (США).
3. Релігійно-ідеологічний центр — Ватикан.
4. Науковий центр — Смітсонівський інститут (США).

До наведених слід додати ще й "банк світового уряду" — Швейцарію. Гітлер не дарма не порушував кордонів цієї країни, адже саме звідти Третій Рейх отримував фінансування. Ці факти пояснюють не лише співпрацю Ватикану з нацистським режимом, а й його активну участь разом з американськими спецслужбами в порятунку від справедливого покарання багатьох військових злочинців і учених Німеччини. Останніх, до речі, "прихистив" Смітсонівський інсти-

тут, головне завдання якого полягає в приховуванні від людства справжніх знань про давні цивілізації "золотого століття", їх соціально справедливий громадський устрій та унікальні технології виробництва дешевої енергії.

І якщо Ватикан залучав до переписування історії орден єзуїтів і його слуг, чие головне завдання полягало у фальсифікації й виправленні справжніх літописів, то від середини XIX ст. цей процес відбувався вже на "науковій основі" під керівництвом "учених" Смітсонівського інституту. Проте зауважимо, що фальсифікація історії — це тільки один із напрямів діяльності цієї організації.

У минулих століттях було здійснено підміну справжніх наукових знань за допомогою вигаданих ученими SI недоведених гіпотез, яким надали статус "істини в останній інстанції". І все для того, щоб приховати знання й технології, які становлять реальну небезпеку для влади світового уряду, що поневолює людство.

Варто приділити увагу ще одному центру контролю й фальсифікації науки, яким є Стенфордський дослідницький інститут (Stanford Research Institute, SRI). Дж. Гобсон, один із його директорів, у промові 1952 р. роз'яснив, які напрями має розвивати SRI. Стенфорд можна назвати одним із "діамантів" сфери управління Сполученими Штатами. Заснований одразу після закінчення Другої світової війни (1946), інститут зосередився на дослідженнях у галузі контролю над свідомістю людей і "науках майбутнього".

Для реалізації проєкту контролю й фальсифікації науки потрібно легалізувати таємне світове керівництво. До нього увійде майже тисяча представників світової еліти (Даоський проєкт "Піклувальники 21", 1998). Воно розподілятиме світові ресурси та керуватиме планетою в інтересах "золотого мільярда" обраних. Сьогодні достеменно відомо, що для встановлення нового світового порядку дослідницькі центри Великої Британії та США розробили низку програм, які нині втілюють у життя в багатьох країнах світу.

Одним із найзловісніших проєктів Стенфордського інституту, що може завдати людству значної шкоди через зміну напрямку розвитку багатьох країн, а також соціальних, моральних і релігійних збитків, була програма Стенфордської "Фундації Чарльза Ф. Кеттерінга" під назвою "Зміна образу людини" (Changing Images Man). Офіційна назва — "Контракт № URH (489) — 2150, доповідь про політичні дослідження № 4/4/74", котрий підготували співробітники Центру з вивчення соціальної політики Стенфордського інституту, керівник В. Хармон (Contract Number

URH (489) — 2150 Policy Research Report Number 4/4/74, Prepared SRI Center for Study Social Policy, Director Willis Harmon).

Над доповіддю обсягом 319 сторінок працювали 14 фахівців під керівництвом Тавістокського дослідницького центру і 23 фахівці з управління найвищої ланки. Копію доповіді "Зміна образу людини" здобув один із представників радянської розвідки через п'ять днів після того, як її ухвалив уряд США. Це була програма майбутнього не тільки Америки, а й усього людства: нації мають бути запрограмовані на зміни й настільки звикнути до них, що справжні глибокі трансформації стануть ледве помітними.

Зміни, що відбулися в американському суспільстві, докладно описано в книзі "Смерть Заходу" П. Дж. Б'юкенена, радника американських президентів Р. Ніксона і Р. Рейгана, кандидата в президенти від Республіканської партії на виборах 1992 і 1996 рр. Політик і публіцист зауважує, що американське суспільство так стрімко котиться вниз, що сьогодні розлучення вже ніхто не засуджує; кількість самогубств стрімко зростає, і вони теж майже нікого не дивують; відхилення від соціальних норм і сексуальні збочення, навіть згадку про які вважали вульгарною в моральному суспільстві, стали звичним явищем і не викликають жодного протесту.

Американці й не помітили, як програма "Зміна образу людини" суттєво вплинула на їхній спосіб життя. Наразі ці зміни відбуваються і в українському суспільстві — підґрунтя для цього є, адже в державі виразні негативні вияви сепаратизму. Окрім того, нація переживає й культурну революцію, внаслідок якої панівні висоти посіла псевдоеліта — зграя злодіїв і брехунів. Монополізувавши засоби навіювання ідей, образів, думок і цінностей — телебачення, мистецтво, індустрію розваг, освіту, — вона поволі формує новий народ. Вже не тільки етнічно й расово, а й культурно та етично ми більше не "люди однієї нації під Богом".

Головними клієнтами та замовниками досліджень Стенфордського інституту спочатку були оборонні відомства, але з розвитком SRI розширювався й спектр його програм, серед яких: "Застосування наук про поведінку людини в дослідженнях з проблем управління"; "Управління науки й технології"; "Програма ведення розвідки в бізнесі" тощо. Ці проекти було розроблено саме для контролю розвитку науки та націй.

Поміж корпорацій, що користуються послугами SRI: Міністерство оборони США — Дирекція з оборонних досліджень та інженерних

розробок, Управління аерокосмічних досліджень; Wells Fargo Bank; Bechtel Corporation; Hewlett Packard; Bank of America; McDonnell Douglas; Blyth; Eastman Dillon; TRW.

Одним із найтаємничіших проєктів Стенфорда стала програма ведення війни за допомогою хімічної та бактеріологічної зброї. Наприклад, у межах угоди між Міністерством охорони здоров'я України та Міністерством оборони США від 29.08.2005 № 840/138 в Україні було створено лабораторії з вивчення особливо небезпечних інфекцій. По одній лабораторії відкрито в Києві, Одесі, Херсоні, Тернополі, Ужгороді, Вінниці, Харкові та Луганську, по дві — у Дніпрі, три лабораторії — у Львові. Отже, 8 із 13 лабораторій було започатковано в українських містах-мільйонниках (Київ, Львів, Одеса, Дніпро та Харків) із загальним населенням майже 10 млн осіб. Спільним підрядником будівництва всіх лабораторій стала американська компанія Black & Veatch Special Projects Corp.

На думку експертів, у Штатах наростає внутрішня загроза від діяльності власних наукових установ, що дістали від держави право на проведення досліджень із біонебезпечними речовинами. Особливу занепокоєність закордонних експертів і медіа викликає та обставина, що процес розширення біонебезпечної лабораторної бази вийшов з-під контролю американської влади. І навіть Федеральне бюро розслідувань (ФБР) не може точно визначити кількість лабораторій високого рівня біонебезпеки, що діють у країні.

Експерти роблять висновок, що центри, створені для розв'язання завдань протидії біотероризму, навпаки, стали джерелом нових загроз. У прихованій біологічній війні, яка доки не вийшла за межі лабораторій, беруть участь не лише Пентагон і спеціальні відомства, а й корпорації, об'єднані з Альянсом за біобезпеку. Усі вони є частиною так званої Великої аптеки (Big Pharma) — розгалуженої структури, у якій переплелися інтереси американських конгресменів, фармацевтичної та військової промисловості США.

Стенфордський дослідницький інститут активно використовує ресурси щонайменше 200 дрібніших "мозкових центрів", досліджуючи майже всі аспекти життя в Америці й поза її межами.

Таємний фонд світового уряду

Для втілення планів світового панування та організації нового світового порядку таємний уряд створив власний фонд — справжній аналітично-розвідувальний центр, що має конкретні завдання, функції й джерела фінансування. Керівники фонду "купують" найкращих учених,

політиків і бізнесменів, мають найсучасніше технічне устаткування, здійснюють підготовку агентів у всьому світі.

Це таємна організація несамовитих фанатиків, своєрідна масонська ложа, озброєна давніми знаннями. Її члени вважають, що повинні протистояти загиниванню цивілізації й запровадити новий світовий порядок, для чого скрізь розосереджують агентів впливу.

Постає логічне питання: які давні знання вони використовують? Одна з гіпотез стверджує, що це таємні вчення попередніх цивілізацій з управління соціальними системами, знайдені тамплієрами під час розкопок Храмової гори. Історики описують тамплієрів як змовників, і цю тезу підтверджує факт, що засновники ордену проводили в Єрусалимі таємні розкопки й натрапили на певний артефакт, який допоміг досягти їм блискавичного розквіту й багатства.

Історик Першого хрестового походу та раннього Єрусалимського королівства Альберт з Аахена (Albert von Aachen) склав, за розповідями очевидців, хроніку тієї культової події: "Посередині храму — скеля... На одній її стороні є східці, що ведуть в пекло, а на іншій, за свідченням тих людей, що заслуговують на довіру та бачили це на власні очі, є маленькі дверцята, які, проте, завжди опечатані. За ними, за свідченням інших людей, і дотепер зберігаються деякі речі, які вважають одними з найсвятіших" [3].

Відомо, що Храмову гору пронизує мережа природних печер і штучних тунелів. "Тунелі, що йдуть глибоко під камінь (скелю на Храмовій горі), мабуть, прориті хрестоносцями, що намагалися відшукати передбачуваний тайник із Ковчегом Заповіту. Природну печеру під цим каменем хрестоносці прийняли за святилище храму... Вони розширили її та перетворили на приміщення для здійснення обрядів і церемоній" [1], — зазначав біблейський археолог професор Р. Прайс.

Майже всі сучасники й очевидці тих подій свідчать про розкопки хрестоносців, які згодом стали називати себе храмовими лицарями, храмовниками. Але чи знайшли вони те, що шукали? Є підстави вважати, що так, однак і донині достеменно невідомо, який це був артефакт.

Автор книги "Осквернення святини" Тибінг робить висновок, що серед знайдених предметів був документ під назвою "Сангріл": "...тисячі сторінок оригінальних рукописів часів, що передували імператорові Костянтину... Це ті самі документи, яким храмові лицарі завдячують своєю небаченою потужністю" [3].

Критики відкидають цей додатковий аспект історії про тамплієрів і посилаються на офіційну історіографію, яка, на їхню думку, враховує та правильно тлумачить всі факти. Вони стверджують, що храмові лицарі були християнськими хрестоносцями, які завдяки пожертвам і дарам спромоглися накопичити неабиякі статки. У XIV ст., після хрестових походів і розгрому тамплієрів у Франції, орден припинив існування.

Створення ордену тамплієрів має свою історію, тісно пов'язану з Першим хрестовим походом, що відбувся у 1096—1099 рр. Завершився він в липні 1099 р. кривавим завоюванням Єрусалиму. Цьому передував сухопутний похід у Палестину, що коштував хрестоносцям великих втрат. Військо складалося переважно з французьких загонів, одним із проводирів був лицар дворянського звання Готфрід Бульонський. Після перемоги його армії було засновано королівство Єрусалим. Коли рік потому Готфрід помер, королем став його брат Балдуїн, який залишався на троні від 1100 р. і до своєї смерті 1118-го. У період його правління відбувалося жваве, хоча й частково таємне, спілкування з французькою батьківщиною, зокрема з колами, звідки походили правителі.

Приблизно у 1110 р. тамплієри знову опинилися у Франції, 1114 р. вирушили в Єрусалим, однак незабаром доволі швидко повернулися на батьківщину. Що за причина змусила їх зважитися на важку подорож? Невже тільки заради того, щоб провести кілька місяців на Святий Землі? Найімовірніше, вони заволоділи таємними рукописами й географічними картами (світу!), що повністю змінило тодішнє уявлення про планету.

Заборонене знання: змова церков, юдейське й ісламське тлумачення Ісуса, стародавні документи та географічні карти, відомості про казкові землі з незліченними скарбами по той бік Великого Західного моря — зачаровувало європейське дворянство та лицарів. Таємницю суворо зберігали, щоб не спричинити смертельно небезпечної анафеми, відлучення від Церкви. У той час Землю офіційно вважали плоскою, і горизонт Великого моря збігався з краєм земного диска, наблизившись до якого, можна було впасти в пекло. Тих, хто піддавав сумніву непогрішну інтерпретацію Біблії, переслідувала інквізиція [1]. Проте в надрах суспільства віддавна тліла "невіра", ересь. Цим словом таврували все, що суперечило головним догмам Церкви: язичницькі вчення, наприклад, про реінкарнацію; юдейські й ісламські таємні вчення (нецерковні погляди на Ісуса, кабала, священна геометрія, астрономія) та

всі не визнані Церквою вчення про Землю й Сонячну систему. Ті, хто виявляв цікавість до нових заборонених віань у науці, змушені були об'єднуватися в таємні союзи.

Однією з таких таємних організацій і є зазначений вище фонд, створений світовим урядом для захисту чистоти віри й ідей нової цивілізації — нового світового порядку. Фонд швидко знайшов джерела фінансування, і реалізація планів значно прискорилося. Його аналітичні служби почали розробляти плани розосередження своїх агентів у світі. На підкуп і шантаж не шкодували грошей, адже мета виправдовувала засоби.

Поступово фонд став ключовою силою, на яку зважали навіть провідні розвідки світу. Аналітичні служби ставали дедалі потужнішими та діяли дедалі витонченіше. У світі зростала кількість агентів впливу, які працювали в інтересах фонду та заради втілення його планів. В епоху, коли число елітарних клубів і спільнот невинно збільшується, ці факти здаються закономірними.

Поступово діяльністю фонду зацікавилися представники різноманітних спецслужб, які стикалися з агентами впливу на своїх територіях. І тоді настав новий етап розвитку цієї організації: її співробітники кинули виклик провідним спец-

службам. Фонд став занадто потужною та розгалуженою структурою, щоб його можна було знищити одним ударом. Він нагадує багатоголову гідру, у якій на місці однієї втраченої голови відростають дві нові.

Багато співробітників фонду, зокрема й високопосадовці, не знали й не могли знати, хто саме його очолює, хто є фактичним керівником організації. Найбільшу таємницю становлять імена Великого Магістра та чотирьох його заступників. Безумовно, це розумні й можновладні особи, які ухвалюють рішення, спрямовані на досягнення світового панування й побудову Папської імперії Риму. Цей цивілізаційний проєкт був розроблений в середині XI ст., і його реалізація не припинялася ані на мить. Жерці, які спланували й втілюють у життя програму світового панування, зустрічають жорстоку протидію з боку інших цивілізаційних проєктів, як-от Великий Ізраїль і WASP (проєкт білих англосакських протестантів).

Сьогодні завдання цих трьох проєктів збігаються, і їхні ініціатори спільно здійснюють роботу для досягнення головної мети — встановлення нового світового порядку.

(Далі буде)

Список літератури

1. Сенченко М. Контроль і фальсифікація науки. Інквізиція вчених. Київ : Ліра-К, 2020. 226 с.
2. Бьюкенен П. Дж. Смерть Запада. Москва : АСТ, 2004. 444 с.
3. Franjo T. Die Wachter des Heiligen Gral — Das verborgene Wissen der Tempelritter, Bastei Liibbe, Mtinchen 2001. 44 s.

Надійшла до редакції 20 березня 2025 року

КНИГОЗНАВСТВО. ВИДАВНИЧА СПРАВА

Ідентифікація серіальних видань в Україні в умовах воєнного стану

25 березня 2025 р. у приміщенні Президії Національної академії наук України відбувся

науково-практичний семінар "Функціонування системи ISSN в Україні в умовах воєнного стану: наукова періодика". Захід був організований спільно Науково-видавничою радою НАН України, Видавничим домом "Академперіодика" НАН України та ДНУ "Книжкова палата України імені Івана Федорова", що виконує функції Національного центру ISSN в Україні.

У роботі семінару взяли участь понад 30 представників видавничих підрозділів установ НАН України. Завідувачка відділу Міжнародної стандартної нумерації видань та електронних ресурсів Книжкової палати України І. Погореловська розповіла учасникам про особливості функ-

ціонування системи ISSN в Україні в умовах воєнного стану та співпрацю з Міжнародним центром ISSN. Доповідачка розглянула такі питання: у чому полягає актуалізація записів ISSN у Міжнародному порталі ISSN; які правила транслітерації застосовують щодо назв серіальних видань та інших продовжуваних ресурсів, яким присвоєно ISSN, а також пояснила структуру Сертифіката ISSN і продемонструвала процес його створення.

Окрему увагу І. Погореловська приділила висвітленню проблем щодо серіальних видань, які вимушено припинили виходити на тимчасово

окупованих територіях України, продовжили випуск на території, підконтрольній Україні, чи на тимчасово окупованих територіях, та пошуку шляхів їх розв'язання на національному й міжнародному рівнях. Завдяки співпраці Книжкової палати України, вітчизняної наукової спільноти та Міжнародного центру ISSN оновлено правила присвоєння Міжнародних стандартних серійних номерів ISSN. Наразі Книжкова палата України готує роз'яснення, які будуть опубліковані на сайті.

Семінар був насиченим, корисним, актуальним і залишив позитивні відгуки учасників.

*Матеріал підготувала
завідувачка відділу Міжнародної стандартної нумерації видань
та електронних ресурсів Книжкової палати України*

І. Погореловська

Надійшов до редакції 27 березня 2025 року

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

УДК 02:[005.591.6+316.422](477)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2025.4(345).9-15

Наталія Стронська,
кандидатка історичних наук,
директорка наукової бібліотеки НАКККиМ,
доцентка кафедри артменеджменту та івент-технологій НАКККиМ,
e-mail: nstronska@dakkkim.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-7452-4400>

Майбутнє бібліотеки: головні вектори трансформації

У статті досліджено основні напрями еволюції бібліотек в умовах глобальних перетворень у сфері інформаційних технологій і зміни поколінь. Трансформації у звичках навчання й читання, технологічний прогрес, ускладнені запити академічної та наукової спільнот, альтернативні способи здобуття й використання інформації молоддю тощо спонукають бібліотеки вдосконалювати напрями діяльності за допомогою інноваційних динамічних програм, послуг і просторів, посилюючи здатність до адаптації.

Зроблено висновок, що до основних трендів, які визначатимуть розвиток бібліотек у найближчому майбутньому, належать: цифровізація бібліотечних фондів, створення просторів для співтворчості, соціальні та екологічні ініціативи, співпраця, фінансова незалежність, інклюзивність, імерсивні технології, промоція культурної спадщини, персоналізовані рекомендації, гейміфікація, психологічна підтримка ментального здоров'я, глобальні мережі тощо.

Наголошено, що бібліотеки активно переходять до використання цифрових форматів. Якщо установи адаптуються до викликів інноваційних технологій, як-от штучний інтелект (ШІ), віртуальна (VR) і доповнена (AR) реальності, їхнє майбутнє буде сповнено можливостей для постійного розвитку як центрів знань, комунікації, творчості.

Підсумовано, що лише впроваджуючи в роботу технологічні інновації, бібліотеки мають змогу залишитися конкурентоспроможними трансформаційними просторами для майбутніх поколінь.

Ключові слова: бібліотека; центр знань; культурна спадщина; комунікації; інновації; цифровий формат; штучний інтелект; інклюзивність; гейміфікація; імерсивні технології

Постановка проблеми. У добу цифровізації та стрімкого розвитку новітніх технологій бібліотеки суттєво розширюють свої можливості та функції, трансформуючись у центри знань і технологій, культури й соціальної взаємодії. Сучасна бібліотека — це не лише простір для зберіган-

ня книг і читання, а справжній хаб інновацій, що поєднує технології та навчання, створює нові можливості для розвитку. Бібліотеки постійно розвиваються й переосмислюють свою роль і місце в суспільстві. Завдання вдосконалення їхньої діяльності мають враховувати сучасні

тенденції, адже в мінливому світі кожен рік ставатиме новим етапом інновацій і трансформацій. Зміни у звичках навчання й читання, технологічний прогрес, ускладнені запити академічної та наукової спільнот, альтернативні способи здобуття й використання інформації молоддю тощо спонукають бібліотеки оновлювати функції завдяки впровадженню динамічних інноваційних програм, послуг і просторів, посиленню здатності адаптуватися до реалій і потреб сьогодення.

Про актуальність прогнозування майбутнього бібліотек свідчать звіти Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ IFLA Trend Report, започатковані 2013 р. Документи, що віддзеркалюють сучасні тренди, пропонують бібліотекам і бібліотечно-інформаційним працівникам потужний інструмент для планування майбутньої діяльності й визначення свого місця в суспільному розвитку.

З огляду на сучасні тенденції розвитку інформаційного суспільства вважаємо актуальним завдання визначення векторів трансформації бібліотеки як центру знань, комунікації та новітніх технологій.

Аналіз досліджень і публікацій. Кількість досліджень, присвячених перспективним напрямкам розвитку бібліотек, щороку зростає. К. Біньолі та Л. Стара у праці "Реагування на швидкі зміни в бібліотеках: підхід до взаємодії із користувачем" розглядають способи розширення й збагачення практичного досвіду відвідувачів і бібліотечного персоналу; аналізують сучасні тенденції обслуговування клієнтів, яким відводять центральне місце у процесах надання послуг; визначають шляхи лідерства в контексті змін, бібліотечні технології й фізичні простори; висвітлюють проблеми управління проектами, шляхи їх розв'язання та майбутні загрози для бібліотек [7].

У праці "Бібліотека 2035: уявіть наступне покоління бібліотек" за редакцією С. Гірш, що ґрунтується на розвідці "Бібліотеки 2020: провідні візіонери сьогодення описують бібліотеку завтрашнього дня" Дж. Джейнса, окреслено вектори розвитку бібліотек і шляхи трансформації інформаційних послуг для підвищення рівня обслуговування читачів, проаналізовано досвід останнього десятиліття й спрогнозовано можливості, переваги та проблеми бібліотек у майбутньому [11].

С. Джінендран-Джейн і П. Кумар-Бехера в публікації "Візуалізація академічної бібліотеки майбутнього на основі колекцій, просторів, технологій і послуг" аналізують літературу, присвячену створенню колекцій, плануванню простору, футуристичним технологіям та інформаційним послугам, пов'язаним з академічними біб-

ліотеками. Визначивши можливі сценарії розвитку академічних бібліотек, автори також розробили нову концептуальну основу їх функціонування [10].

М. Брідінг у статті "Тенденції бібліотечних технологій 2024. Комп'ютери в бібліотеках" розглядає технологічні тенденції в кожному з підсекторів бібліотечної спільноти, адже бібліотеки різних типів (публічні, академічні, шкільні), хоча й позиціонують схожі послуги та цінності, обирають різні моделі діяльності, зумовлені їхньою технологічною інфраструктурою. Специфічні характеристики кожного із цих типів бібліотек потребують розроблення спеціальної технологічної інфраструктури для управління ресурсами й надання послуг [8].

Український дослідник О. Онищенко у статті "Адаптація бібліотек до "життя в цифрі" визначає завдання, які стоять перед бібліотекою у цифрову епоху, та наголошує "на необхідності прискореної адаптації бібліотек до "життя в цифрі", до переорієнтації бібліотечних процесів на гармонію, поєднання традиційної і цифрової культури, традиційного і цифрового сервісів" [5].

М. Сенченко у статті "Майбутнє книги чи книга майбутнього?" окреслює перспективи розвитку книговидавничої галузі та бібліотек у цифрову добу й наголошує: "Бібліотеки, без сумніву, залишаться, оскільки мають значний інформаційний ресурс, яким активно послуговуються мільйони читачів. Бібліотекарі, крім того, мають унікальну організаторську силу, оптимізм, здатність до праці в сучасних умовах та адаптації до новітніх технологій. Натомість бібліотеки, що виконують лише функції сховища книг, втрачуть актуальність, адже зберігання літератури вже не є основним завданням цих установ. Бібліотеки поступово трансформуються в інформаційні центри, осередки впровадження технологічних інновацій, культурного та інтелектуального розвитку, місця, де можна спокійно й продуктивно провести час, насолодитися творами літератури, здобути нові знання чи розважитися. <...> Читання набуло нових форм, стало більш доступним і візуалізованим, але його місія та значення не зникли, а лише трансформувалися в нинішніх реаліях" [6].

Поміж глобальних трендів М. Сенченко виокремлює цифровізацію, що веде людство у світ, максимально віддалений від фізичної й тактильної реальності, й гібридизацію — збереження фізичного світу з додаванням цифрових сервісів і можливостей.

Науковець зауважує, що набувають поширення форсайт-проекти як інструменти планування майбутньої діяльності, зокрема й бібліотек. Наприклад, австралійські фахівці вивчають мож-

ливості перетворення бібліотечних установ на антикафе чи сховища інформації для бізнесу.

М. Сенченко акцентує, що "розвиватимуться нові формати книг, наприклад, тактильні видання з ароматами та феромонами, а також книги з емоційними компонентами. Зростатиме інтерес до імерсивних технологій — повного або часткового занурення у віртуальний світ чи поєднання реального та віртуального просторів. До імерсивних технологій, або технологій розширеної реальності, входять віртуальна (AR) і доповнена (VR) реальності, які дають змогу швидко перемикатися між різними форматами. Уже стає можливим проведення виставок обкладинок, макетів та ілюстрацій, що сприятиме підвищенню цінності книг як об'єктів мистецтва. Читання перетворюється на театралізований досвід із музикою та візуальними образами, а гіпертекстовий формат дає змогу розширити початковий текст із допомогою QR-кодів, що відкривають нові площини змісту. Книга стає не лише засобом передавання знань і витвором мистецтва, а й артефактом, ключем до сенсів і кодом доступу до нових екосистем літератури" [6].

Майбутнє книги та бібліотек, підсумовує учений, пов'язано з гібридизацією й новітніми технологіями, які змінюють спосіб сприйняття читачів і взаємодії з ними [6].

О. Івашкевич у публікації "Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи порушує проблеми цифрової трансформації бібліотек у довгостроковій перспективі "з акцентом на ключових аспектах динаміки цифрової трансформації: нові мобільні (електронні) додатки, застосування в роботі шерінгових моделей, особливості використання платформ, сервісів віртуального середовища" [3].

Статтю "Орієнтири розвитку бібліотек у середовищі покоління Z" Т. Гранчак присвячено розвитку бібліотечної справи в Україні в умовах інформаційного суспільства [2].

Я. Бондарчук у праці "Погляд на тенденції, що формують майбутнє українських бібліотек: контраверсійні роздуми" аналізує основні тенденції та ключові питання розвитку бібліотек України під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, обґрунтовуючи переваги та недоліки цього процесу [1].

У публікації "Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього" С. Назаровець та Є. Кулик репрезентовано концепцію нової бібліотеки. Автори доводять, "що модель Бібліотеки 4.0 не зможе ґрунтуватися винятково на технологіях, адже їх упровадження призведе до зміни струк-

тури інформаційних потреб користувачів, трансформації фізичного простору бібліотек, переосмислення моделей організації та фінансування інформаційної галузі загалом" [4].

Водночас динаміка суспільних і технологічних змін настільки непередбачувана, що, попри значну кількість публікацій, присвячених тематиці майбутнього бібліотек, потребує постійного моніторингу проблема впливу технологічних і суспільних трансформацій на перспективи розвитку та позиціонування будь-якої соціокультурної інституції.

Мета статті — дослідити основні напрями еволюції бібліотек в умовах глобальних трансформацій у сфері інформаційних технологій і зміни поколінь.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на неоднозначне трактування впливу інформаційних технологій на діяльність бібліотек, дослідники вважають концепцію змін потужним потенціалом для підвищення якості роботи бібліотечних закладів і персоналу, досягнення нового рівня обслуговування користувачів [6].

Науковці зосереджують увагу на прогнозуванні основних тенденцій, які спостерігатимемо в діяльності бібліотек у найближчому майбутньому. На нашу думку, їх можна умовно поділити на дві групи.

Перша група орієнтована на забезпечення потреб у межах традиційних бібліотечних функцій, які, утім, набувають нового формату та зорієнтовані на продуктивну практику задля суспільного прогресу. Адже бібліотеки — це творці просторів, що поєднують інтелектуальний розвиток, навчання, творчість і співпрацю, позитивно впливаючи на життя мільйонів людей. Завдяки глибоким знанням технологічних інструментів й уважному ставленню до потреб аудиторії бібліотекарі відіграватимуть фундаментальну роль у розбудові середовищ комунікації, розвитку, самореалізації тощо [12].

Бібліотеки й надалі виконуватимуть функції майданчиків для коворкінгу¹, хакатонів², майкерспейсів³, воркшопів⁴. Бібліотечні простори,

¹ Коворкінг (англ. *co-working* — спільно працювати) у широкому сенсі — модель організації роботи людей в єдиному робочому просторі (<https://uk.wikipedia.org/wiki/Коворкінг>).

² Хакатон (англ. *hackathon*, від *hack* (хакер) та *marathon* — марафон) — захід, на якому значна кількість людей збирається для спільного розв'язання важливої проблеми, пошуку інноваційних рішень або створення нового продукту (<https://tools.stepngo.in.ua/hackathon/>).

³ Мейкерспейс (англ. *makerspaces* — простір для творення) — публічна майстерня, створена в бібліотечному просторі з метою згуртування творчих і зацікавлених відвідувачів

обладнані 3D-принтерами, лазерними різальними машинами, наборами для робототехніки та лабораторіями віртуальної реальності, дають змогу користувачам навчатися й творити за допомогою провідних технологій. Окрім надання в користування технічних ресурсів, бібліотеки реалізують освітню функцію, проводячи семінари, що спонукають до творчості, підвищення технологічної грамотності. Актуалізується "завдання організації середовища управління знаннями як передумови формування спільноти практики, коли в процесі комунікації відбувається інтенсивний обмін знаннями й генерування нової інформації та знань... створює підґрунтя для функціонування як ініціатора і координатора такої комунікації, посилює роль бібліотеки як соціокультурного центру спільноти" [2]. Широкі технологічні можливості приваблюватимуть фрилансерів і стартаперів. Набуватимуть поширення цифрові виробничі лабораторії, проєктні інкубатори та програми наставництва, сприяючи співпраці між різними учасниками спільноти: підприємцями, митцями, науковцями й технологами.

Бібліотеки дедалі частіше працюватимуть над створенням середовища соціалізації для користувачів з особливими потребами, літніх людей та ін. Аудіокниги, шрифти Брайля, перекладачі жестової мови — це лише частина зусиль у напрямі інклюзії.

Бібліотеки також стануть просторами, здатними забезпечити потреби всіх генерацій. Наприклад, тісно співпрацюючи з персоналом бібліотеки округу Генріко (США) команда *Wtau* розробила просте рішення: яскравий дерев'яний дитячий візочок з іграшками, який можна зачинити, приєднали до робочого простору, щоб маленькі діти були поруч, зайняті та безпечні, поки дорослі працюють за комп'ютером. Потреби відвідувачів із малечю працівники публічної бібліотеки врахували, проєктуючи нову будівлю ще 2019 р. [13].

Багато бібліотек ставатимуть просторами для релаксації та психологічного відновлення. Спеціальні зони тиші, курси медитації та групи підтримки становитимуть вагомий частину бібліотечної програми.

задля навчання та розвитку із залученням інформаційних ресурсів бібліотеки й творчого потенціалу її персоналу (<https://ube.nlu.org.ua/article/Мейкерспейс>).

⁴ Воркшоп (англ. *workshop* — робоча майстерня) — захід, на якому учасники отримують знання самостійно. Основні відмінності воркшопу від заходів іншого типу — висока інтенсивність групової взаємодії, активність і самостійність учасників, актуальний досвід й особисте переживання (<https://legalaid.gov.ua/novyny/shho-take-workshop-i-z-chym-jogo-yidyat/>).

Одним із найпоширеніших трендів є підтримка екологічних ініціатив: від переходу на електронні книги до використання відновлюваних джерел енергії, а також організації заходів, спрямованих на підвищення обізнаності щодо екологічних проблем. Багато бібліотек уже перетворюють свої приміщення на зелені будівлі, працюють над програми перероблення, організують навчальні семінари, присвячені турботі про довкілля. Активізується внесок бібліотек у зменшення вуглецевого викиду та підвищення поінформованості суспільства щодо проблем навколишнього середовища. Такі ініціативи, як центри екологічної освіти, пропонують програми та ресурси, покликані інформувати населення про екологічні проблеми.

Економічна стійкість і співпраця стануть ще одним важливим трендом діяльності бібліотек майбутнього. Установи будуть змушені шукати нові форми самофінансування й підтримки, як-от гранти та фінансування через проєкти, а також взаємодіяти з організаціями, дослідницькими групами й іншими бібліотеками, щоб презентувати результативні проєкти, які дають змогу отримати ресурси для просування послуг і програм.

Спільні та взаємовигідні ініціативи сприятимуть майбутній стабільності бібліотечних установ. Окрім того, активна співпраця бібліотек світу, обмін досвідом, ресурсами й ідеями надасть користувачам можливість дістати доступ до рідкісних документів і матеріалів без географічних обмежень.

Бібліотека має багатий практичний досвід, спроможна адаптуватися до мінливих реалій, щоб ефективно використовувати ресурси та максимізувати свій вплив на соціум, слугуючи фундаментом знань, освіти, інтелектуального й творчого розвитку особистості [9, р. 10]. Наприклад, інновації, розроблення та пропозиція спеціалізованих послуг для компаній та організацій дадуть бібліотекам змогу отримувати прибуток. Робота бібліотек у комерційному напрямі може бути незамінною, а тому варта відповідного фінансування.

Друга група — це підготовка до співпраці з прийдешніми поколіннями, зокрема з бета-генерацією. У майбутньому бібліотеки дедалі більше змінюватимуться "з урахуванням запитів, згідно з теорією поколінь, формування нового цифровізаційного фокусу бібліотечних практик і модифікації бібліотечної діяльності" [3]. Бета — це покоління дітей, народжених у 2025—2039 рр. Це перша генерація, яка з'явиться на світ і виросте під повним впливом штучного інтелекту,

що зумовлюватиме новий спосіб навчання та спілкування. Наприклад, ChatGPT, розроблений OpenAI, був запущений нещодавно, а вже суттєво впливає на вектори розвитку освіти й суспільства. До того ж "тенденції, пов'язані із системами управління бібліотеками та службами пошуку, розвивалися протягом років або навіть десятиліть. Наступний цикл змін може настати для бібліотек досить швидко" [8].

Бібліотеки мають ґрунтовно підготуватися, щоб бути спроможними забезпечити потреби нового покоління, яке буде занурене в революційні технології та постійний зв'язок. Це завдання передбачає адаптацію освітніх послуг і ресурсів, які сприяють розвитку критичних, творчих і цифрових навичок із раннього віку, надаючи пріоритет інтерактивним враженням, удосконаленням цифровими ресурсами та інтелектуальним середовищем, які інтегрують навчання й розваги в нових форматах, як-от доповнена реальність і гейміфікація. Гейміфіковані програми та заходи заохочують дітей і дорослих відвідувати бібліотеки, наприклад читачі можуть отримати нагороду за прочитані книги чи участь у літературних квестах. Технології віртуальної та доповненої реальності інтегрують у навчальні програми бібліотек, зокрема завдяки VR можна подорожувати до стародавнього світу чи досліджувати космос.

Цифрові архіви, інтерактивні виставки та локальні ініціативи збереження історії залишаються важливою частиною діяльності бібліотек, оскільки допомагають зберігати національно-культурну спадщину для майбутніх поколінь. Бібліотека трансформується в гібридну модель, яка поєднує традиційні колекції та сучасне багатофункціональне сховище знань [10].

Автоматизація й використання штучного інтелекту спонукають до змін, спричиняють революцію в управлінні бібліотеками. Сучасні технології — від автоматизованих систем каталогізації до віртуальних помічників, які допомагають користувачам знаходити інформацію, — надають надзвичайно широкі можливості, щоб зробити бібліотечні послуги ефективнішими та доступнішими. Хмарні сервіси, мобільні застосунки для читання й інтеграція штучного інтелекту дозволяють користувачам мати доступ до книг і ресурсів 24/7 незалежно від місця перебування.

Окрім того, технології дають змогу персоналізувати досвід користувача, рекомендувати прочитання на основі його попередніх уподобань, аналізувати моделі та навіть емоції для вдосконалення послуг. Інтернет речей "може бути легко використаний для бібліотечного

обслуговування, розгортання нового покоління довідкових сервісів: для створення інтерактивних мап приміщень бібліотеки та інформаційних ресурсів, запуску індивідуальних сервісів рекомендацій, які враховують унікальні потреби конкретного користувача" [4, с. 7].

Рекомендаційні системи на основі штучного інтелекту надають користувачам можливість продуктивніше опановувати новий контент, який пропонує бібліотека, а бібліотеці — організовувати цікаві простори, що виходять за межі традиційного вмісту, наприклад навчальні групи, курси та заходи чи фізичні локації. Крім того, ШІ дозволяє підвищити доступність інформації, зокрема за допомогою автоматичного перекладу та генерації стислого викладу текстів, що цікавлять користувачів.

На думку С. Годіна, бібліотеку майбутнього відрізнятимуть три основні ознаки: 1) "Повсюдність" (ubiquity) — доступність технологій Веб 4.0 у будь-який час і в будь-якому місці; 2) "Ідентичність" (identity) — надання користувачам наборів персоналізованих послуг; 3) "Зв'язок" (connection) — пов'язаність користувачів з іншими користувачами" [4, с. 6]. Недарма Т. Гранчак акцентує на трансформації комунікативної функції бібліотек для покоління Z "у бік зміщення акцентів із забезпечення з'єднання користувача з потрібним йому документом або інформацією (технологічний аспект) до створення сприятливих умов для налагодження комунікації по лінії "користувач — користувач" (соціокультурний аспект)" [2].

У діяльності бібліотек майбутнього знайдуть втілення багато інших тенденцій, як-от відкрита наука та відкритий доступ; дослідження даних; авторське право в епоху штучного інтелекту; цифрове включення, універсальна доступність та інші, запропоновані у звіті IFLA Trend Report 2023 [9].

Бібліотеки у змозі підтримати сучасні зміни, однак мають постійно докладати зусиль, щоб політики та зацікавлені сторони визнали їх трансформаційний потенціал і можливості ефективної інтеграції у стратегічний розвиток. Бібліотечні установи мають стати інноваційними, оцінити та оновити свої стратегії, послуги, політику тощо, аби залишатися конкурентоспроможними учасниками суспільної еволюції у цифрову добу. Бібліотеки також мають докладати зусиль, щоб довести свою унікальну місію не тільки для державних установ і зацікавлених сторін, а й для широкої громадськості [9].

Суттєво змінюється і роль бібліотечного фахівця. Оскільки бібліотеки трансформуються в

інтелектуальні, естетичні, насичені емоціями соціальні центри, розвиток інноваційних технологій і послуг, підвищення кваліфікації й технологізація роботи бібліотечного персоналу є важливими перспективними завданнями [10]. Професія стає більш людиноцентричною, щоб бути в авангарді всіх інформаційно-технологічних змін, а бібліотекар перетворюється на досвідченого гіда, здатного орієнтуватися у великих масивах інформації та пропонувати персоналізований досвід кожному користувачеві.

Висновки. Серед основних трендів, які визначатимуть розвиток бібліотек у найближчому майбутньому, виокремимо цифровізацію бібліотечних фондів, створення просторів для співтворчості, соціальні та екологічні ініціативи, співпрацю, фінансову незалежність, інклюзивність, імерсивні технології, промоцію культурної спадщини, персоналізовані рекомендації, гейміфікацію, психологічну підтримку ментального здоров'я, глобальні мережі тощо. Бібліотеки стають епіцентрами знань та інновацій, пропонують простори й ресурси для творчості та підприємництва, спонукають громади опікуватися проблемами довкілля й сталого розвитку.

Бібліотеки активно переходять на роботу у цифровому форматі. Перспективна діяльність цих установ буде сповнена можливостей для трансформації, якщо вони адаптуються до викликів інноваційних технологій, зокрема штучного інтелекту та віртуальної реальності. Завдяки ШІ поступово відбуваються революційні зміни в управлінні бібліотеками, його інструменти дають змогу оптимізувати каталогізацію й пошук інформації. Використовуючи штучний інтелект, бібліотеки зможуть запропонувати користувачам персоналізовані рекомендації книг, фільмів та інших ресурсів на основі їхніх інтересів і попередніх запитів. Окрім того, бібліотеки навчають своїх чат-ботів відповідати на запитання, рекомендувати навчальні матеріали чи матеріали для читання, пропонувати персоналізовані послуги, як-от культурні заходи та навчальні курси.

Лише враховуючи глобальні перетворення у сфері інформаційних технологій, модернізуючи напрями роботи, дотримуючись вектора цифровізації послуг і сервісів, фокусуючись на мінливих потребах молоді, бібліотеки залишатимуться актуальними трансформаційними просторами для майбутніх генерацій.

Список бібліографічних посилань

1. Бондарчук Я. Погляд на тенденції, що формують майбутнє українських бібліотек: контраверсійні роздуми. *Бібліотечний форум України: історія, теорія і практика*. 2023. № 2 (32). С. 2—4
2. Гранчак Т. Ю. Орієнтири розвитку бібліотек у середовищі покоління Z. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2019. Вип. 3. С. 20—35. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.3.2019.169663>.
3. Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 50—56. doi: [10.32461/2409-9805.2.2021.238782](https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2021.238782).
4. Назаровець С., Кулик Є. Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 5. С. 3—14.
5. Онищенко О. Адаптація бібліотек до "життя в цифрі". *Бібліотечний вісник*. 2020. № 1. С. 3—8.
6. Сенченко М. І. Майбутнє книги чи книга майбутнього? *Вісник Книжкової палати*. 2024. № 2. С. 3—10. doi: [10.36273/2076-9555.2024.2\(331\).3-10](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.2(331).3-10); До проблеми збереження цифрової спадщини. Хартія ЮНЕСКО про збереження цифрової спадщини. *Вісник Книжкової палати*. 2022. № 12. С. 3—9. doi: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.12\(317\).3-9](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.12(317).3-9).
7. Bignoli C., Stara L. Responding to rapid change in libraries: A user experience approach. Chicago, IL : ALA, 2021. 124 p.
8. Breeding M. Library Tech Trends 2024. *Computers in Libraries*. 2023. № 43 (10). URL: <https://librarytechnology.org/document/29554/library>.
9. IFLA TREND REPORT UPDATE 2023 Realising libraries' potential as partners for development. URL: <https://repository.ifla.org/items/f61a20d5-7086-4620-b7ca-cac726fbdd7d/full>.
10. Jinendran-Jain S., Kumar-Behera P. Visualizing the Academic Library of the Future Based on Collections, Spaces, Technologies, and Services. *International Journal of Information Science and Management*. 2023. № 21 (1). P. 219—243. doi: [10.22034/ijism.2023.700794](https://doi.org/10.22034/ijism.2023.700794).
11. Library 2035: Imagining the Next Generation of Libraries; ed. S. Hirsh. Rowman & Littlefield Publishers, 2024. 234 p.
12. Quiroz N. Seis tendencias que transformarán las bibliotecas en 2025. URL: <https://www.noraquiroz.com/post/seis-tendencias-que-transformar%C3%A1n-las-bibliotecas>.
13. Walker A. Finally, a Desk for Working Parents. 2022. URL: <https://www.curbed.com/2022/01/parent-baby-desk-fairfield-library>.

Nataliia Stronska,

PhD of Historical Sciences, Director of the Scientific Library,
Associate Professor of the Department of Art Management and Event Technology,
National Academy of Culture and Arts Management

The future of the library: main vectors of transformation

The article explores the key directions of library evolution in the context of global changes in the field of information technology and generational change. After all, changes in learning and reading habits, technological progress, complex demands of the academic and scientific community, alternative ways of obtaining and using information by young people, etc. force libraries to rethink themselves with the help of innovative dynamic programs, services and spaces, strengthening their ability to adapt.

It is concluded that among the main trends that will mark the development of libraries in the near future, we can single out: digitalization of library collections, spaces for co-creation, social and environmental initiatives, collaboration, financial independence, inclusiveness, immersive technologies, promotion of cultural heritage, personalized recommendations, gamification, psychological support for mental health, global networks, etc. Thus, libraries become epicenters of technological innovation and knowledge, offering spaces and resources for creativity and entrepreneurship. Libraries inspire communities to work on caring for the environment and sustainable development.

Libraries are actively moving to digital formats, so the future looks exciting and full of opportunities for transformation if libraries adapt to the challenges brought by innovative technologies, in particular artificial intelligence and virtual reality. AI will revolutionize library management, with advanced tools that optimize cataloging and information retrieval. Thanks to AI, libraries will offer users personalized recommendations for books, movies, and other resources based on their interests and past searches. Libraries are training their chatbots to answer questions, recommend educational or reading materials, and offer personalized services such as cultural events and training courses. Only in this way will libraries remain relevant and transformative spaces for future generations.

Keywords: library; knowledge center; cultural heritage; communications; innovation; digital format; artificial intelligence; inclusivity, gamification; immersive technologies

References

1. Bondarchuk Y. (2023). Pohliad na tendentsii, shcho formuiut maibutnie ukrainskykh bibliotek: kontraversiini rozdumy. *Bibliotechnyi forum Ukrainy: istoriia, teoriia i praktyka*, 2 (32), pp. 2—4.
2. Hrachak T. (2019). Oriientyry rozvytku bibliotek u seredovyschchi pokolinnia Z. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk*, 3, pp. 20—35. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.3.2019.169663>.
3. Ivashkevych O. (2021). Tsyfrova transformatsiia bibliotek Ukrainy: sohodennia ta perspektyvy. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 2, pp. 50—56. doi: 10.32461/2409-9805.2.2021.238782.
4. Nazarovets S., & Kulyk Y. (2017). Biblioteka 4.0: tekhnolohii ta servisy maibutnoho. *Bibliotechnyi visnyk*, 5, pp. 3—14.
5. Onyshchenko O. (2020). Adaptatsiia bibliotek do "zhyttia v tsyfri". *Bibliotechnyi visnyk*, 1, pp. 3—8.
6. Senchenko M. I. (2024). Maibutnie knyhy chy knyha maibutnoho? *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 2, pp. 3—10. doi: 10.36273/2076-9555.2024.2(331).3-10; Do problemy zberezhennia tsyfrovoy spadshchyny. Khartiia YuNESKO pro zberezhennia tsyfrovoy spadshchyny. (2022). *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 12, pp. 3—9. doi: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.12\(317\).3-9](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.12(317).3-9).
7. Bignoli C., & Stara L. (2021). Responding to rapid change in libraries: A user experience approach. Chicago, IL : ALA.
8. Breeding M. (2023). Library Tech Trends 2024. *Computers in Libraries*, 43 (10). Available at: <https://librarytechnology.org/document/29554/library>.
9. IFLA TREND REPORT UPDATE 2023. (2024). *Realising libraries' potential as partners for development*. Available at: <https://repository.ifla.org/items/f61a20d5-7086-4620>.
10. Jinendran-Jain S., & Kumar-Behera P. (2023). Visualizing the Academic Library of the Future Based on Collections, Spaces, Technologies, and Services. *International Journal of Information Science and Management*, 21 (1), pp. 219—243. doi:10.22034/ijism.2023.700794.
11. Hirsh S. [ed.]. (2024). *Library 2035: Imagining the Next Generation of Libraries*. Rowman & Littlefield Publishers.
12. Quiroz N. (n. d.). *Seis tendencias que transformarán las bibliotecas en 2025*. Available at: <https://www.noraquiroz.com/post/seis-tendencias-que-transformar%C3%A1n-las>.
13. Walker A. (2022). *Finally, a Desk for Working Parents*. Available at: <https://www.curbed.com/2022/01/parent-baby-desk-fairfield>.

Надійшла до редакції 13 січня 2025 року

УДК 021.6:316.422](477)"364"(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2025.4(345).16-22

Василь Паламаренко,
аспірант кафедри артменеджменту
та івент-технологій НАКККиМ,
vpalamarenko@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9059-1531>

Бібліотечні інновації як основа розвитку центрів культурно-дозвілєвих послуг

У статті проаналізовано особливості інтеграції бібліотечних закладів у культурне життя суспільства та їх трансформації з осередків зберігання й розподілу інформаційних ресурсів у відкриті соціальні простори, що надають широкий спектр послуг — від доступу до інформації до організації культурних заходів, бібліотерапії, налагодження інтерактивної взаємодії з аудиторією тощо.

Наголошено, що сучасні українські бібліотеки виконують функції не лише елементів інформаційної інфраструктури, а й соціокультурних центрів, особливо в умовах воєнних дій і масової міграції.

Висвітлено умови об'єднання бібліотек і будинків культури в центри культури та дозвілля, що є оптимальною моделлю створення багатофункціональних культурних просторів й одночасного реформування бібліотечної системи.

Зауважено, що бібліотеки як інноваційні освітні та культурні центри пропонують різноманітні послуги й сервіси, що виходять за межі традиційного обслуговування читачів. Завдяки доступу до інтернету та цифровим ресурсам бібліотечні установи створюють сприятливе середовище для навчання, саморозвитку й творчості.

За результатами аналізу напрямів розвитку сучасних бібліотек констатовано, що вони демонструють високу адаптивність до умов воєнного часу, успішно поєднуючи традиційні функції з використанням інноваційних технологій.

Ключові слова: інноваційні ресурси бібліотек; центри культурно-дозвілєвих послуг; розвиток соціокультурних закладів у воєнних реаліях

Постановка проблеми. Сучасні бібліотеки активно розвивають співпрацю з різними установами та організаціями соціокультурної сфери, використовуючи інноваційні технології для створення інтегрованих інформаційних ресурсів, застосовуючи широкий спектр соціальних комунікацій і культурно-дозвілєвих послуг, що створює умови для розбудови мережі соціокультурних закладів як ключових елементів національного культурно-інформаційного простору. В умовах війни бібліотеки територіальних громад дедалі більше нагадують сучасні громадські центри, що поєднують різноманітні функції — від надання доступу до інформаційних ресурсів до організації соціальних заходів та освітніх програм.

Завдяки використанню цифрових технологій бібліотеки ефективно забезпечують потреби різних категорій користувачів, створюючи комфортні умови для навчання, творчості й спілкування, що споріднює їхні функції з функціями культурних центрів. Основу для розроблення практичних рекомендацій щодо інноваційного розвитку центрів культурно-дозвілєвих послуг під час війни насамперед мають становити механізми трансформації бібліотек у багатофункціональні соціальні інституції з використанням моделі об'єднання бібліотечних закладів і будинків культури в центри культури й дозвілля, з одного боку, та вико-

ристанням бібліотечних знансєвих та інформаційно-комунікаційних ресурсів для інтеграції установ соціокультурної галузі до інформаційної інфраструктури на всеукраїнському, регіональному й місцевому рівнях, з іншого. Ефективне формування таких просторів потребує чіткого планування та структурованого підходу.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналізу наукових теорій і практик організації бібліотечного обслуговування, взаємозв'язку між традиційними й інноваційними формами роботи з громадськістю в бібліотеках присвячено значну кількість досліджень у вітчизняній історіографії. Зокрема, С. Барабаш з'ясовувала ефективність використання мережєвих комунікацій для поширення PR-інформації та визначила роль адвокації інтересів бібліотеки в різних форматах управління [1]; Є. Кияниця розробила модель оптимізації взаємодії бібліотек із різними соціальними групами на регіональному рівні завдяки генерації креативного контенту висококваліфікованими фахівцями та залучення до співпраці спонсорів і фандрейзерів [18]; О. Шедрик розглянула особливості міжнародної співпраці українських публічних бібліотек у контексті державної культурної й інформаційної політики та констатувала, що міжнародні проєкти сприяють модернізації бібліотек і їх інтеграції у світовий науковий простір [22].

У наукових розвідках українських науковців особливу увагу приділено інноваційній діяльності, зокрема проблематиці впровадження моделі відкритої бібліотеки за допомогою блогів (М. Грет [10]); бібліотерапії (Л. Борисенко [4]) й таких інтерактивних форм культурно-дозвілєвої діяльності, як театри-імпровізації, брейн-ринги, виставки, токшоу, фестивалі книги (Т. Сидоренко [19]).

У працях останніх років наведено приклади використання різних видів інформаційно-творчої діяльності (В. Льницький [16]); сучасних практик цифрової трансформації (О. Івашкевич [15]); нових форматів взаємодії в онлайн-середовищі (В. Добровольська, Л. Чередник [13]); івент-менеджменту та проєктного менеджменту для підвищення привабливості публічних бібліотек (Н. Вовк [8], С. Хрущ [21]), які можуть суттєво сприяти підвищенню пізнаваності бібліотеки в інформаційному просторі та залученню нових користувачів до її послуг.

Актуальні перспективи розвитку інформаційно-комунікативної діяльності бібліотек України, які в умовах війни стають центрами громадського життя, висвітлено у статтях Т. Биркович й І. Вільчинської [3], Л. Дем'яненко [11; 12].

Важливе значення для вдосконалення технологій організації бібліотечних послуг і використання знаннєвих ресурсів у взаємозв'язку з діяльністю центрів культурно-дозвілєвих послуг, мають наукові дослідження К. Бережної [2], І. Бурміс [5] і В. Варенка [6], які розглядають моделі реформування закладів соціокультурної сфери, зокрема модель об'єднання бібліотек і будинків культури в центри культури та дозвілля, що відповідатимуть актуальним потребам українського суспільства.

Мета статті — визначення перспективних моделей реформування закладів вітчизняної соціокультурної сфери та обґрунтування впливу бібліотечних інновацій на ефективний розвиток центрів культурно-дозвілєвих послуг в умовах воєнного часу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бібліотечні інновації — це оригінальні концепції, проєкти та методи, які виходять за межі усталених норм і традиційних підходів. Вони дають змогу впроваджувати нові моделі організації послуг та управління бібліотечною діяльністю, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності бібліотек і формуванню їх позитивного іміджу на локальному та загальносуспільному рівнях. Концепція відкритої бібліотеки, що передбачає комплексний підхід, який охоплює ідеологічні, технологічні та правові аспекти, є однією з найважливіших інновацій у сучасній бібліотечній справі, вважає М. Грет, а блоги,

насамперед у контексті просування бібліотечних послуг і популяризації культурно-дозвілєвих заходів, зберігають актуальність для бібліотек як інструменти Веб 2.0, попри зростання популярності соціальних мереж [10].

Креативний підхід до надання культурно-просвітницьких послуг дає змогу трансформувати бібліотеку в багатофункціональний соціальний інститут, покликаний забезпечувати всебічний розвиток користувачів, що свідчить про готовність бібліотекарів до постійних інновацій. Серед різноманітних форм культурно-просвітницької роботи особливу популярність здобули літературні аукціони й марафони, фестивалі книги й виставки, зокрема віртуальні, які постійно еволюціонують та модернізуються. Динаміка розвитку сучасного суспільства зумовила появу нових форматів культурних заходів у бібліотеках, як-от музично-літературні театри, інтелектуальні ігри й творчі майстерні [19, с. 177].

На переконання авторів монографії "Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань", сучасні бібліотеки, в умовах творення національної інформаційної інфраструктури, стають провідними центрами соціальних комунікацій і трансформуються з традиційних сховищ інформації в інтеграційні центри, що сприяє розвитку співпраці в бібліотечно-інформаційній сфері завдяки взаємодії й консолідації [17]. Адаптація складників вітчизняної інформаційної інфраструктури: інформаційно-аналітичних, бібліотечних, архівних центрів — до інтеграції наукових електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів України до сучасних світових цифрових комунікацій має відбуватися через розширення можливостей використання різних видів ресурсів, тематичних і професійних вебсайтів, соціальних мереж, тематичних блогів, формування всеукраїнського цифрового наукового простору [14].

Українська бібліотечна асоціація (УБА) реалізує багато важливих проєктів, спрямованих на розвиток бібліотечної справи в Україні й адаптацію бібліотек до нових викликів. Зокрема, у 2020 р. за підтримки Європейського Союзу за програмою "Дім Європи" було реалізовано міжнародний проєкт "Твори культуру: бібліотечні інноваційні послуги". Він мав на меті навчити бібліотекарів створювати інноваційні бібліотечні послуги, як-от 3D-друк, програмування, продукування відеоконтенту тощо, з використанням спеціальної методології "Дизайн-мислення для бібліотек". Серед інших масштабних ініціатив варто виокремити проєкти "Розвиток бібліотек як хабів активних громадян", що підтримує бібліо-

течні установи у прагненні стати центрами громадської активності та сприяти розвитку місцевих ініціатив; "Чотири простори бібліотеки: інноваційна модель діяльності", котрий пропонує нову модель організації бібліотечного простору, що дає змогу ефективно використовувати ресурси та запроваджувати у бібліотеках послуги для розвитку креативних індустрій [20].

В умовах об'єднання територіальних громад, попри наявність розгалуженої мережі публічних бібліотек, Україна стикнулася з проблемою низької залученості користувачів, що актуалізувало завдання реформування бібліотечної системи, зокрема в контексті децентралізації. Експерти пропонують кілька моделей реформування, заснованих на європейському досвіді.

Перша модель передбачає автономне функціонування публічних бібліотек у межах об'єднаних територіальних громад, коли кожна установа самостійно визначатиме оптимальну структуру бібліотечної мережі, дотримуючись мінімального стандарту — одна бібліотека на громаду. Переваги цієї моделі полягають у гнучкості та можливості адаптації до місцевих потреб, однак до недоліків належать ризики недофінансування й неконтрольованого скорочення бібліотечних послуг.

Друга модель реформування передбачає об'єднання публічних і шкільних бібліотек в єдину мережу, що допоможе оптимізувати витрати на їх утримання й розширити спектр послуг. Водночас ця модель потребує ретельного планування й узгодження з вимогами освітньої та культурної політики [5, с. 15].

У контексті дослідження визначальної ролі бібліотек в інноваційному розвитку центрів культурно-дозвілєвих послуг найефективнішою є третя модель, що передбачає об'єднання публічних бібліотек і будинків культури в мультифункціональні центри культури й дозвілля. Модель надає можливість оптимізувати використання ресурсів і приміщень, зберегти наявну мережу соціокультурних закладів, розширити спектр послуг і сервісів, щоб якнайповніше забезпечувати інформаційні, комунікаційні та культурні потреби громади. Водночас також наявні ризики скорочення штатів і проведення додаткових заходів із соціального захисту працівників [2, с. 167].

На переконання О. Івашкевич, модель створення бібліотечними фахівцями продуктів, зручних лише для однієї сторони, неефективна й потребує переходу від пасивної ролі до активної, коли бібліотеки стають центрами інновацій і розвитку. Слід налагодити комунікацію з користувачами для розуміння їхніх потреб і залучення до нових

бібліотечних послуг; відмовитися від архаїчних методів роботи та впроваджувати інновації; використовувати штучний інтелект й інші інформаційно-документаційні технології опрацювання та зберігання ресурсів; заохочувати працівників до ухвалення творчих рішень, що перетворюватимуть "класичного" бібліотекаря на "драйвера" подальших змін [15, с. 53].

Одним із вагомих аспектів успішної інноваційної діяльності бібліотек є розвиток ефективної інформаційно-комунікаційної інфраструктури та впровадження досвіду найкращих інноваційних проєктів у сфері інформаційно-організаційного забезпечення, наприклад, бібліотечні фахівці розробляють тематичні збірники, що містять аналітичні огляди інноваційних практик; створюють інформаційні дайджести, присвячені актуальним тенденціям модернізації бібліотек у контексті адміністративно-територіальної реформи; популяризують ефективні моделі створення молодіжних просторів у бібліотеках України; проводять спеціалізовані заходи та ярмарки, спрямовані на презентацію інноваційних бібліотечних послуг, і семінари-практикуми для обміну досвідом між фахівцями [16].

Використання в діяльності бібліотек новітніх медіатехнологій є ваговою умовою успішного функціонування в сучасному інформаційному суспільстві. Водночас організація інноваційних просторів вимагає чіткого планування та структурованого підходу, вважає С. Хрущ, тож ефективним інструментом для розроблення та реалізації цих стратегій є проєктний менеджмент [21, с. 131]. Багатогранність цифрової трансформації бібліотек передбачає використання гнучких моделей управління змінами. Цифрові бібліотечні проєкти можуть охоплювати широкий спектр напрямів: від створення цифрових сховищ і колекцій до розроблення інтерактивних платформ та віртуальної реальності, від інтерактивних виставок до онлайн-курсів, що підтверджує поліфункціональність діяльності бібліотек.

Бібліотеки стають центрами культурного життя, активно інтегруючись у соціокультурний простір місцевих громад, і пропонують користувачам широкий спектр послуг на умовах партнерства, наголошують В. Добровольська та Л. Чередник. Окрім надання традиційного доступу до книг, сучасні бібліотечні заклади активно використовують цифрові технології, організовують різноманітні заходи й ініціюють нові формати взаємодії: віртуальні виставки, коворкінг-простори, буккросинг, квести, бібліо-флешмоби, онлайн-курси та коучинг. Ці інновації сприяють популяризації читання, залученню

нових користувачів і позиціонуванню бібліотек як сучасних культурних центрів [13, с. 7].

В умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну бібліотеки перебрали на себе роль інформаційно-комунікативних соціальних майданчиків і, попри брак матеріально-технічного забезпечення та обмежені ресурси в деяких регіонах, продемонстрували здатність адаптуватися до умов воєнного часу, трансформуючись у багатофункціональні інформаційні центри. Активна участь у протидії дезінформації та підтримка українського суспільства підтверджують важливу роль бібліотек як інститутів, що формують інформаційний простір. Проте для ефективного функціонування бібліотек як інформаційних центрів слід активніше використовувати сучасні комунікаційні технології, розробити нову модель діяльності, котра забезпечить успішне виконання завдань сучасного інформаційного фронту, орієнтованого на європейські цінності, національну єдність і зміцнення громадянської свідомості [7].

Українські бібліотеки виконують завдання популяризації культурної спадщини й традицій локальної ідентичності серед внутрішньо переміщених осіб, беруть активну участь у процесах соціально-культурної реабілітації. Особливо важливу роль відіграють бібліотеки в постраждалих від війни регіонах, де забезпечують доступ до цифрових послуг та інформації, організовують культурні заходи й надають психологічну підтримку. Завдяки різноманітним формам роботи з дітьми (літературні бесіди, клуби за інтересами, бібліотеатри) бібліотечні установи сприяють їх всебічному розвитку та соціалізації. Бібліотеки на рівні територіальних громад трансформуються в поліфункціональні платформи для навчання, творчості та соціальної взаємодії, що об'єднують різні покоління, створюють умови для комунікації та підтримки, розвитку індивідуальних компетенцій, удосконалення вмінь і навичок користувачів [3, с. 46].

Моделювання діяльності будь-якої організації сьогодні є вкрай важливою практичною проблемою, зазначає В. Варенко, оскільки усталена модель функціонування й розвитку бібліотеки в сучасних умовах змінюється на інноваційну. Автор вважає найефективнішими такі моделі розвитку сучасної бібліотеки як мультифункціональної установи, що знаходять розвиток у наукових розробках інших дослідників та можуть стати пріоритетними на певному етапі розвитку установи: "Бібліотека — науково-інформаційний центр", "Бібліотека — культурно-просвітницький центр", "Бібліотека — загальнодоступний освітній центр", "Бібліотека — інформаційно-ана-

літичний центр", "Бібліотека — дозвіллевий центр", "Бібліотека — суспільно-комунікаційний центр" тощо [6, с. 54]. До того ж суттєво зростають темпи розвитку сервісів і послуг бібліотечного середовища; галузевого партнерства (бібліотека — бібліотека); міжсекторального партнерства (бібліотека — заклади культури, науки, освіти, бізнесу, громадські об'єднання тощо); міжнародного партнерства (міжсекторальне та галузеве); партнерства з державними органами влади (законодавчою та виконавчою гілками) тощо [9].

Попри виклики воєнного часу, бібліотеки продемонстрували високу адаптивність, активно впроваджуючи інноваційні методи роботи. Завдяки використанню цифрових технологій і дистанційних форматів роботи бібліотечні установи стали важливими центрами громадського життя не лише у великих містах, які мають більше можливостей, а й у районних громадах, наголошує Л. Дем'яненко. Надаючи доступ до інформації, освіти та культури під час засилля фейків, вони відіграють головну роль у збереженні національної ідентичності та європейських цінностей, оскільки самостійно створюють бази даних, вебсайти та вебпортали, систематизуючи численні інформаційні потоки, життєво необхідні у воєнний час [12, с. с. 19]. Попри цифровізацію багатьох бібліотечних послуг, забезпечення інформаційних потреб під час війни залишається складним завданням через динамічність і різноманітність запитів, обмеженість ресурсів бібліотек та постійне зростання обсягів інформації, що зумовлює потребу посилення просвітницької, експертної, консультативної й інтегративної функцій бібліотек [11, с. 192].

Сучасні бібліотечні заклади дедалі активніше використовують бібліотерапевтичні практики, які допомагають людям впоратися з емоційними труднощами та стресом. Завдяки доступності книг та інформації, різноманітним заходам і затишній атмосфері бібліотеки стають осередками спокою та відпочинку, сприяють підтриманню психологічного здоров'я користувачів. Наприклад, Стрийська районна дитяча бібліотека та Львівська міська централізована бібліотечна система успішно реалізують програми бібліотерапії, спрямовані на роботу із соціально незахищеними категоріями населення, зокрема дітьми-сиротами, дітьми з інвалідністю та особами з особливими потребами. Партнерство з іншими інституціями, як-от служби у справах неповнолітніх та асоціації інвалідів, допомагає бібліотекам надавати комплексну підтримку цим категоріям користувачів. Утім, сьогодні бібліотерапії потребують не тільки діти,

а й військові, котрі виконували завдання в зоні бойових дій, констатує Л. Борисенко [4, с. 59], тому підготовка бібліотечних фахівців обов'язково має охоплювати вивчення основ теорії й практики бібліотерапії.

Перспективним напрямом діяльності бібліотечних установ є поєднання подієвого маркетингу й інтернет-маркетингу. Це рекламні кампанії, присвячені різноманітним подіям, активність в онлайн-просторі, що забезпечить зростання відвідуваності, підвищення пізнаваності бібліотеки, поглиблення взаємодії з аудиторією й формування спільноти, яку можна залучати до різноманітних заходів і послуг [8, с. 33]. Вироблення єдиного стилю комунікації та створення якісного контенту дають змогу сформувати бренд бібліотеки, а впровадження інтерактивних форматів, використання соціальних мереж і підтримка громадських ініціатив — розвивати волонтерські хаби, організовувати допомогу Збройним силам України та внутрішньо переміщеним особам, залучати ширшу аудиторію, забезпечувати різноманітні інформаційні потреби й інтереси різних категорій читачів, надавати доступ до інформації, сприяти культурному розвитку тощо [8, с. 36].

Висновки. Бібліотечні інновації є рушійною силою розвитку бібліотечної справи, оскільки пропонують нестандартні рішення, спрямовані на оновлення змісту та форм обслуговування, удосконалення технологічних аспектів управління бібліотеками. Інновації сприяють успішній трансформації бібліотечних закладів у сучасні центри культурного й інтелектуального розвитку, інформаційні хаби, спроможні забезпечити культурно-дозвілєві потреби різних категорій користувачів та зміцнити їх позиції в інформаційному просторі.

Креативний підхід до культурно-просвітницької діяльності став невіддільною частиною бібліотечних практик, а цифрові формати культурних заходів, як-от віртуальні виставки й інтерактивні програми, сприяють залученню широкого кола користувачів і підвищенню престижу бібліотеки в інформаційному полі. Ефективним інструментом для розроблення та реалізації стратегій створення інноваційних медіапросторів є управління проектами та івент-менеджмент.

В умовах розвитку суспільства знань інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотек не-

можлива без таких форм співпраці, як партнерство й інтеграція. Саме бібліотечні установи виконують функцію інтеграції інформаційних ресурсів, перетворюючи їх на знання, доступні для широкого кола користувачів, сприяють об'єднанню зусиль різних соціокультурних установ для досягнення спільних цілей, подолання відомчих бар'єрів і посилення взаємодії між різними типами бібліотек.

Децентралізація відкриває нові можливості для розвитку бібліотечної системи в Україні у взаємозв'язку з іншими соціокультурними закладами, а моделі реформування й функціонування бібліотеки як відкритого мультикультурного простору дають змогу створити сучасні заклади, що відповідатимуть потребам суспільства. Зокрема, модель об'єднання бібліотек і будинків культури в центри культури та дозвілля є одним із можливих варіантів одночасного реформування бібліотечної системи й створення багатофункціональних культурних центрів. Водночас ця модель потребує ретельного планування та врахування соціальних аспектів, зокрема забезпечення зайнятості працівників.

Створення інноваційного комунікаційно-інформаційного середовища в бібліотеках є головним чинником забезпечення їх конкурентоспроможності. Бібліотеки на деокупованих територіях та в регіонах підтримки внутрішньо переміщених осіб стають осередками громадського життя: надають доступ до інформації, організовують культурні заходи та забезпечують психологічну підтримку населення. Зокрема, дитячі майстер-класи, літературні вечори та клуби за інтересами відіграють важливу роль у соціалізації малечі та подоланні наслідків стресу, спричиненого війною. Сучасні бібліотеки дедалі частіше виконують роль терапевтичних просторів, де люди можуть відпочити, відновити емоційну рівновагу та знайти підтримку. Використовуючи різноманітні формати роботи, бібліотеки сприяють поліпшенню психологічного здоров'я відвідувачів.

Водночас проблема створення умов для збереження культурної ідентичності завдяки спільній діяльності бібліотек і культурно-дозвілєвих центрів залишається недостатньо дослідженою у вітчизняній історіографії й потребує подальшого вивчення, а отже має перспективи для висвітлення в наукових працях.

Список бібліографічних посилань

1. Барабаш С. І. Зв'язки з громадськістю в системі соціально-комунікаційної діяльності бібліотеки вищого навчального закладу : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2013. 197 с.
2. Бережна К. С. Публічні бібліотеки України: вектори модернізації в українському суспільстві : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харьк. держ. акад. культури Харків, 2018. 232 с.

3. Биркович Т. І., Вільчинська І. Ю. Інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек України в умовах війни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 42—48.
4. Борисенко Л. В. Бібліотерапія як нова форма бібліотечних послуг. *Бібліотека. Книга. Наука* : матеріали наук. семінару (Київ, 24—25 квіт. 2018 р.). Київ, 2018. Вип. 1. С. 58—59.
5. Бурміс І. В. Формування моделі публічної бібліотеки в умовах об'єднаних територіальних громад Півдня України. *Бібліотекознавство. Документознавство, Інформологія*. 2021. № 1. С. 12—21. doi: 10.32461/2409-9805.1.2021.229837.
6. Варенко В. М. Моделювання діяльності бібліотек: аналітичні інструменти. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 49—55.
7. Війна за цінності: бібліотеки як центри боротьби на інформаційному фронті. За матеріалами виступу Л. Шум. 30.09.2022. *Громадський простір*. URL: <https://www.prostir.ua/?news=vijna-za-tsinnosti-bibliotekuyak-tsentry-borotby-na-informatsijnomu-fronti>.
8. Вовк Н. Роль івент-менеджменту як бібліотечної інновації в підвищенні привабливості публічних бібліотек: аналіз тенденцій та успішних практик. *Вісник Книжкової палати*. 2024. № 7. С. 32—38.
9. Воскобойнікова-Гузєва О. Соціальне партнерство як чинник розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 4. С. 3—7.
10. Грет М. Я. Блоги у системі бібліотечних інновацій. *Бібліотека XXI століття: перспективи та інновації* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 23 квіт. 2015 р. / М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Наук. б-ка, Каф. книгознавства і бібліотекознавства. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2015. С. 98—100.
11. Дем'яненко Л. Інститут президентства та бібліотечна справа: особливості функціонування та взаємодії. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2022. Вип. 65. С. 184—194. doi: <https://doi.org/10.15407/nr.65.184>.
12. Дем'яненко Л. Українські бібліотеки в умовах російської агресії: актуальні проблеми та перспективи розвитку. *Вісник Книжкової палати*. 2024. № 9. С. 18—24. doi: 10.36273/2076-9555.2024.9(338).
13. Добровольська В. В., Чередник Л. А. Інноваційна діяльність бібліотек в умовах цифрового суспільства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 5—11.
14. Звіт про науково-дослідну роботу "Цифрові інформаційні ресурси наукових бібліотек України: формування, збереження та використання в умовах воєнного стану та повоєнного розвитку". *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/6476/>.
15. Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 50—56.
16. Ільницький В. А. Інформаційно-творча діяльність бібліотек: актуальність сучасних практик. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 2. С. 26—31.
17. Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань : монографія / О. М. Василенко, Т. В. Добко, Н. Я. Зайченко, Н. Ю. Каліберда, О. Г. Кириленко, О. З. Клименко, Т. М. Коваль, Л. А. Литвинова, К. В. Лобузін, Н. Ф. Самохіна. Київ : НБУВ, 2017. 410 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002187>.
18. Кияниця Є. О. Розвиток зв'язків бібліотек з громадськістю в соціокультурному просторі регіону : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2017. 220 с.
19. Сидоренко Т. В. Культурно-просвітницька діяльність бібліотек: традиції та вектор змін. *Бібліотека XXI століття: перспективи та інновації* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 23 квіт. 2015 р. / М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Наук. б-ка, Каф. книгознавства і бібліотекознавства. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2015. С. 176—179.
20. Проекти. *Українська бібліотечна асоціація*. URL: <https://ula.org.ua/pro-nas/proiektu>.
21. Хрущ С. С. Проектний менеджмент як інструмент ефективного формування інноваційного медіапростору бібліотеки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 3. С. 129—135.
22. Шендрік О. О. Міжнародне співробітництво публічних бібліотек України (90-ті рр. XX ст. — поч. XXI ст.) : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2018. 211 с.

Vasyl Palamarenko,

Postgraduate Student, NACAM

Library innovations as the basis for the development of cultural and leisure service centers in military realities

The article identifies key trends in the integration of library institutions into the cultural life of society and their transformation from centers of concentration and distribution of information resources to open social spaces that provide a wide range of services, from access to information to the organization of cultural events. Modern Ukrainian libraries perform the functions not only of elements of information infrastructure, but also of socio-cultural centers, especially in conditions of military operations and mass migration.

The conditions for combining libraries and cultural centers into cultural and leisure centers are highlighted, which is one of the optimal models for creating multifunctional cultural centers and simultaneously reforming the library system. Libraries, as innovative educational and cultural centers, offer a wide range of services that go beyond the usual library service. Thanks to access to the Internet and various digital resources, libraries create a favorable environment for learning, self-development and creativity.

Analysis of the development directions of modern libraries demonstrates high adaptability to wartime conditions and successful combination of traditional functions with the use of innovative technologies. Library institutions have become important centers of public life, providing a wide range of services, from access to information to the organization of cultural events.

Keywords: innovative library resources; centers of cultural and leisure services; development of socio-cultural institutions in wartime realities

References

1. Barabash S. I. (2013). *Zv'yazky z hromads'kystyu v systemi sotsial'no-komunikatsiynoyi diyal'nosti biblioteki vyshchoho navchal'noho zakladu*. PhD. Kyiv. nac. un-t kulturi i mistectv. Kyiv.
2. Berezhna K. S. (2018). *Publichni biblioteki Ukrayiny: vektory modernizatsiyi v ukrayins'komu suspil'stvi*. PhD. Hark. derzh. akad. kulturi. Kharkiv.
3. Byrkovych T. I., & Vil'chyns'ka I. Yu. (2023). Informatsiyno-komunikatyvna diyal'nist' bibliotek Ukrayiny v umovakh viyny. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya*, 4, pp. 42—48.
4. Borysenko L. V. (2018). Biblioterapiya yak nova forma bibliotechnykh posluh. *Biblioteka. Knyha. Nauka : materialy nauk. seminaru*, 1, pp. 58—59.
5. Burmis I. V. (2021). Formuvannya modeli publichnoyi biblioteki v umovakh ob'yednanykh terytorial'nykh hromad Pivdnya Ukrayiny. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo, Informolohiya*, 1, pp. 12—21. doi: 10.32461/2409-9805.1.2021.229837.
6. Varenko V. M. (2023). Modelyuvannya diyal'nosti bibliotek: analitychni instrumenty. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya*, 4, pp. 49—55.
7. Shum L. (2022). Viyna za tsinnosti: biblioteki yak tsentry borot'by na informatsiynomu fronti. *Gromadskij prostir*. Available at: <https://www.prostir.ua/?news=vijna-za-tsinnosti-biblioteki-yak-tsentry-borotby-na-informatsiynomu-fronti>.
8. Vovk N. (2024). Rol' ivent-menedzhmentu yak bibliotechnoyi innovatsiyi v pidvyshchenni pryvablyvosti publichnykh bibliotek: analiz tendentsiy ta uspishnykh praktyk. *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, 7, pp. 32—38.
9. Voskoboinikova-Huzyeva O. (2014). Sotsial'ne partnerstvo yak chynnyk rozvytku bibliotechno-informatsiynoyi sfery Ukrayiny. *Bibliotechnyy visnyk*, 4, pp. 3—7.
10. Hret M. Ya. (2015). Blohy u systemi bibliotechnykh innovatsiy. *Biblioteka XXI stolittya: perspektyvy ta innovatsiyi : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf.*, Kyiv: Vyd. tsentr KNUKiM, pp. 98—100.
11. Dem'yanenko L. (2022). Instytut prezydentstva ta bibliotechna sprava: osoblyvosti funktsionuvannya ta vzayemodiyi. *Naukovi pratsi Natsional'noyi biblioteki Ukrayiny imeni V. I. Vernads'koho*, 65, pp. 184—194. doi: <https://doi.org/10.15407/np.65.184>.
12. Dem'yanenko L. (2024). Ukrayins'ki biblioteki v umovakh rosiys'koyi ahresiyi: aktual'ni problemy ta perspektyvy rozvytku. *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, 9, pp. 18—24. doi: 10.36273/2076-9555.2024.9(338).18-24.
13. Dobrovols'ka V. V., & Cherednyk L. A. (2023). Innovatsiyna diyal'nist' bibliotek v umovakh tsyfrovoho suspil'stva. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya*, 1, pp. 5—11.
14. Zvit pro naukovu-doslidnu robotu "Tsyfrovi informatsiyni resursy naukovykh bibliotek Ukrayiny: formuvannya, zberezheniya ta vykorystannya v umovakh voyennoho stanu ta povoyennoho rozvytku". (2024). *Natsional'na biblioteka Ukrayiny imeni V. I. Vernads'koho*. Available at: <http://www.nbuv.gov.ua/node/6476/>.
15. Ivashkevych O. V. (2021). Tsyfrova transformatsiya bibliotek Ukrayiny: s'ohodennya ta perspektyvy. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya*, 2, pp. 50—56.
16. Il'nyts'kyi V. A. (2022). Informatsiyno-tvorcha diyal'nist' bibliotek: aktual'nist' suchasnykh praktyk. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya*, 2, pp. 26—31.
17. Vasilenko O. M. et al. (2017). *Informatsiyno-komunikatsiyna diyal'nist' naukovykh bibliotek v umovakh rozvytku suspil'stva znan'*. Kyiv: NBUV. Available at: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002187>.
18. Kyanytsya Ye. O. (2017). *Rozvytok zv'yazkiv bibliotek z hromads'kystyu v sotsiokul'turnomu prostori rehionu*. PhD. Kyiv. nac. un-t kulturi i mistectv. Kyiv.
19. Sydorenko T. V. (2015). Kul'turno-prosvitnyts'ka diyal'nist' bibliotek: tradytsiyi ta vektor zmin. *Biblioteka XXI stolittya: perspektyvy ta innovatsiyi : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf.* Kyiv : Vyd. tsentr KNUKiM, pp. 176—179.
20. Proekty. (2025). *Ukrayins'ka bibliotechna asotsiatsiya*. Available at: <https://ula.org.ua/pro-nas/proiekt>.
21. Khrushch S. S. (2023). Proyektnyy menedzhment yak instrument efektyvnoho formuvannya innovatsiynoho mediaprostoru biblioteki. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya*, 3, pp. 129—135.
22. Shendryk O. O. (2018). *Mizhnarodne spivrobitnytstvo publichnykh bibliotek Ukrayiny (90-ti rr. XX st. — poch. XXI st.)*. PhD. Kyiv. nac. un-t kulturi i mistectv. Kyiv.

Надійшла до редакції 3 лютого 2024 року

УДК 005.922.52:004.932]:316.422]:271.2-788(477.411)](045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2025.4(345).23-32

Наталія Сенченко,

кандидатка історичних наук,
провідна наукова співробітниця науково-дослідного відділу
історії Києво-Печерської Лаври та музейництва
Національного заповідника "Києво-Печерська лавра",
n_center@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-6058-7964>

Цифровізація документальної спадщини Києво-Печерської лаври: інноваційні підходи, стратегії та виклики

У статті розглянуто інноваційні підходи до формування цифрових колекцій документальної спадщини Києво-Печерської лаври, як-от краудсорсинг, модернізація інфраструктури, OCR- та ICR-технології для розпізнавання тексту, а також онлайн-сервіси для роботи з цифровими ресурсами.

Висвітлено виклики, пов'язані з правовими аспектами, забезпеченням якості, фінансуванням, кадровим потенціалом і довготривалим збереженням даних.

Акцентовано на комплексному підході до управління колекціями, що сприяє збереженню унікальної культурної спадщини, її доступності та популяризації.

Зроблено висновок, що процес формування цифрових колекцій документальної спадщини Києво-Печерської лаври потребує системного підходу до вирішення низки важливих завдань, серед яких — забезпечення правової підтримки, досягнення відповідного рівня кваліфікації персоналу та адаптація технологій.

Ключові слова: цифрові колекції; документальна спадщина; Києво-Печерська лавра; інноваційні підходи; краудсорсинг; OCR; ICR; правові аспекти; управління колекціями

Постановка проблеми. Формування цифрових колекцій документальної спадщини Києво-Печерської лаври є складним міждисциплінарним завданням, що потребує інтеграції сучасних технологій, управлінських інновацій і наукового підходу. Процес збереження унікальних історичних документів і забезпечення їх доступності для дослідників та широкої аудиторії супроводжується численними викликами. Серед них виокремимо правові бар'єри, забезпечення високої якості цифрових копій документів, обмеженість фінансових ресурсів, дефіцит кваліфікованих фахівців, проблеми довготривалого збереження даних у цифровому форматі тощо. Інтеграція новітніх технологій, як-от оптичне розпізнавання тексту (далі — OCR) та інтелектуальне розпізнавання рукописного тексту (далі — ICR), стандартизація процесів передавання документів, розвиток міжустановчих партнерств і впровадження онлайн-сервісів потребують модернізації інфраструктури та вдосконалення управлінських підходів.

У цьому контексті постає завдання розроблення комплексної стратегії, яка дасть змогу не лише ефективно розв'язувати зазначені проблеми, а й забезпечити довготривале збереження документальної спадщини, її доступність, а також популяризацію серед широкої аудиторії [4].

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням оцифровування культурної спадщини, архівних і бібліотечних ресурсів присвячено публікації таких науковців, як І. Бондар [1], Т. Горбул [2], М. Кулиняк [4], а також матеріали інтернет-ресурсів [7; 10].

Особливості використання новітніх технологій у діяльності українських і закордонних бібліотек розглянуто у працях О. Мар'їної [5], М. Шевченко [9] і матеріалах інтернет-ресурсів [8].

Аспекти використання авторського права висвітлено у статтях Ю. Капіци [3], О. Піхурець, С. Литвина [6].

Метою наукової розвідки є дослідження інноваційних підходів, спрямованих на подолання викликів, що виникають у процесі формування цифрових колекцій документальної спадщини Києво-Печерської лаври.

Особливу увагу приділено застосуванню новітніх технологій, вирішенню правових та організаційних питань, а також забезпеченню доступності й довготривалого збереження документів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі оцифровування документальної спадщини Києво-Печерської лаври важливо проаналізувати аспекти, які безпосередньо впливають на ефективність цього процесу. Використання сучасних технологій, як-от OCR та ICR, у поєднанні з

удосконаленням правових та організаційних механізмів, відіграє ключову роль у розвитку цієї сфери. Не менш важливим питанням є підготовка кваліфікованого персоналу, адже впровадження інноваційних технологій потребує спеціалізованих знань. Технологічні зміни, адаптація форматів й оновлення стандартів є вагомими складниками процесів довготривалого збереження та забезпечення доступу до цифрових копій. Ефективне управління ресурсами, зокрема оцінювання витрат і розроблення стратегій, становить неодмінну умову успішної реалізації проєктів цифровізації. Особливо важливим є застосування емуляційних технологій, що сприяють адаптації застарілих форматів і забезпечують збереження автентичності документів. Налагодження міжінституційної співпраці та залучення громадськості через краудсорсинг дають змогу розширити масштаби роботи з колекціями та сприяти їх популяризації. Важливим чинником залишається стандартизація процесів передавання оцифрованих матеріалів та інтеграція цифрових ресурсів у національні та міжнародні системи, що підвищує ефективність довготривалого збереження й використання документальної спадщини. Проте для повноцінної реалізації процесу оцифровування, слід врахувати не лише технологічні та організаційні аспекти, а й правові. У цьому контексті одним із найважливіших завдань є забезпечення дотримання авторських прав, яке є фундаментальним для гарантування легітимності й доступності оцифрованих матеріалів. Оскільки цей аспект має значний вплив на загальний процес оцифровування, він потребує окремого розгляду, з урахуванням специфіки документів Києво-Печерської лаври, їх правового статусу та сучасних викликів у сфері охорони інтелектуальної власності.

1. Забезпечення дотримання авторських прав. Оцифровування документальної спадщини Києво-Печерської лаври потребує врахування основних чинників, що впливають на ефективність цього процесу. Історична та культурна цінність документів вимагає дотримання норм авторського права, оскільки складний правовий статус джерел може призвести до репутаційних ризиків та обмеження доступу до матеріалів. Для мінімізації цих ризиків потрібно створити систему документування правових аспектів, що передбачатиме отримання дозволів від правовласників, перевірку термінів дії авторських прав і визначення умов використання цифрових копій. Фахівці наводять низку причин появи творів-сиріт, серед яких — втрата інформації про автора через різні обставини, занадто тривалий строк охорони авторських прав та інші чинники [6].

Окрім того, важливо враховувати етичні питання доступу до документів, зокрема захист конфіденційної інформації, прозорість процесу та відповідальність за використання матеріалів. Оскільки документи Києво-Печерської лаври мають значення не лише в контексті наукового дослідження, а й духовного та культурного розвитку, доступ до них повинен відповідати високим етичним стандартам. Такий підхід надасть можливість забезпечити ефективне функціонування цифрових колекцій і підтвердити їх значення для культурної та освітньої місії. Для підтримання прозорості процесу слід розробити чіткі політики доступу та використання оцифрованих матеріалів, які ґрунтуватимуться на принципах етики й справедливості, а також враховуватимуть сучасні виклики у сфері цифрових технологій і захисту даних [3].

2. Кваліфікація персоналу. Для ефективного створення та використання цифрових ресурсів депозитарію Києво-Печерської лаври надзвичайно важливо забезпечити висококваліфікованим персоналом усі етапи роботи з електронними архівами. Залучення недостатньо кваліфікованих працівників у сфері цифрових технологій значно підвищує ймовірність помилок, спричинених недостатнім розумінням процесів цифровізації. Такі помилки можуть перешкоджати належному оцифруванню архівних документів, створенню метаданих або інтеграції цифрових даних у загальну інформаційну систему. Наслідками таких проблем є зниження якості ресурсів, додаткові витрати на їх виправлення, повторне виконання робіт чи навчання персоналу.

Особливої уваги потребує питання технофобії, що спостерігається серед персоналу установ пам'яті. Вона може виявлятися у відсутності бажання опановувати нові технології чи спротиві до впровадження сучасних інформаційних засобів. Ця проблема здатна значно уповільнити процес оцифровування й ускладнити інтеграцію новітніх рішень. У цьому контексті потрібно впроваджувати ефективні програми навчання, які забезпечують практичне набуття технічних навичок і сприяють розумінню специфіки роботи з цифровими версіями архівних матеріалів. Це надасть можливість не тільки підвищити рівень цифрової грамотності персоналу, а й допоможе подолати психологічний бар'єр, пов'язаний із новими технологіями.

Іншим важливим аспектом є підтримка постійного професійного розвитку, що охоплює регулярні курси підвищення кваліфікації, ознайомлення з новітніми методами цифровізації та участь

у спеціалізованих тренінгах і семінарах. Окрім того, для забезпечення високої ефективності всіх процесів цифровізації потрібно налагодити безперервну технічну підтримку. Інвестиції в навчання, оновлення технічного обладнання та розроблення відповідних методичних матеріалів можуть потребувати значних витрат, але вони є ключовими для досягнення стабільності, високої якості та довготривалого збереження документальної спадщини Києво-Печерської лаври.

3. Технологічні зміни та адаптація форматів. Швидкий розвиток технологій, які застосовують для формування цифрових колекцій, а також постійне оновлення апаратного та програмного забезпечення ставлять перед системами електронних баз даних Києво-Печерської лаври відчутні виклики. Часті зміни у форматах даних, стандартах технологій і постійне вдосконалення програмного забезпечення потребують безперервної адаптації наявних інформаційних систем. Це ускладнює не тільки операційні процеси, а й алгоритми створення та надання послуг користувачам. Технологічні зміни можуть потребувати повторного переформатування цифрових документів, що, зі свого боку, здатне порушити каталогізацію та підвищити ризик втрати даних або їх некоректної інтерпретації.

Здійснення модернізації апаратного й програмного забезпечення є необхідною умовою для підтримки стабільної роботи цифрових ресурсів, проте вона також може створити загрози для доступу до інформації. Впровадження нових стандартів і технологій часто передбачає значні зміни, здатні спричинити тимчасову недоступність даних або їх несумісність із наявними системами. Застарілі технології можуть стати причиною зниження ефективності окремих складників системи, що створює додаткові ризики для безпеки та стабільності інформаційної інфраструктури [7].

З огляду на ці проблеми, важливо розробити стратегії постійного оновлення технологій і модернізації інфраструктури з метою забезпечення збереження цифрових ресурсів. Це завдання передбачає впровадження автоматизованих рішень для перетворення форматів даних, що гарантують сумісність з різними інформаційними системами. Регулярне резервне копіювання, оновлення програмного забезпечення та використання гнучких технологій допоможуть мінімізувати потенційні ризики, зберігаючи доступність і цілісність цифрових ресурсів Києво-Печерської лаври.

Ключовим напрямом у цьому процесі є розроблення систем моніторингу, що допомагають своєчасно виявляти проблеми сумісності між

старими й новими технологіями. Це дасть змогу оперативно реагувати на труднощі та забезпечити поступовий перехід до нових стандартів без значних перебоїв у роботі. Іншим вагомим складником є розвиток гнучких архітектур для інформаційних систем, здатних адаптуватися до швидких змін у технологічному середовищі. Використання модульних систем і відкритих стандартів надасть можливість знизити залежність від конкретних технологій і забезпечити більшу стійкість до змін, що зменшить час і витрати на інтеграцію нових компонентів.

Значну увагу слід приділити інвестиціям у навчання та підготовку персоналу, який працює з цифровими архівами. Регулярні тренінги з новітніх технологій і форматів допоможуть запобігти помилкам у процесі їх використання та забезпечать високу якість опрацювання цифрових колекцій навіть в умовах технологічних змін. Водночас розроблення аварійних планів і механізмів для швидкої реакції на непередбачені ситуації дасть змогу зберегти доступність і цілісність архівних матеріалів на всіх етапах їх життєвого циклу.

Отже, управління процесами модернізації технологій і підтримка актуальності інформаційних систем є важливими умовами для безперебійного функціонування цифрових ресурсів Києво-Печерської лаври [10].

4. Оцінювання фінансових витрат. Реалізація проєктів електронної бібліотеки "Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври" передбачає суттєві фінансові витрати на всіх етапах її функціонування та розвитку. Інвестиції потрібні для підтримки й оновлення технічної інфраструктури бібліотеки, модернізації апаратного й програмного забезпечення, поповнення колекцій новими цифровими ресурсами, а також для дотримання умов належного зберігання та доступу до них. Постійні зміни в технологіях, вимоги адаптації до нових стандартів зберігання даних, а також удосконалення користувацьких інтерфейсів і підтримка інноваційних рішень значно впливають на витрати, тому важливим аспектом стабільного функціонування є ефективне фінансове управління та залучення додаткових ресурсів.

Одним з основних завдань є забезпечення фінансування з різних джерел, як-от державне фінансування, міжнародні гранти, підтримка від культурних і наукових організацій, а також приватних спонсорів та благодійних фондів. Окрім того, важливо розглянути можливість залучення коштів через співпрацю з іншими інституціями, наприклад, академічними установами, які можуть бути зацікавлені в підтримці наукових ініціатив

електронної бібліотеки. Варто також дослідити можливості комерціалізації певних послуг, як-от надання платного доступу до унікальних колекцій чи організація спеціалізованих наукових заходів, що можуть стати додатковими джерелами фінансування.

Для ефективної реалізації таких проєктів слід розробити чітку фінансову стратегію, яка передбачатиме не лише первісні витрати, а й забезпечить стійке фінансування в процесі підтримки та модернізації бібліотеки. Це завдання охоплює регулярний аналіз витрат, перегляд бюджету та пошук шляхів оптимізації фінансових потоків. Наприклад, упровадження новітніх технологій для автоматизації операцій допоможе знизити витрати на обслуговування. Крім того, персонал бібліотеки повинен активно працювати над удосконаленням механізмів моніторингу фінансів і прогнозування витрат, щоб забезпечити стабільний розвиток проєкту в умовах технологічних і економічних змін. Такий підхід дасть змогу не тільки зберігати, а й ефективно розвивати електронну бібліотеку, підвищуючи її значення як культурного, наукового й інформаційного центру [8].

5. Стратегії оновлення та стандартизації. У процесі функціонування електронної бібліотеки "Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври" одним з основних завдань є безперервне оновлення цифрових колекцій з метою забезпечення їх довготривалої доступності та збереження цілісності. Технології збереження та опрацювання даних стрімко розвиваються, що потребує від установ пам'яті постійної адаптації систем зберігання та доступу до цифрових ресурсів. Оновлення носіїв даних є критично важливим, оскільки застарілі технології можуть значно обмежити доступ до інформації. Одним із ключових аспектів цього процесу є гарантування того, що переведення даних на нові носії не призведе до втрати цінної інформації чи порушення зв'язків між документами й дасть змогу підтримувати цілісність і функціональність цифрових колекцій у довгостроковій перспективі.

Особливо важливо забезпечити безперебійний доступ до цифрових матеріалів для дослідників сьогодення та майбутніх поколінь, зважаючи на культурне й наукове значення документальної спадщини Києво-Печерської лаври. Зміни у форматах зберігання та опрацювання даних можуть спричинити додаткові труднощі в доступі до колекцій і знизити ефективність інформаційних систем. Наприклад, документи, які не будуть переведені в сучасні формати, можуть стати нечитабельними чи недоступними. Для розв'язання

цієї проблеми потрібно активно впроваджувати стандарти метаданих, що автоматизують процеси каталогізації, збереження та пошуку документів, а також гарантують їх цілісність на всіх етапах оновлення й технологічної адаптації.

Іншим важливим елементом актуалізації цифрових колекцій є створення гнучкої системи підтримки різних форматів документів і технологій. З огляду на стрімкий розвиток новітніх ІКТ необхідно постійно відстежувати інновації в галузі інформаційних технологій, щоб оперативно адаптувати інфраструктуру бібліотеки до нових стандартів зберігання та опрацювання даних. Це завдання передбачає розвиток технічних засобів, що забезпечують інтеграцію нових форматів і технологій з наявними системами. Слід розробити стратегії моніторингу технологічних змін і створити плани оновлення, аби підтримувати постійну доступність й актуальність цифрових колекцій.

Окрім того, важливим є створення навчальних програм для персоналу, який працює з цифровими колекціями. Кваліфікація фахівців, здатних ефективно працювати з новими технологіями та стандартами зберігання даних, є вирішальним чинником успішної адаптації електронної бібліотеки до змін. Система навчання має передбачати не лише технічні аспекти роботи з новими форматами та носіями, а й розуміння важливості стандартів метаданих, методів організації інформації та підтримання безпеки даних. Залучення кваліфікованих фахівців допоможе забезпечити стабільність і безпеку інформаційних ресурсів, а також гарантувати збереження культурної спадщини для подальших досліджень.

6. Емуляція як інструмент цифрової адаптації. У процесі розвитку електронних бібліотек, як-от "Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври", емуляція є важливим методом адаптації застарілих технологій. Вона полягає в реконструкції роботи програмного забезпечення чи обладнання на новітніх комп'ютерах за допомогою відповідних програмних та апаратних засобів. Цей процес є надзвичайно важливим для переведення старих систем зберігання та опрацювання даних на сучасні платформи, оскільки йдеться не про власне дані, а про програмне забезпечення, що їх інтерпретує. Технічні зміни можуть ускладнювати доступ до інформації, тому постійно розробляються інструменти, що допомагають адаптувати старі системи до нових технологічних середовищ.

Оцифровування документів і збереження цифрових колекцій безпосередньо залежить від

доступу до відповідного обладнання та людських ресурсів. Використання сучасних сканерів і камер із високою роздільною здатністю, спроможних ефективно опрацювати великі обсяги документів, є значною інвестицією для установ пам'яті. Крім того, програмне забезпечення для опрацювання зображень часто є однією з основних статей витрат, разом із забезпеченням надійного зберігання даних у цифровому форматі. Для успішної реалізації завдання оцифровування архівних колекцій сканери мають працювати безперервно, що зумовлює вимоги до безперебійної роботи обладнання та оптимізації його доступності для регулярних операцій.

Відмінності в підходах до оцифровування, зокрема великих і малих за обсягом архівних колекцій, є суттєвими. Великі архіви мають спеціалізовані підрозділи з оцифровування, в яких працюють кваліфіковані фахівці, тоді як у менших установах пам'яті архівісти часто виконують ці завдання в позаробочий час, іноді в межах грантових або партнерських проєктів. Через обмеження ресурсів архіви часто змушені працювати з наявним персоналом, що може обмежувати обсяги робіт, зокрема поповнення та опрацювання документів чи надання допомоги дослідникам.

Важливо зазначити, що доступ до оцифрованих матеріалів Києво-Печерської лаври передбачає наявність постійної технічної підтримки та ресурсів для управління ними через інтернет. Доступ до певних архівних записів може бути обмежений, зокрема через юридичні чи авторські права, що потребує налаштування відповідних платформ для забезпечення контролю доступу. У разі потреби додаткові заходи із забезпечення безпеки та конфіденційності є важливим аспектом роботи архівістів для гарантування доступності документів у цифровому форматі.

Стратегії цифрового збереження

1. Стратегічне партнерство. Для ефективного збереження документальної спадщини Києво-Печерської лаври надзвичайно важливо інтегрувати зусилля та ресурси різних установ пам'яті. Ці писемні пам'ятки зберігаються в багатьох архівах, бібліотеках, музеях, що мають цінні колекції. Налагодження стратегічного партнерства між цими установами є основою для успішного оцифровування та забезпечення довгострокового збереження документальної спадщини. Завдяки такій співпраці можна розробити централізовані каталоги, які слугуватимуть основними джерелами для онлайн-доступу до цифрових колекцій Києво-Печерської лаври. Важливість таких каталогів полягає не лише в об'єднанні різних джерел

інформації, а й у наданні ширшого доступу до матеріалів для користувачів.

Спільні ініціативи з оцифровування дають змогу інтегрувати новітні технології та наукову експертизу, залучаючи державні, приватні, некомерційні організації, науково-освітні структури й інші установи, що можуть зробити внесок у збереження культурної спадщини. Така колаборація створює потужну екосистему, учасники якої об'єднують зусилля для досягнення єдиної мети зі збереження та популяризації документальних пам'яток. Співпраця з приватними організаціями також надає можливість інтегрувати інноваційні технології та методики оцифровування, що значно підвищує якість цифрових копій матеріалів.

Не менш важливим є питання фінансування ініціатив з оцифровування. Залучення державних, приватних і міжнародних організацій до таких проєктів забезпечує додаткові ресурси для створення нових цифрових колекцій та оновлення наявних. Партнери можуть надати не лише технічні та фінансові ресурси, а й сприяти організації навчальних програм для персоналу, що працює з оцифрованими матеріалами, підвищуючи кваліфікацію фахівців, які відповідають за збереження й підтримку цифрових колекцій. Партнерство також надає можливість запроваджувати нові технології, які забезпечать доступ до матеріалів через різні платформи та формати, значно полегшуючи доступність для користувачів.

Важливим складником стратегічного партнерства є розроблення стандартів метаданих, які забезпечують єдиний формат опису документів, що дає змогу безперешкодно інтегрувати інформацію з різних джерел в єдину систему. Це не лише підвищує зручність для користувачів, спрощуючи процес пошуку та доступу до документів, а й сприяє збереженню актуальності та довгострокової доступності цифрових колекцій. Стандартизація також допомагає спростити процеси каталогізації, оновлення й технічного обслуговування цифрових ресурсів, забезпечуючи їх сталий розвиток та збереження в майбутньому. Отже, партнерства між різними установами є основою для успішного розвитку та підтримки цифрових колекцій Києво-Печерської лаври [2; 4].

2. Краудсорсинг. Краудсорсинг — це інноваційний підхід, котрий успішно використовують для оцифровування документальної спадщини Києво-Печерської лаври. Завдяки цій діяльності можна залучити широку громадськість до створення цифрових колекцій, що дає змогу зберегти рідкісні та цінні документи за мінімальних витрат. Краудсорсинг забезпечує інтеграцію учасників з

різним рівнем кваліфікації, що підвищує ефективність процесу та спрощує доступ до матеріалів.

Ключовою метою краудсорсингового підходу є створення доступного й інклюзивного процесу, в межах якого кожен охочий може долучитися до оцифровування. Для цього слід розробити чіткі стандарти та інструкції, які визначатимуть правила сканування й додавання метаданих до оцифрованих матеріалів, що гарантує якість і узгодженість інформації в усіх цифрових колекціях.

Залучення громадськості може бути реалізовано через статус "contributor" (учасник), завдяки чому користувачі мають змогу оцифровувати документи та додавати метадані. Це сприяє створенню активної спільноти, яка не лише поповнює колекції новими матеріалами, а й допомагає швидше виявляти та виправляти помилки.

Важливим чинником є відкриття спеціалізованих станцій для сканування в установах пам'яті, оснащених сучасними технічними засобами, що гарантують високу якість сканування та збереження документів. Для учасників також доцільно проводити курси підвищення кваліфікації для роботи з архівними матеріалами.

Краудсорсинг допомагає залучати дослідників і науковців, що особливо важливо для оцифровування унікальних документів зі значною історичною чи культурною цінністю, забезпечення їх точної конвертації та подальшого використання для досліджень і наукового опрацювання.

Співпраця з державними, приватними та міжнародними організаціями дає змогу залучити додаткові ресурси для створення нових колекцій і забезпечення їх доступності через різні платформи. Краудсорсинг розширює можливості співпраці між організаціями та громадськістю, сприяючи поповненню електронних бібліотек і архівів, забезпеченню довгострокової доступності й збереження культурної спадщини Києво-Печерської лаври. Цей підхід гарантує ефективність і масштабність оцифровування, що є критично важливим для збереження спадщини в умовах сучасних технологічних викликів.

3. Передавання й стандартизація оцифрованих документів з інших установ. Процес передавання оцифрованих матеріалів від інших установ є ключовим етапом формування цифрових колекцій Києво-Печерської лаври, що надає можливість значно розширити обсяг документів і поліпшити їх доступність для дослідників та широкої аудиторії.

Для досягнення ефективності передавання матеріалів слід встановити чіткі вимоги до

форматів цифрових файлів і метаданих. Оцифровані документи мають відповідати єдиній системі метаданих, що охоплює авторство, дату створення, формат документа, джерело, ключові слова й інші елементи. Важливо, щоб метадані відповідали міжнародним стандартам (наприклад, Dublin Core, METS), оскільки це спрощує зберігання, класифікацію, пошук документів і надає додаткову інформацію про їх культурну й історичну цінність, що важливо для досліджень.

Дотримання високих стандартів метаданих є критичним для довгострокового зберігання культурної спадщини. Правильна індексація документів забезпечує точний пошук і збереження їх наукової цінності. Встановлені вимоги до оцифровування та стандартизації метаданих сприяють ефективнішій роботі з архівними матеріалами та спрощують їх доступність через онлайн-платформи. Це також забезпечує інтеграцію нових документів до наявних цифрових репозитаріїв без технічних ускладнень.

Вагомим елементом є налагодження партнерських відносин з іншими установами для обміну оцифрованими матеріалами, що допомагає постійно оновлювати та поповнювати колекції. Необхідно також впровадити систему перевірки якості цифрових копій відповідно до вимог щодо точності, роздільної здатності та захисту метаданих, що забезпечить відповідність стандартам збереження та доступу.

Отже, організація передавання оцифрованих матеріалів від інших установ є важливим кроком до створення ефективної електронної бібліотеки Києво-Печерської лаври, що вимагає чітких стандартів, використання сучасних технологій, тісної співпраці з науковими та культурними установами для забезпечення збереження й популяризації культурної спадщини в цифровому форматі.

4. Інтеграція цифрових ресурсів. Додавання оцифрованих документів з інших установ до електронної бібліотеки "Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври" є ключовим етапом у розвитку та розширенні її цифрових колекцій. Установи-партнери, які спеціалізуються на оцифровуванні та збереженні історичних матеріалів, забезпечують сумісність переданих документів з єдиним каталогом цифрових колекцій завдяки використанню міжнародно визнаних стандартів метаданих, як-от Dublin Core або METS. Ця співпраця створює основу для постійного поповнення колекцій новими матеріалами.

Однією з головних переваг цієї інтеграції є відкритий доступ до оцифрованих документів через інтернет, що дає змогу користувачам із

будь-якого куточка світу шукати, переглядати та використовувати цінні історичні матеріали. Такий доступ сприяє усуненню географічних бар'єрів і стимулює міждисциплінарну й міжнародну співпрацю. Наприклад, спільні проєкти, виставки, наукові публікації та конференції сприяють обміну досвідом між дослідниками, культурними діячами й науковцями, а також розвитку цифрової дипломатії та культурної комунікації в сучасних умовах.

Інтеграція оцифрованих документів не лише оптимізує процеси їх збереження, а й створює нові можливості для активного використання в наукових дослідженнях, освітніх програмах і культурних ініціативах. Інтеграція також допомагає зміцнити міжнародний авторитет Києво-Печерської лаври як провідного центру збереження й популяризації української культурної спадщини. Завдяки впровадженню сучасних технологій і високих стандартів у роботу з цифровими ресурсами, електронна бібліотека стає потужним інструментом для збереження історичної пам'яті та підтримки наукового обміну на глобальному рівні [1].

Вибір параметрів сканування

Вибір параметрів сканування має вирішальне значення для формування цифрових колекцій, оскільки дає змогу визначити якість зображення та відповідність вимогам конкретних завдань. Залежно від типу матеріалу, який оцифровують, роздільна здатність сканера може варіюватися — від 200 dpi для основних документів до 1200 dpi для архівних матеріалів, для яких важлива якнайповніша деталізація. Для таких зображень, як малюнки чи художні твори, де важливі основні форми й кольори, але не кожен елемент має бути детально відтвореним, оптимальним є діапазон роздільної здатності 400—500 dpi. Для архівних документів, що потребують точного відтворення кожного елемента, слід застосовувати високу роздільну здатність, аби забезпечити максимальну точність зображень.

Для технічних креслень і схем, де важливою є чіткість, але не вимагається високої деталізації, оптимальною роздільною здатністю є 300—400 dpi. Це забезпечить достатню точність і дасть змогу зберегти читабельність документів для подальшої роботи. Щодо документів, які часто використовують, наприклад сторінки книг, паспорти або договори, зазвичай вистачає роздільної здатності 300 dpi, оскільки цього рівня достатньо для забезпечення чіткої читаності й збереження основних деталей без надмірного навантаження на систему зберігання.

Наступний етап після оцифровування матеріалів передбачає опрацювання зображень: корекцію, обрізання, зміну кольорів чи видалення артефактів. Для збереження результатів використовують формати JPEG, PDF або TIFF. Вибір формату залежить від вимог до опрацювання та якості збережених зображень. Зокрема, JPEG найбільше придатний для зображень з великою кількістю даних завдяки ефективній компресії без значних втрат якості; TIFF найкраще підходить для збереження зображень з високою роздільною здатністю, де важлива точність кожного елемента; PDF зручний для архівування документів, що містять як текстову, так і графічну інформацію в одному файлі, наприклад, для документів з багатим текстовим вмістом і меншою графічною складністю. Використання цих форматів дає змогу зберегти високу якість матеріалів, забезпечити їх зручне зберігання та подальше використання в цифрових колекціях Києво-Печерської лаври.

Технології оптичного розпізнавання символів

Технології оптичного розпізнавання символів (OCR) широко використовують для редагування тексту в документах. Цей процес полягає у виявленні текстових елементів на сканованих зображеннях та їх перетворенні на редагований цифровий формат за допомогою спеціалізованих програм Adobe Acrobat Pro, ABBYY FineReader, Readiris тощо. Програми OCR допомагають автоматично ідентифікувати текст, що забезпечує можливість подальшого редагування виявленого змісту.

Процес розпочинається з оцифровування документа через сканування, після чого зображення передають у програму для розпізнавання. OCR аналізує зображення, виділяючи текст і відокремлюючи його від графічних елементів. Точність на цьому етапі є критично важливою, оскільки вона визначає якість кінцевого результату. Час, потрібний для опрацювання, може варіюватися залежно від складності документа та технічних можливостей комп'ютера, зокрема якщо документ містить велику кількість графічних елементів.

Технологія OCR особливо корисна під час автоматичного розпізнавання тексту на великих обсягах матеріалів, що важливо для архівів та установ, які працюють зі значними масивами документів, рукописів, карт тощо. Якість результату OCR безпосередньо залежить від якості сканування та вибору програмного забезпечення, оскільки низька якість зображення або складна структура документа можуть негативно вплинути на кінцевий результат. Тому для отримання оптимальних результатів необхідно досягти високої

якості сканування й використовувати надійне програмне забезпечення.

Інтелектуальне розпізнавання символів (ICR) є вдосконаленим варіантом традиційного OCR. Цей метод передбачає аналіз результатів сканування з урахуванням семантичного контексту, що дає змогу не лише відокремлювати текст від графіки, а й підвищувати точність розпізнавання. Технологія ICR здатна враховувати схожі за формою символи, наприклад, "8" і "B", що сприяє досягненню вищої точності розпізнавання, навіть якщо літери важко ідентифікувати.

Системи, які використовують контекстуальний і синтаксичний аналізи, можуть значно підвищити точність розпізнавання тексту. Контекстуальний аналіз враховує не лише візуальні характеристики слова, а і його розташування в реченні, що дає змогу точніше обирати правильні варіанти. Синтаксичний аналіз перевіряє граматичні характеристики слів у контексті, що допомагає в точному розпізнаванні схожих слів або правильних форм відмінювання. Проте реалізація цих методів ускладнює систему, і на ранніх етапах може бути недостатньо контекстної інформації для їх повного застосування.

ICR також активно використовують для розпізнавання рукописних текстів, що для традиційного OCR було важким завданням. Завдяки алгоритмам машинного навчання та штучного інтелекту системи можуть адаптуватися до різних стилів написання, що значно підвищує точність розпізнавання рукописних символів. Це відкриває нові можливості для цифровізації рукописних документів, їх збереження та забезпечення доступу.

Онлайн-сервіси для розпізнавання тексту

Онлайн-сервіси для розпізнавання тексту є зручним та ефективним рішенням для установ, що мають обмежений доступ до спеціалізованого програмного забезпечення. Ці сервіси можуть бути безоплатними й платними, залежно від обсягу та складності документів. Серед найпоширеніших онлайн-платформ, які можна знайти за запитами "scan image text" або "online OCR", є сервіси, що дають змогу завантажувати скановані документи в різних форматах та отримувати відразу редаговані електронні копії тексту. Платформи на кшталт Google Docs і Dropbox Paper надають можливість не лише редагувати документи, а й зберігати їх у хмарі, що значно спрощує процеси архівування та збереження інформації.

Однак слід враховувати, що онлайн-сервіси не завжди здатні забезпечити таку високу точність, як спеціалізовані програми OCR. Їхні можливості часто обмежені, і точність розпізнавання

може залежати від складності документа та якості сканування. Через це для опрацювання старовинних або рідкісних матеріалів, де точність є критично важливою, доцільно використовувати професійне програмне забезпечення OCR.

Попри це, онлайн-сервіси залишаються оптимальним вибором для оперативного перетворення сканованих матеріалів на редаговані документи. Цей чинник особливо важливий для масштабних проєктів на кшталт створення електронної бібліотеки документальної спадщини Києво-Печерської лаври, де обсяги матеріалів для оцифрування налічують десятки тисяч документів. Використання таких сервісів дає змогу суттєво пришвидшити процес опрацювання матеріалів, забезпечуючи доступність цифрових копій.

Оцифрування рукописів і рідкісних книг є важливим етапом у збереженні культурної спадщини Києво-Печерської лаври. Для цього використовують сканери або цифрові фотокамери, що перетворюють зображення на цифровий код, який зберігається на магнітних чи оптичних носіях, забезпечуючи збереження і доступність матеріалів для подальшого використання.

Спеціалізовані програми OCR та ICR допомагають опрацьовувати оцифровані документи та перетворювати їх у редагований текст. Ці технології незамінні для збереження документальної спадщини, однак старовинні документи часто потребують особливої уваги, оскільки їх фізичний стан може ускладнити процес оцифрування за допомогою традиційних методів. Взаємодія з такими документами може призвести до їх пошкодження, а реставрація не завжди є можливою чи потребує значних фінансових витрат.

Завдяки інноваційним технологіям, як-от сканери з терагерцовим випромінюванням, можна здійснювати сканування навіть дуже пошкоджених рукописів без контакту з матеріалом. Метод, який розробили науковці Массачусетського технологічного університету, надає можливість отримувати цифрові зображення без ризику для пошкоджених документів, що відкриває нові перспективи дослідження історичних матеріалів Києво-Печерської лаври.

Інші методи, зокрема мультиспектральне зображення, також дають змогу відновлювати інформацію з пошкоджених документів, застосовуючи різні довжини хвиль світла — від ультрафіолетового до інфрачервоного. Ці технології активно використовують для оцифрування рукописів Києво-Печерської лаври, що сприяє збереженню культурної й історичної спадщини та відкриває нові можливості для її наукового використання.

Висновки. Процес формування цифрових колекцій документальної спадщини Києво-Печерської лаври потребує системного підходу до розв'язання низки важливих завдань, серед яких — забезпечення правової підтримки, кваліфікації персоналу та адаптації технологій. Успішне оцифровування документів можливе лише за умови інтеграції сучасних технологій їх сканування та опрацювання, створення ефективної інфраструктури для зберігання та доступу до матеріалів, а також постійного вдосконалення

системи управління даними. Важливими складниками також є інтеграція новітніх методів збереження й доступу та залучення громадськості до процесу оцифровування. Завдяки реалізації цих заходів можливості збереження й дослідження документальної спадщини Києво-Печерської лаври, її цінність для наукової спільноти та культурного обміну значно зростають, що сприяє розширенню горизонтів міжнародної співпраці, поглибленому вивченню й популяризації української історії та культури.

Список бібліографічних посилань

1. Бондар І. В. Інтеграція електронних ресурсів у бібліотечному середовищі закладу вищої освіти: переваги та виклики. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 2. С. 102—108.
2. Горбул Т. О. Діджиталізація культурної спадщини в Україні: аналіз особливостей в контексті розвитку цифрової культури. *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 4. С. 212—218. doi: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.29> (дата звернення: 11.09.2024).
3. Капіца Ю. М. Директива 2019/790/ЄС про авторське право в єдиному цифровому ринку та питання адаптації законодавства України. *Інформація і право*. 2019. № 3. С. 65—77. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/10_14.pdf (дата звернення: 18.10.2024).
4. Кулиняк М. А. Цифрова культурна спадщина як феномен цифрової культури. *Культурологічний альманах*. 2022. № 3. С. 218—227.
5. Мар'їна О. Ю. Використання краудсорсинг-технологій у діяльності зарубіжних бібліотек. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2013. Вип. 41. С. 212—221.
6. Піхурець О. В., Литвин С. Й. Розвиток правового регулювання відносин, пов'язаних із використанням "сирітських творів" в Україні та країнах Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 44 (1). С. 81—86. URL: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.44/part_1/20.pdf (дата звернення: 07.11.2024).
7. Стратегічна програма розвитку архівної справи України на середньострокову перспективу (2019—2023 рр.). *Державна архівна служба України*. Київ, 2019. URL: https://undiasd.archives.gov.ua/doc/strateg_prog_rozv_arch_spav.pdf (дата звернення: 13.12.2024).
8. Фандрейзинг в Україні: шляхи до залучення коштів. *Welfare.green*. 2024. URL: <https://welfare.green/fandrejzing-v-ukraini-shlyakhi-do-zaluchennya-koshtiv/> (дата звернення: 22.12.2024).
9. Шевченко М. О. Краудсорсинг у відборі документів та формуванні цифрового контенту документної спадщини. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття*: матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 22—23 квітня 2021 р. / Харків. держ. акад. культури та ін. Харків, 2021. С. 241—242.
10. Як зберегти цифрову спадщину. 2022. *Ukrainer*. URL: <https://www.ukrainer.net/zberehty-tsyfrovu-spadshchynu/> (дата звернення: 22.12.2024).

Natalia Senchenko,
PhD of Historical Sciences,
Leading Researcher of the Research Department
of History of the Kyiv-Pechersk Lavra and Museology,
National Reserve "Kyiv-Pechersk Lavra"

Digitization of the documentary heritage of the Kyiv-Pechersk Lavra: innovative approaches, strategies, and challenges

The article considers innovative approaches to the formation of digital collections of the documentary heritage of the Kyiv-Pechersk Lavra, partnership cooperation between institutions, infrastructure modernization, OCR and ICR technologies for text recognition, as well as online services for working with digital resources.

Challenges related to legal aspects, quality assurance, funding, human resources and long-term data retention are highlighted. Emphasis is placed on a comprehensive approach to collection management, which contributes to the preservation of unique cultural heritage, its accessibility and popularization.

The process of forming digital collections of the documentary heritage of the Kyiv Pechersk Lavra requires a systematic approach to solving a number of important tasks, including ensuring legal support, staff qualifications, and technology adaptation.

Keywords: digital collections; documentary heritage; Kyiv-Pechersk Lavra; innovative approaches; crowdsourcing; OCR; ICR; collection management

References

1. Bondar I. V. (2023). Intehratsiia elektronnykh resursiv u bibliotechnomu seredovyschi zakladu vyshchoi osvity: perevahy ta vyklyky. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 2, pp. 102—108.
2. Horbul T. O. (2023). Didzhitalizatsiia kulturnoi spadshchyny v Ukraini: analiz osoblyvosti v konteksti rozvytku tsyfrovoy kultury. *Kulturolohichniy almanakh*, 4, pp. 212—218. doi: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.29> (accessed: 11.09.2024).
3. Kapitsa Yu. M. (2019). Dyrektyva 2019/790/IeS pro avtorske pravo v yedynomu tsyfrovomu rynku ta pytannia adaptatsii zakonodavstva Ukrainy. *Informatsiia i pravo*, 3, pp. 65—77. Available at: http://ippi.org.ua/sites/default/files/10_14.pdf (accessed: 18.10.2024).
4. Kulyniak M. A. (2022). Tsyfrova kulturna spadshchyna yak fenomen tsyfrovoy kultury. *Kulturolohichniy almanakh*, 3, pp. 218—227.
5. Marina O. Yu. (2013). Vykorystannia kraudsorsynh-tekhnologii u diialnosti zarubizhnykh bibliotek. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury*, 41, pp. 212—221.
6. Pikhurets O. V. & Lytvyn S. I. (2017). Rozvytok pravovoho rehuliuвання vidnosyn, poviazanykh iz vykorystanniam "syritskykh tvoriv" v Ukraini ta krainakh Yevropeiskoho Soiuzu. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo*, 44 (1), pp. 81—86. Available at: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.44/part_1/20.pdf (accessed: 07.11.2024).
7. Stratehichna prohrama rozvytku arkhivnoi spravy Ukrainy na serednostrokovu perspektyvu (2019—2023 rr.). (2019). *Derzhavna arkhivna sluzhba Ukrainy*. Kyiv. Available at: https://undiasd.archives.gov.ua/doc/strateg_prog_rozv_arch_spav.pdf (accessed: 13.12.2024).
8. Fandreizynh v Ukraini: shliakhy do zaluchennia koshtiv. (2024). *Welfare.green*. Available at: <https://welfare.green/fandrejjzing-v-ukraini-shlyakhi-do-zaluchennya-koshtiv/> (accessed: 22.12.2024).
9. Shevchenko M. O. (2021). Kraudsorsynh u vidbori dokumentiv ta formuvanni tsyfrovoho kontentu dokumentnoi spadshchyny. *Kultura ta informatsiine suspilstvo XXI stolittia : materialy vseukr. nauk.-teoret. konf. molodykh uchenykh*, 22—23 kvitnia 2021 r. / Kharkiv. derzh. akad. kultury ta in. Kharkiv, pp. 241—242.
10. Iak zberehty tsyfrovu spadshchynu. (2022). *Ukrainer*. Available at: <https://www.ukrainer.net/zberehty-tyfrovu-spadshchynu/> (accessed: 22.12.2024).

Надійшла до редакції 10 березня 2025 року

УДК 077.5:004.773.8-027.541](477)"364"(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2025.4(345).32-38

Катерина Дюжева,
кандидатка філологічних наук,
стариша викладачка кафедри журналістики, реклами та PR
Житомирського державного університету імені Івана Франка,
Dyuzheva-K@zu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-1357-8720>

Значення місцевих новинних платформ у розвитку цифрової комунікації в Україні

У статті досліджено особливості регіональних новинних сайтів як елементу всеукраїнської цифрової комунікації. Розглянуто функціональний аспект, через який авторка демонструє важливість діяльності регіональних медіа на противагу загальнодержавним. За приклад обрано Житомирщину та її локальні медіаплатформи. Розглянуто низку публікацій за 2022—2024 рр., починаючи від повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Зауважено, що сьогодні комунікація в цифровому форматі є найактивнішою та найпопулярнішою моделлю постачання інформації населенню, тому реципієнти Житомирської області віддають перевагу оперативному інформуванню, що його пропонують регіональні новинні інтернет-джерела як найшвидші та найсучасніші медіазасоби. Зазначено, що саме з таких журналістських повідомлень, які, крім сайтів, є у вільному доступі в соцмережах і телеграм-каналах новинних порталів, можна без зайвих зусиль і витрат дізнатися про події, територіально близькі аудиторії (наприклад, щодо вимкнення електроенергії, поточного чи аварійного ремонту автошляхів, цін на сезонні продукти). Констатовано, що сучасні регіональні новини — це багатоаспектне й неоднозначне явище. З одного боку, вони географічно найближчі до потенційного споживача, що дає їм змогу ґрунтовно аналізувати попит через моніторинг громадської думки та інші методи зворотного зв'язку. З іншого боку, в епоху інтернету, цифрової трансформації та штучного інтелекту пошук інформації не потребує обов'язкової присутності журналіста на локації, про яку потрібно написати чи

відняти матеріал. Це породжує питання перспектив (фінансових, трудових ресурсних тощо) розвитку регіональних медіа в контексті форми їх подальшого функціонування та існування загалом. Наголошено, що нинішня практика функціонування медіа свідчить, що центральні платформи часто перебирають на себе пріоритетність у постачанні новин аудиторії регіону, випереджаючи місцеві засоби масової комунікації.

Ключові слова: місцеві новинні платформи; регіональні медіа; цифрова комунікація; журналістська етика; стандарти журналістики; контент; цифровізація

Постановка проблеми. Сучасні регіональні медіа — явище неоднозначне: з одного боку, територіально вони є найближчими до потенційного реципієнта, що дає змогу ґрунтовно аналізувати попит через моніторинг громадської думки й інші методи зворотного зв'язку; з іншого боку, в добу інтернету, тотальної цифровізації та штучного інтелекту процес пошуку інформації не потребує фізичної присутності журналіста на локації, про яку йдеться в матеріалі. З огляду на це гостро стоїть питання перспектив розвитку регіональних медіа щодо форми подальшого функціонування та існування як таких, адже саме місцеві засоби масової комунікації є найближчими та найінформативнішими для кожної особи регіону, в якому вона проживає чи тимчасово перебуває.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми розвитку, функціонування та перспектив розвитку регіональних медіа досліджують експерти Інституту демократії ім. Пилипа Орлика О. Іванова, О. Мойсєєва, Н. Стеблина [6], І. Авраменко, С. Єременко, Ю. Залізняк, О. Семютюк, а також Д. Баркар [3; 4], О. Пелешок, А. Шелефонтюк [14], Л. Кочубей, В. Андрушків [1; 2], Р. Стрільчук, С. Пиртко, О. Малярчук [10]. Для аналізу ситуації, що сьогодні склалася у сфері регіональних медіа, варто звернутися до професійних стандартів журналістики з метою дослідження їх дотримання чи порушення в локальних журналістських матеріалах. В аналітичних розвідках дослідники акцентують на роботі медійників в умовах війни, зокрема й інформаційної. Слушними є роздуми А. Шелефонтюк щодо проблем місцевих новинних платформ, які гальмують розвиток медіа в онлайн-просторі (дефіцит кадрів, обмежені технологічні можливості, брак обладнання й програмного забезпечення для роботи в мережі, низька зацікавленість рекламодавців та інвесторів, нечіткі правові норми, фінансова невідповідність аудиторії, фінансова нестабільність, нестача навичок використання мультимедійних форматів, неготовність до роботи 24/7).

Мета статті — визначити роль місцевих новинних платформ (на прикладі Житомирщини) у формуванні ефективної цифрової комунікації та їх вплив на реалізацію права населення на доступ до інформації; проаналізувати сучасний стан, а

також перспективи функціонування й розвитку регіональних медіа як невіддільного складника українського інформаційного простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Регіональні медіа — це видання, які поширені в межах конкретного регіону України або мають виражене локальне значення, виходячи в окремому місті чи районі. Регіональні медіаплатформи є невіддільним елементом всеукраїнського інформаційного простору й основним джерелом відомостей про події міста чи області, особливості функціонування місцевих державних установ різних рівнів. Саме тому дуже важливою є якість інформаційного продукту, створеного в регіоні, адже від того, наскільки контент цікавий і запитаний аудиторією, залежить наклад, перегляди, а отже й фінансовий добробут редакції. Інформаційне наповнення регіональних засобів комунікації має відповідати очікуванням читачів, адже журналістика рідного краю є регіональним інститутом, що функціонує в локальному середовищі та має на меті якісне, стабільне й повне постачання інформації про факти, події, процеси та явища до кожного суб'єкта регіону. Це необхідно для того, щоб решта соціальних інститутів могла повноцінно виконувати свої функції, орієнтуючись на потреби й запити населення регіону. Як громадяни держави є цілісною системою, так і населення області, району, міста або села також становить саморегульований складний механізм.

Як слушно зауважує А. Шелефонтюк, розглядаючи основні напрями регіональної журналістської діяльності в цифровій сфері, які нині можна спостерігати у "...США, Німеччині, Великобританії, Франції та Фінляндії (оптимізація цифрової редакційної та комерційної діяльності; створення диджитал-орієнтованої культури; нова бізнес-модель; зміна функцій місцевої преси)...", українські регіональні медіа, по суті, зосереджені здебільшого на вдосконаленні ефективності роботи. Редакції мають "...постійно оновлювані вебсайти, з більшою чи меншою ефективністю використовують потенціал соціальних мереж, намагаються залучати нову аудиторію. Однак при цьому не можна не вказати на велику кількість проблем, пов'язаних з необхідністю переходити на стандарти..." цифрової журналістики. Українські регіональні медіа стикаються з низкою проб-

лем, які гальмують їх розвиток в онлайн-просторі. Серед найактуальніших — дефіцит кваліфікованих кадрів, які набули сучасних цифрових навичок; обмежені технологічні можливості редакцій, нестача необхідного обладнання та програмного забезпечення для ефективної роботи в онлайн-середовищі; низька зацікавленість рекламодавців інвестувати в онлайн-медіа на відміну від традиційних ресурсів. Нечіткі правові норми, брак ґрунтовно розробленої законодавчої бази для регулювання цифрової діяльності в Україні також створюють незручності для ефективної роботи місцевих новинних платформ. До того ж аудиторія не готова платити за доступ до онлайн-контенту, що ускладнює фінансову стабільність інтернет-медіа. Брак у редакцій навичок створення та використання мультимедійних форматів, неготовність до цілодобової роботи в режимі 24/7 також гальмують розвиток регіональних засобів масової комунікації в онлайн-просторі. Через наведені чинники цифровізація регіональних медіа в Україні відбувається повільно [14].

У грудні 2023 р. Інститут масової інформації (ІМІ) провів моніторингове дослідження дотримання професійних стандартів у загальнодержавних онлайн-медіа. Результати свідчать, що "...до лідерів дотримання професійних стандартів під час укладання стрічки новин входять такі онлайн-видання: "Бабель", "Громадське", "Суспільне", Liga.net, "Українська правда", "Еспресо", ZN.UA, "Слово і Діло". У моніторинговий період експерти ІМІ уперше зафіксували дотримання стандартів у виданні LB.ua на дуже високому рівні — 95% матеріалів без жодних порушень. Найнижчий відсоток публікацій, що не порушують стандартів, належить таким сайтам: "РБК-Україна", УНІАН, "Фокус", ТСН, Obzrevatel, "24 канал" і Telegraf [3]. Дещо раніше, у жовтні 2023 р., фахівці ІМІ дослідили соцмережі п'яти популярних медіа Житомира: "Житомир.інфо", "Суспільне Житомир", "Журнал Житомира", "Перший Житомирський", СК1. Аналізуючи здобуті результати, журналісти зазначали, що, "крім основних новинних стандартів, вони керуються поняттям "не нашкодь", бо усвідомлюють, що працюють в умовах інформаційної війни" [11]. Отже, медійники не завжди можуть повною мірою використати вимогу мирного часу щодо повноти подання інформації в разі загрози розголосу державної таємниці, військової інформації, даних про розміщення стратегічно важливих об'єктів, деталі влучань під час обстрілів тощо.

Наступний моніторинг, здійснений Інститутом масової інформації та висвітлений у ма-

теріалі Д. Баркара, припадає на червень 2024 р. Автор наголошує на такій характерній особливості, як емоційність висвітлення питань, дотичних до мобілізації населення України. Медіа різних регіонів значно бурхливіше реагують на болючу та водночас важливу для суспільства проблему мобілізації. Гостру реакцію реципієнтів на цю тему віддзеркалюють емоційно насичені тексти журналістів, що свідчить про перехід до нового ракурсу викладу інформації. Для формування висновків щодо загальної тенденції Д. Баркар подав аналітику роботи 27 редакцій медіа. Автор також зосередив увагу на тому, що емоційний аспект може не лише вплинути на фокус висвітлення війни, а й призвести до трансформації сприйняття контенту аудиторією.

Щодо дотримання етики українського журналіста, то моніторинг виявив порушення норм. Наслідком цього є падіння довіри до медіа з боку цільової аудиторії. Наприклад, у червні 2024 р., "...коли Генеральний штаб на своїй сторінці розмістив повідомлення про успішну атаку на російські об'єкти, проілюстрував її зображенням, згенерованим штучним інтелектом, але про надприродне походження картинки промовчав. Більшість досліджених медіа розмістила новину з посиланням на це повідомлення, проілюструвавши її цією ж таки картинкою і підписавши її як фото, надане ГШ" [4].

Питання журналістської етики під час війни набуло нового звучання як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях, адже про реалії журналістам тепер доводиться розповідати так, щоб не вийти за межі стандартів. Складність цього поєднання має передусім морально-психологічний характер. Журналіст зобов'язаний працювати беземоційно, з гарячим серцем і холодним розумом, проте реалізувати на практиці ці принципи доволі непросто. Цей дисонанс став особливо помітним на початку повномасштабного вторгнення, коли журналісти тільки вчилися керувати своїми емоціями, зокрема у прямому ефірі. Наведемо приклади всеукраїнської трансляції телемарафону "Єдині новини", коли ведучі чи запрошені до ефіру гості не могли опанувати себе й стримати сльози чи лайку. Таку емоційну нестабільність можна обґрунтувати форс-мажорними умовами життя та роботи, але журналістська етика не має винятків із правил та норм, і в цьому полягає її регулювальна функція.

Війна призвела до появи нових реалій і понять, які потрібно розрізняти та чітко ідентифікувати. Для уникнення проблем Комісія з журналістської етики розробила Рекомендації щодо

словника воєнного часу, опубліковані на сайті Житомирської обласної військової адміністрації [9]. Документ містить вказівки, як правильно вживати в журналістських текстах точні клішовані формулювання на позначення реалій війни.

До основних функцій регіональних медіа належать: оперативне й повне висвітлення місцевих подій; презентація думок впливових у регіоні людей; висвітлення нагальних проблем регіону; орієнтування в культурних подіях; практична допомога в розв'язанні повсякденних соціальних проблем. Прикладом виконання функції оперативного й повного висвітлення локальних подій у житомирських онлайн-медіа може слугувати матеріал журналістів "Житомир.info" від 19 лютого 2024 р. "Чи дійсно в Житомирі планують об'єднати два університети. Коментар ректорки ЖДУ" [13], автор якого ґрунтовно вивчає резонансне питання подальшої діяльності закладів освіти.

Щодо функції презентації думок впливових у регіоні людей, то її повною мірою реалізовано в лютому матеріалі 2024 р. "У Житомирі з прибережної зони Тетерева демонтували паркан на вимогу міськради" ресурсу "Житомир.online", де інформацію подано "зі слів міського голови Сергія Сухомлина" [12].

Висвітлення нагальних проблем місцевості виявляється в об'єктивному інформуванні аудиторії про те, що її цікавить. Зокрема, з початком повномасштабної війни активізувалися пошуки додаткового підробітку серед людей, які тимчасово залишилися без роботи або невчасно отримували заробітну плату на підприємствах. З огляду на актуальність цієї проблематики 13 жовтня 2022 р. "Перший житомирський" опублікував статтю Ю. Демусь під назвою "Де та за скільки у Житомирі можна здати макулатуру, склотару, ПЕТ-пляшки і каштани" [5].

Аналізуючи функцію орієнтування в культурних подіях, варто наголосити на її особливій важливості під час війни, коли сфера мистецтва, хоч і перебуває у непростому стані, має непересічне значення для підтримки моральних і духовних аспектів життя людей. Наприклад, 28 серпня 2023 р. В. Кучерява оприлюднила на сайті "Ріо-Бердичів" матеріал під назвою "Повертаємо своє: містяни перекладають українською мовою казку бердичівського письменника Миколи Косміна «Піко — Кришталеве Горлечко»" [8], у якому йдеться про знайомство українського читача з творчістю талановитого земляка та художній переклад його творів.

Практична допомога в розв'язанні повсякденних соціальних проблем — одне з найсерйоз-

ніших завдань журналіста. Небайдужість, прагнення допомогти людям через надання потрібної й очікуваної інформації простежуємо в багатьох сюжетах житомирських регіональних медіа. Особливого значення цій меті надала війна з її жахіттями та втручанням у мирне життя населення. Наприклад, Ю. Климчик у медіаматеріалі "Жителі Берліну передали гуманітарну допомогу нашій громаді" [7], уміщеному на порталі "Звягель.інфо" 4 березня 2022 р., інформує читачів про те, що місцевим мешканцям було передано харчі, предмети особистої гігієни, медикаменти, одяг, каримати, матраци, ковдри. Зважаючи на дату публікації, стає зрозуміло, що в умовах початку війни такі предмети були життєво необхідними.

Наведені приклади свідчать про наближеність журналістських фактів та експертних коментарів до регіональної аудиторії, яка не має можливості дізнатися про події й процеси, що відбуваються на малій батьківщині, із видань всеукраїнського масштабу. Натомість регіональні медіа забезпечують інформаційний зв'язок із місцевою аудиторією.

Громадська організація "Детектор медіа" та Інститут масової інформації розробили комплексну мапу з рекомендованими медіа в усіх регіонах України. Позначено на ній і Житомирську область. Цей онлайн-ресурс сприяє виявленню та популяризації якісних журналістських проєктів, забезпечуючи потребу реципієнтів у достовірній та актуальній інформації. Методологія, яку використовують для оцінювання медіа, ґрунтується на глибокій аналітиці й експертній думці відомих сучасних медійників. Проводиться постійний моніторинг регіональних медіа, приймаються нові заявки від охочих долучити своє медіа до рейтингу рекомендованих. Карту регулярно оновлюють, щоб забезпечити охоплення нових якісних медіа та актуальність інформації. Користуючись цими ресурсами, споживачі можуть впевнено обирати інформаційні ресурси, які відповідають високим стандартам якості й достовірності. Привертає увагу відкритість розробників для громадськості в бажанні взаємодіяти, щоб поліпшувати мапу та сприяти розвитку якісної журналістики в Україні. Вважаємо це починання вкрай важливим, оскільки спільні зусилля допоможуть створити сприятливе середовище для доступу до надійних та об'єктивних джерел інформації в усіх регіонах країни. Проте станом на кінець 2024 р. на мапі позначено лише чотири житомирських регіональних медіа, серед яких два інтернет-видання ("Суспільне Житомир", "Житомир.info"), один телеканал ("Суспільне

Житомир"), одна радіостанція ("УР. Житомир"). Причина такої невеликої кількості рекомендованих регіональних медіа полягає передусім у відносно невеликому відсотку звернень власників медіа, що свідчить про нерозуміння ними своєї ролі й функцій у розвитку громади.

Висновки. Проаналізовані медіаматеріали 2022—2024 рр. є частковим віддзеркаленням сучасного стану, перспектив функціонування й розвитку місцевих новинних платформ. Головна ознака, що відрізняє медіа аналізованого періоду від попереднього, — цифровізація. Відсоток друкованих газет в області стрімко й суттєво зменшився від початку війни. Особливості регіональних медіа як складника всеукраїнської цифрової комунікації полягають в їх унікальності та значущості в ролі з'єднувальної ланки між виром регіональних подій, процесів та явищ і жителями регіону (області, міста чи села). Водночас сучасне суспільство не може стояти осторонь складних процесів, що відбуваються в інформаційній сфері, тому всі виклики, пов'язані з розвитком високих технологій, ІІІ, цифровізацією, впливають і на діяльність локальних медіа. Тенденція до скорочення кількості регіональних новинних платформ різко посилюється під час пандемії

COVID-19, а початок повномасштабного вторгнення ще більше загострив її. Ці чинники поставили під загрозу функціонування місцевих медіа як самостійних суб'єктів медіаринку. У кращому становищі опинилися медіа, що виявили гнучкість і спромоглися не лише адаптуватися до викликів цифровізації, а й відстежувати та впроваджувати в роботу тренди, течії, напрями й технологічні інновації. Йдеться передусім про цифрову комунікацію, завдяки якій локальні медіа не лише вижили й пристосувалися до реалій, а й продовжили виконувати головне завдання — доносити до споживачів оперативну новинну інформацію регіонального охоплення. На прикладах наведених у статті моніторингові медіа, а також низки журналістських медіапублікацій доведено думку про потребу подальшого функціонування місцевих новинних платформ, які реципієнти використовують з огляду на близькість і локальність висвітлюваних тем. Наявні у цій сфері проблеми є поштовхом до розвитку та самовдосконалення місцевих медіа.

Перспективу подальших досліджень становить моніторинг процесів, що відбуваються на регіональному медіаринку, зокрема в інформаційному просторі Житомирської області.

Список бібліографічних посилань

1. Андрушків В. Інструменти диджиталізації українських локальних медіа. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2024. № 2 (58). С. 34—40. doi: [https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2024.2\(58\)](https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2024.2(58)).
2. Андрушків В. Робота редакцій і журналістів регіональних медіа у сучасних умовах. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. Том 35 (74), № 3. Ч. 2. С. 156.
3. Баркар Д. Новини під час війни. Аналіз професійних стандартів провідних онлайн-медіа в грудні 2023 року. 28.12.2023. *Інститут масової інформації*. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/novyny-pid-chas-vijny-analiz-profesijnyh-standartiv-providnyh-onlajn-media-u-grudni-2023-roku-i58066>.
4. Баркар Д. Новини під час війни. Аналіз професійних стандартів провідних онлайн-медіа в червні 2024 року. 26.06.2024. *Інститут масової інформації*. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/novyny-pid-chas-vijny-analiz-profesijnyh-standartiv-providnyh-onlajn-media-v-cherвні-2024-roku-i62192>.
5. Демусь Ю. Де та за скільки у Житомирі можна здати макулатуру, склотару, ПЕТ-пляшки і каштани. 13.10.2022. *Перший житомирський*. URL: <https://1.zt.ua/news/misto/de-ta-za-skilky-u-zhytomyri-mozhna-zdaty-makulaturu-sklotaru-pet-plyashky-i-kashtany.html>.
6. Іванова О., Мойсєєва О., Стеблина Н. Місцева преса: посібник для ЗМІ. Як регіональним журналістам працювати за часів нових медіа та кризи демократії. Київ : Бізнесполіграф, 2019. 232 с. URL: http://www.ualocal.media/wp-content/uploads/2019/09/tutorial_print.pdf.
7. Климчук Ю. Жителі Берліну передали гуманітарну допомогу нашій громаді. 04.03.2022. *Газета "Звягель-ІНФО"*. URL: <https://zvyagel.com.ua/news/150275-zhutelii-berlinu-peredalu-gumanitarnu-dopomogu-nashiy-gromadi.html>.
8. Кучерява В. Повертаємо своє: містяни перекладають українською мовою казку бердичівського письменника Миколи Косміна "Піко — Кришталеве Горлечко". 28.08.2023. *РІОБердичів*. URL: <https://rio-berdychiv.info/novyny/kultura/povertaiemo-svoie-u-berdychevi-perekladaiut-ukrainskoju-movoiu-kazku-pysmennyka-mykoly-kosmina-piko-kryshdaleve-horlecho>.
9. Рекомендації Комісії з журналістської етики щодо словника воєнного часу: Рекомендації підготовлені за сприяння Міністерства оборони України. 02.03.2023. *Житомирська обласна державна адміністрація : офіційний вебсайт. Інформація для ЗМІ Житомирщини*. URL: <https://oda.zht.gov.ua/main/informatsiya-dlya-zmi-zhytomyrshhyny/rekomendatsiyi-komisiyi-z-zhurnalistskoyi-etyky-shhodo-slovnyka-voyennogo-chasu/>.

10. Стрільчук Р., Пиртко С., Малярчук О. Верифікація цифрових ЗМІ як маркетингового інструменту в контексті сталого розвитку регіону. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-159>.
11. Трокоз О. Яким був 2023 рік для житомирських журналістів: адаптація, взаємопідтримка та стриманий оптимізм. 25.12.2023. *Zhitomir.INFO*. URL: https://www.zhitomir.info/post_3154.html.
12. У Житомирі з прибережної зони Тетерева демонтували паркан на вимогу міськради. 19.02.2024. *Житомир.online*. URL: <https://zhitomir-online.com/podiyi/152506-u-zhytomyri-z-pryberezhnoyi-zony-tetereva-demontuvaly-parkan-na-vymogu-miskrady-foto.html>.
13. Чи дійсно в Житомирі планують об'єднати два університети. Коментар ректорки ЖДУ. 19.02.2024. *Zhitomir.INFO*. URL: https://www.zhitomir.info/news_219449.html#:~:text=Як%20повідомляв%20Житомир,єднувати%20місцеві%20університети%20не%20планують.
14. Шелефонтьок А. Специфіка диджитальної діяльності регіональних газет. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2021. № 2. С. 71—80. doi: [https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2021.2\(46\).11](https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2021.2(46).11).

Kateryna Diuzheva,

PhD of Philology, Senior Lecturer

at the Department of Journalism, Advertising and PR,

Zhytomyr Ivan Franko State University

The importance of local news platforms in the development of digital communication in Ukraine

The article deals with the peculiarities of regional news sites as an element of all-Ukrainian digital communication. The functional aspect is considered, through which the author demonstrates the importance and necessity of the existence of regional, local media as opposed to the national ones. Zhytomyr region and its local platforms are chosen as an example. A number of examples of publications for the period of 2022—2024 are given, starting with Russia's full-scale invasion of Ukraine. Communication in digital format is currently the most active and popular type of information delivery for the population. Therefore, the recipients of Zhytomyr region prefer to be informed promptly, which is offered by regional online news sources as the fastest and most modern means. It is from such journalistic reports, which, in addition to websites, are freely available on social media and telegram channels of news portals, that one can easily and cost-effectively learn about events that are geographically close to the audience (for example, power outages, routine or emergency road repairs, prices for seasonal products). The study also points out that regional news today is a diverse, ambiguous phenomenon. Firstly, they are geographically closest to their potential consumers, which allows them to analyze demand in detail through public opinion monitoring and other feedback methods. But, secondly, in the age of the Internet, digital transformation and artificial intelligence, information search does not require the journalist to be found and the location about which the material is to be written or filmed. This raises the question of the prospects (financial, human resources, etc.) for the development of regional media in terms of the form of their further functioning and existence as such. And today's media practice shows that central platforms often take over the priority in providing news to the regional audience, outstripping local platforms.

Keywords: local news platforms; regional media; digital communication; journalistic ethics; journalistic standards; content; digitalization

References

1. Andrushkiv V. (2024). Instrumenty dydzhytalizatsii ukrainskykh lokalnykh media. *Derzhava ta rehiony. Serii: Sotsialni komunikatsii*, 2 (58), pp. 34—40. doi: [https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2024.2\(58\)](https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2024.2(58)).
2. Andrushkiv V. (2024). Robota redaktsii i zhurnalistiv rehionalnykh media u suchasnykh umovakh. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 35 (74), 3 (2), pp. 156.
3. Barkar D. (2023). Novyny pid chas viiny. Analiz profesiinykh standartiv providnykh onlain-media v hrudni 2023 roku. *Instytut masovoi informatsii*. Available at: <https://imi.org.ua/monitorings/novyny-pid-chas-vijny-analiz-profesijnyh-standativ-providnyh-onlajn-media-u-grudni-2023-roku-i58066>.
4. Barkar D. (2024). Novyny pid chas viiny. Analiz profesiinykh standartiv providnykh onlain-media v chervni 2024 roku. *Instytut masovoi informatsii*. Available at: <https://imi.org.ua/monitorings/novyny-pid-chas-vijny-analiz-profesijnyh-standativ-providnyh-onlajn-media-v-chervni-2024-roku-i62192>.
5. Demus Yu. (2022). De ta za skilky u Zhytomyri mozhna zdaty makulaturu, sklotaru, PET-plyashky i kashtany. *Pershyi zhytomyrskyi*. Available at: <https://1.zt.ua/news/misto/de-ta-za-skilky-u-zhytomyri-mozhna-zdaty-makulaturu-sklotar-pet-plyashky-i-kashtany.html>.

6. Ivanova O., Moiseieva O., & Steblyna N. (2019). *Mistseva presa: posibnyk dlia ZMI. Yak rehionalnym zhurnalistam pratsiuvaty za chasiv novykh media ta kryzy demokratii*. Kyiv: Biznespolihraf. Available at: http://www.ualocal.media/wp-content/uploads/2019/09/tutorial_print.pdf.
7. Klymchuk Yu. (2022). Zhyteli Berlinu peredaly humanitarnu dopomogu nashii hromadi. *Hazeta "Zviahel-INFO"*. Available at: <https://zvyagel.com.ua/news/150275-zhuteli-berlinu-peredalu-gumanitarnu-dopomogu-nashiy-gromadi.html>.
8. Kucheriava V. (2023). Povertaemo svoie: mistiany perekладаiut ukrainskoiiu movoiu kazku berdychivskoho pysmennyka Mykoly Kosmina "Piko — Kryshtaleve Horlechko". *RIOBerdychiv*. Available at: <https://rio-berdychiv.info/novyny/kultura/povertaemo-svoie-u-berdychevi-perekладаiut-ukrainskoiiu-movoiu-kazku-pysmennyka-mykoly-kosmina-piko-kryshtaleve-horlechko>.
9. Rekomendatsii Komisii z zhurnalistskoi etyky shchodo slovnyka voiennoho chasu: Rekomendatsii pidhotovleni za spriannia Ministerstva oborony Ukrainy. (2023). *Zhytomyrska oblasna derzhavna administratsiia : ofitsiinyi vebсайт. Informatsiia dlia ZMI Zhytomyrshchyny*. Available at: <https://oda.zht.gov.ua/main/informatsiya-dlya-zmi-zhytomyrshchyny/rekomendatsiyi-komisiyi-z-zhurnalistskoyi-etyky-shhodo-slovnyka-voyennogo-chasu/>.
10. Strilchuk R., Pyrtko S., & Maliarchuk O. (2024). Veryfikatsiia tsyfrovyykh ZMI yak marketynhovoho instrumentu v konteksti staloho rozvytku rehionu. *Ekonomika ta suspilstvo*, 62. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-159>.
11. Trokoz O. (2023). Yakym buv 2023 rik dlia zhytomyrskykh zhurnalistiv: adaptatsiia, vzaïemopidtrymka ta strymanyi optymizm. *Zhitomir.INFO*. Available at: https://www.zhitomir.info/post_3154.html.
12. U Zhytomyri z pryberezhnoi zony Tetereva demontuvaly parkan na vymohu miskrady. (2024). *Zhytomyr.online*. Available at: <https://zhitomir-online.com/podiyi/152506-u-zhytomyri-z-pryberezhnoyi-zony-tetereva-demontuvaly-parkan-na-vymogu-miskrady-foto.html>.
13. Chy dijsno u Zhytomyri planuiut' objednaty dva universytety. Komentar rektorky ZDU. (2024). *Zhitomir.INFO*. Available at: https://www.zhitomir.info/news_219449.html#:~:text=Як%20повідомляв%20Житомир,єднувати%20місцеві%20університети%20не%20планують.
14. Shefontiuk A. (2021). Spetsyfika dydzhytanoi diialnosti rehionalnykh hazet. *Derzhava ta rehiony. Seriia: Sotsialni komunikatsii*, 2, pp. 71—80. doi: [https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2021.2\(46\).11](https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2021.2(46).11).

Надійшла до редакції 20 січня 2025 року

АРХІВОЗНАВСТВО Й АРХІВНА СПРАВА

УДК 025.171+930.25]:006.034](477)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2025.4(345).38-44

Віталій Бондар,

кандидат наук із державного управління,
доцент кафедри інформаційно-документних комунікацій
Національного університету "Острозька академія",
vitaliy.bondar@oa.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-2425-3884>

Розвиток національної стандартизації у сфері архівної справи

У статті простежено історичні й організаційні аспекти розвитку стандартизації у сфері архівної справи. Окреслено вагому роль Українського науково-дослідного інституту з архівної справи та документознавства в розвитку національної стандартизації на етапі її становлення. Визначено важливість функціонування технічного комітету ТК 144 "Інформація і документація" в розробленні стандартів з інформаційної, бібліотечної й архівної справи. Особливу увагу приділено статистичному аналізу чинних стандартів в архівній галузі. Визначено динаміку ухвалення чинних національних стандартів з архівної справи, основні типи стандартів, їх тематичну спрямованість і методи ухвалення гармонізованих стандартів. На основі моніторингу каталогу національних стандартів і кодексів усталеної практики, анотованого переліку стандартів із бібліотечної справи та суміжних галузей виявлено, що станом на 2024 р. у сфері архівної справи функціонує 33 стандарти. Найбільше ухвалених стандартів пов'язано зі специфікою матеріальної основи архівних документів та їх зберіганням, також маємо певну частку термінологічних стандартів — 5. Досліджено, що серед чинних стандартів в архівній галузі домінують гармонізовані стандарти, ухвалені на основі стандартів

ISO. Констатовано, що в Україні для гармонізації міжнародних і регіональних стандартів в архівній справі використовують обидва методи прийняття нормативних документів: метод перевидання (65%) і метод підтвердження (35%). Зроблено висновок, що в Україні сформовано достатню базу стандартів з архівної справи, репрезентовану як національними стандартами, розробленими вітчизняними технічними комітетами, так і стандартами, гармонізованими з міжнародними й регіональними нормативними документами.

Ключові слова: національна стандартизація; архівна справа; міжнародні стандарти; гармонізація стандартів; методи затвердження стандартів

Постановка проблеми. Одне з основних завдань національної системи стандартизації — упродовження й функціонування сучасних нормативних документів, що сприяють розвитку галузі з врахуванням поточних досягнень науки й техніки. Архівна справа не є винятком, адже забезпечує зберігання ретроспективної інформації для реалізації інформаційних потреб суспільства та держави. Актуальним питанням сьогодення є дослідження динаміки розвитку національних стандартів у сфері архівної справи в контексті гармонізації міжнародних стандартів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку стандартизації в архівній сфері є предметом наукового інтересу вітчизняних учених. Зокрема, у працях С. Артамонової [1], В. Дніпренка [3], Г. Калінічевої, С. Литвинської, Л. Попової, Л. Одинокі, Р. Романовського, Н. Хрислової, А. Хромова та ін. досліджено окремі аспекти створення нормативних документів для забезпечення функціонування архівної галузі.

Мета статті — на основі статистичних показників визначити динаміку розвитку національної стандартизації у сфері архівної справи з урахуванням процесів гармонізації міжнародних стандартів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед слід розглянути деякі історичні й організаційні аспекти розвитку стандартизації в архівній галузі. Активний розвиток національної стандартизації у сфері архівної справи бере початок від перших років після здобуття Незалежності України. У 1990-х рр. вагомий внесок у розвиток національної стандартизації з архівної справи зробив Український науково-дослідний інститут з архівної справи та документознавства (далі — УНДІАСД). Його фахівці розробили низку національних стандартів, зокрема одним із перших став термінологічний стандарт ДСТУ 2732-94 Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення. Цей нормативний документ мав надати поштовх розвитку української архівної терміносистеми. З плином часу термінологічний стандарт було оновлено двічі: 2004 р. набув чинності ДСТУ 2732:2004 Діловодство й

архівна справа. Терміни та визначення понять, 2024 р. — стандарт ДСТУ 2732:2023 з аналогічною назвою.

У 1998 р. УНДІАСД долучився до розроблення першого вітчизняного галузевого стандарту ГСТУ 55.001-98 Документи з паперовими носіями. Правила зберігання Національного архівного фонду. Технічні вимоги. На думку Н. Хрислової, прийняття цього стандарту започаткувало новий етап розвитку стандартизації в архівній справі [10, с. 76].

У 2002 і 2003 рр. фахівці УНДІАСД розробили нові галузеві стандарти, що регулювали зберігання плівкових документів: ГСТУ 55.002-2002 Фотодокументи. Правила зберігання Національного архівного фонду. Технічні вимоги; ГСТУ 55.03-2003 Кінодокументи. Правила зберігання Національного архівного фонду. Технічні вимоги. Ці ГСТУ замінили галузеві стандарти, прийняті у 1980-х рр. щодо зберігання зазначеного виду документів.

У 2001 р. був створений профільний Технічний комітет стандартизації ТК 144 "Інформація і документація", який здійснював розроблення, погодження й супровід національних стандартів з інформаційної, бібліотечної, а згодом й архівної справи.

У 2016 р. на базі УНДІАСД на основі наказу ДП "Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості" (УкрНДНЦ) у структурі ТК 144 було створено підкомітет № 3 "Архівна справа" [8, с. 13]. Упродовж 2019—2020 рр. ТК 144 розробив національні стандарти щодо оформлення організаційно-розпорядчих документів, зберігання архівних документів на паперових носіях і правил публікування інформації архівних документів:

1. ДСТУ 4163:2020 Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів.

2. ДСТУ 8889:2019 Документи з паперовими носіями. Правила зберігання національного архівного фонду. Технічні вимоги.

3. ДСТУ 9031:2020 Правила публікування інформації архівних документів.

На сучасному етапі підкомітет № 3 ТК 144, що є базовим технічним комітетом із питань стандартизації в архівній галузі, долучився до розроблення 10 національних стандартів. Отже, остаточно сформовано організаційну структуру розроблення та впровадження національних нормативних документів у сфері архівної справи.

Проаналізуємо динаміку розвитку чинних національних стандартів з архівної справи, розглянувши хронологічні аспекти затвердження та введення в дію стандартів, їх основні види, тематичну спрямованість й основні методи ухвалення гармонізованих стандартів. Джерелом для формування переліку наявних стандартів в архівній галузі для дослідження стали:

1. Каталог національних стандартів та кодексів усталеної практики, уміщений на офіційному сайті національного органу стандартизації ДП "УкрНДНЦ" [6].

2. Анотований перелік стандартів із бібліотечної справи і суміжних галузей станом на 01.07.2024, який підготували фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського [9].

3. Архівні стандарти й рекомендації, уміщені в категорії "Нормативно-правова база" на офіційному сайті Державної архівної служби України [2].

Моніторинг цих інформаційних ресурсів дав змогу виявити, що станом на 2024 р. у галузі архівної справи є чинними 33 стандарти:

1. ДСТУ 4331:2004 Правила описування архівних документів.

2. ДСТУ 4447:2005 Фонодокументи. Правила зберігання Національного архівного фонду. Технічні вимоги.

3. ДСТУ 4419:2005 Інформація і документація. Документи аудіовізуальні. Терміни та визначення понять.

4. ДСТУ ISO 18902:2006 Зображувальні матеріали. Плівки, пластинки та папір фотографічні оброблені. Захисні засоби і контейнери для зберігання.

5. ДСТУ ISO 18911:2006 Зображувальні матеріали. Плівки фотографічні безпечні оброблені. Правила зберігання.

6. ДСТУ ISO 18918:2006 Зображувальні матеріали. Пластинки фотографічні оброблені. Правила зберігання.

7. ДСТУ ISO 18923:2006 Зображувальні матеріали. Стрічка магнітна на поліефірній основі. Правила зберігання.

8. ДСТУ 33.004:2006 Страховий фонд документації. Державна система страхового фонду документації. Загальні положення.

9. ДСТУ ISO 18920:2005 Зображувальні матеріали. Відбитки фотографічні проявлені. Правила зберігання.

10. ДСТУ 33.002:2007 Страховий фонд документації. Терміни та визначення понять.

11. ДСТУ ISO 4087:2007 Мікрографія. Мікрофільмування газетних видань на мікрофільмі 35 мм для архівних потреб.

12. ДСТУ EN ISO 9706:2008 Інформація та документація. Папір для документів. Вимоги до довговічності.

13. ДСТУ 33.116:2010 Страховий фонд документації. Електронні копії документів. Загальні вимоги.

14. ДСТУ ISO 18928:2010 Матеріали зображувальні. Фотоплівка та фотопапір необроблені. Настанови щодо архівного зберігання.

15. ДСТУ 7361:2013 Відеодокументи. Правила зберігання Національного архівного фонду. Технічні вимоги.

16. ДСТУ 33.001:2013 Страховий фонд документації. Основні положення.

17. ДСТУ EN 15659:2014 Засоби безпечного зберігання. Класифікація та методи випробування на вогнестійкість. Засоби з обмеженою вогнезахисною здатністю для безпечного зберігання паперових носіїв інформації.

18. ДСТУ 33.302:2015 Страховий фонд документації. Порядок внесення змін до мікрофільмів страхового фонду документації.

19. ДСТУ 33.303:2015 Страховий фонд документації. Порядок переведення мікрофільмів та мікрофіш страхового фонду документації на архівне зберігання або анулювання.

20. ДСТУ ISO 30301:2015 Інформація та документація. Системи керування документами. Вимоги.

21. ДСТУ ISO 30300:2015 Інформація та документація. Системи керування документами. Основні положення і словник термінів.

22. ДСТУ 33.102:2015 Страховий фонд документації. Нормативна документація. Порядок створення, формування, ведення та використання.

23. ДСТУ 33.211:2016 Страховий фонд документації. Культурні цінності. Порядок створення, формування, ведення та використання.

24. ДСТУ ISO 30302:2018 Інформація та документація. Системи керування записами. Настанови щодо впровадження.

25. ДСТУ ISO 11799:2018 Інформація та документація. Вимоги до зберігання архівних та бібліотечних матеріалів.

26. ДСТУ ISO/TR 19814:2018 Інформація та документація. Керування фондами архівів і бібліотек.

27. ДСТУ ISO/TR 14873:2018 Інформація та документація. Статистика та обмеження якості для веб-архівування.

28. ДСТУ ISO 5127:2018 Інформація та документація. База та словник термінів.

29. ДСТУ ISO 15489-1:2018 Інформація та документація. Керування записами. Частина 1. Поняття та принципи (ISO 15489-1:2016, IDT).

30. ДСТУ 8889:2019 Документи з паперовими носіями. Правила зберігання Національного архівного фонду. Технічні вимоги.

31. ДСТУ 4163:2020 Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів.

32. ДСТУ 9031:2020 Правила публікування інформації архівних документів.

33. ДСТУ 2732:2023 Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять.

З поданого переліку "найстаршим" чинним стандартом є ДСТУ 4331:2004 Правила описування архівних документів, "наймолодшим" — оновлений стандарт ДСТУ 2732:2023 Діловодство й архівна справа. Терміни й визначення понять. Інші хронологічні дані наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка ухвалення чинних стандартів з архівної справи

Рік прийняття	2004	2005	2006	2007	2008	2010	2013	2014	2015	2016	2018	2019	2020	2023	Разом
Кількість ухвалених стандартів	1	3	5	2	1	2	2	1	5	1	6	1	2	1	33

Джерело: Каталог національних стандартів та кодексів усталеної практики (<https://uas.gov.ua/standards-catalog/categories>).

Дані табл. 1 свідчать, що ухвалення стандартів для використання в архівній галузі є сталим процесом. Загалом спостерігаємо позитивну динаміку прийняття стандартів упродовж 2004—2006 рр. Найактивніше стандарти затверджували у 2006, 2015, 2018 рр., що пов'язано з реформуванням системи стандартизації в Україні та політикою гармонізації національних стандартів із міжнародними. Пік прийняття стандартів припав на 2018 р., що свідчить про активізацію діяльності підкомітету № 3 "Архівна справа" ТК 144.

Розподіл стандартів за тематичною спрямованістю наведено на діагр. 1.

Діагр. 1. Тематична спрямованість стандартів з архівної справи

Найбільша кількість ухвалених стандартів стосувалася матеріальної основи архівних документів і правил зберігання Національного архівного фонду. Маємо також значну частину термінологічних стандартів — 5. У категорію "Різне" потрапили окремі стандарти чи їх групи, пов'язані з описуванням архівних документів, створенням копій чи мікрофіш архівних документів, правилами публікації ретроспективної інформації.

Значна частина чинних стандартів у галузі архівної справи (75%) належить до серійних. Кількісний розподіл за серіями такий: "Інформація та документація" — 10 стандартів; "Страховий фонд документації" — 7; "Зображувальні матеріали" — 6; "Державна уніфікована система документації" — 1.

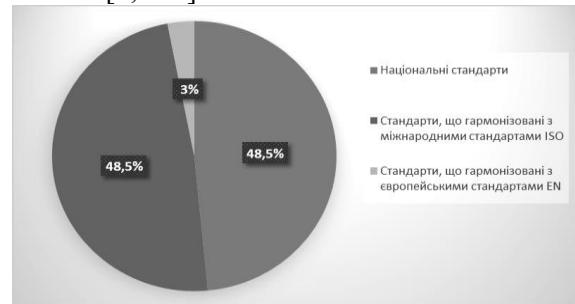
Розподіл чинних стандартів з архівної справи за структурою подано на діагр. 2.

Аналіз діагр. 2 свідчить про рівне співвідношення між національними та державними стандартами, прийнятими на основі стандартів ISO — по 16 (48,5%). Також є 1 (3%) стандарт,

гармонізований з європейськими стандартами — ДСТУ EN 15659:2014 Засоби безпечного зберігання. Класифікація та методи випробування на вогнестійкість. Засоби з обмеженою вогнезахисною здатністю для безпечного зберігання паперових носіїв інформації. Водночас у сумі частка гармонізованих ДСТУ перевищує частку національних стандартів — 19 (51,5%). Зауважимо, що перші та останні чинні стандарти з архівної справи було розроблено самостійно та без потреби узгодження з міжнародними чи регіональними стандартами.

Для впровадження гармонізованих стандартів важливим є метод їх ухвалення. У ДСТУ 1.7:2015 Правила та методи прийняття міжнародних і регіональних нормативних документів виділено два основні: метод підтвердження та метод перевидання. Метод підтвердження є одним з най-

простіших і не потребує перекладу чи передруку тексту міжнародного стандарту; метод перевидання передбачає передрук, переклад чи перероблення [4, с. 5].

Діагр. 2. Структура чинних стандартів з архівної справи станом на 2024 р.

У табл. 2 згруповано відомості щодо основних методів ухвалення гармонізованих стандартів в архівній галузі України.

Таблиця 2

Методи ухвалення гармонізованих стандартів з архівної справи

Індекс стандарту	Назва стандарту	Метод ухвалення
ДСТУ ISO 18902:2006	Зображувальні матеріали. Плівки, пластинки та папір фотографічні оброблені. Захисні засоби і контейнери для зберігання	Перевидання (переклад)
ДСТУ ISO 18911:2006	Зображувальні матеріали. Плівки фотографічні безпечні оброблені. Правила зберігання	Перевидання (переклад)
ДСТУ ISO 18918:2006	Зображувальні матеріали. Пластинки фотографічні оброблені. Правила зберігання	Перевидання (переклад)
ДСТУ ISO 18923:2006	Зображувальні матеріали. Стрічка магнітна на поліефірній основі. Правила зберігання	Перевидання (переклад)
ДСТУ ISO 18920:2005	Зображувальні матеріали. Відбитки фотографічні проявлені. Правила зберігання	Перевидання (переклад)
ДСТУ ISO 4087:2007	Мікрографія. Мікрофільмування газетних видань на мікрофільмі 35 мм для архівних потреб	Перевидання (переклад)
ДСТУ EN ISO 9706:2008	Інформація та документація. Папір для документів. Вимоги до довговічності	Перевидання (переклад)
ДСТУ ISO 18928:2010	Матеріали зображувальні. Фотоплівка та фотопапір необроблені. Настанови щодо архівного зберігання	Перевидання (переклад)
ДСТУ EN 15659:2014	Засоби безпечного зберігання. Класифікація та методи випробування на вогнестійкість. Засоби з обмеженою вогнезахисною здатністю для безпечного зберігання паперових носіїв інформації	Перевидання (переклад)
ДСТУ ISO 30301:2015	Інформація та документація. Системи керування документами. Вимоги	Перевидання (переклад)
ДСТУ ISO 30300:2015	Інформація та документація. Системи керування документами. Основні положення і словник термінів	Перевидання (переклад)
ДСТУ ISO 30302:2018	Інформація та документація. Системи керування записами. Настанови щодо впровадження	Підтвердження
ДСТУ ISO 11799:2018	Інформація та документація. Вимоги до зберігання архівних та бібліотечних матеріалів	Підтвердження

Індекс стандарту	Назва стандарту	Метод ухвалення
ДСТУ ISO/TR 19814:2018	Інформація та документація. Керування фондами архівів і бібліотек	Підтвердження
ДСТУ ISO/TR 14873:2018	Інформація та документація. Статистика та обмеження якості для веб-архівування	Підтвердження
ДСТУ ISO 5127:2018	Інформація та документація. База та словник термінів	Підтвердження
ДСТУ ISO 15489-1:2018	Інформація та документація. Керування записами. Частина 1. Поняття та принципи (ISO 15489-1:2016, IDT)	Підтвердження

На основі даних табл. 2 можна зробити висновки, що в Україні для гармонізації міжнародних і регіональних стандартів в архівній справі використовують обидва методи прийняття. Метод перевидання через ідентичний переклад міжнародного стандарту використовували ще 2005 р., і на його основі було затверджено більшу частину чинних гармонізованих стандартів в Україні — 65%. Метод підтвердження застосовують від 2018 р., він має частку гармонізованих стандартів у 35%.

Вітчизняні науковці, які досліджують гармонізацію стандартів в інформаційній сфері, зазначають, що національні стандарти, ухвалені методом підтвердження з додаванням лише національної обкладинки до міжнародного стандарту, допоможуть прискорити гармонізацію на державному рівні, але здатні створити значні проблеми для користувачів, що потребуватиме додаткових ресурсів від організацій і підприємств [7, с. 46]. У науковому просторі України також лунають критичні зауваження щодо методу перевидання через ідентичний переклад. На думку Г. Калінічевої та Р. Романовського, "проведення роботи із сумісності національних і міжнародних стандартів зводиться до повного та дослівного перекладу

змісту, що не враховує національних особливостей мови. Здебільшого 100% переклад не обов'язково є сумісним, тому варто пристосовувати його до особливостей мови, інакше такий стандарт не буде повноцінним, виникне проблема неузгодженості термінів, різночитаності понять" [5, с. 66].

Висновки. Провівши статистичний аналіз чинних національних стандартів в архівній справі, можемо констатувати, що в Україні сформовано доволі широку базу нормативних документів, яка охоплює понад 30 стандартів. Вони регулюють різноманітні архівні процеси, але насамперед орієнтовані на зберігання документів Національного архівного фонду України. У структурі чинних стандартів у галузі архівної справи рівномірно репрезентовано як національні стандарти, розроблені вітчизняними технічними комітетами, так і стандарти, гармонізовані з міжнародними й регіональними нормативними документами. Для ухвалення гармонізованих стандартів в архівній сфері активно використовують методи перевидання та підтвердження.

Перспективу подальших наукових досліджень становить розвиток стандартів у суміжних з архівною справою галузях.

Список бібліографічних посилань

1. Артамонова С., Одинока Л. Національні стандарти з архівної та бібліотечної справи як основа уніфікації технологічних процесів у діяльності науково-довідкових бібліотек архівних установ. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2009. Т. 17. С. 49—57.
2. Архівні стандарти і рекомендації : вебсайт Державної архівної служби України. URL: <https://archives.gov.ua/ua/new-архівні-стандарты-і-рекомендації/>.
3. Дніпроенко В. І. Прийняття методом підтвердження національних стандартів України в сфері інформаційної, бібліотечної та архівної справи. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів Третьої міжнар. наук. конф., м. Київ, 14—16 травня 2020 р. / упоряд. Л. Ф. Грінберг, М. М. Цілина. Київ, 2020. С. 182—183.
4. ДСТУ 1.7:2015. Правила та методи прийняття міжнародних і регіональних нормативних документів. Вид. офіц. Київ, 2015. IV, 30 с.
5. Калінічева Г. І., Романовський Р. В. Міжнародні стандарти у сфері архівної справи та керування документаційними процесами: проблеми гармонізації в Україні. *Архіви України*. 2015. № 4. С. 54—73.
6. Каталог національних стандартів і кодексів усталеної практики : вебсайт Національного органу стандартизації ДП "УкрНДНЦ". URL: <https://uas.gov.ua/standards-catalog/categories>.
7. Литвинська С. Гармонізація українських національних стандартів серії "Інформація та документація" з міжнародними й європейськими: здобутки і перспективи. *Безпека інформації*. 2012. № 2. С. 33—47.

8. Попова Л., Хромов А. Стандартизація у сфері архівної справи: міжнародний досвід та проблеми гармонізації в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2021. № 4. С. 5—19.
9. Стандарти з бібліотечної справи і суміжних галузей (чинні станом на 01.07.2024 р.) : анотований перелік. Київ, 2024. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004932>.
10. Христова Н. Стандартизація в архівній справі: проблеми та перспективи. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2004. Т. 12. С. 75—77.

Vitalii Bondar,

PhD of Sciences in Public Administration
Associate Professor of the Department
of Document Studies and Information Activities
The National University of Ostroh Academy

Development of national standardization in the field of archival funds

The article traces some historical and organizational aspects of standardization in archival funds. The significant role of the Ukrainian Research Institute for Archival and Document Studies in developing national standardization at the stage of its formation is outlined. The importance of the functioning of the technical committee TC 144 "Information and Documentation" in the development of standards in information, library and archival studies is determined. Special attention is paid to the statistical analysis of current standards in the archival industry. In particular, the dynamics of adopting current national standards in archival funds, the main types of standards, their thematic focus and the main methods of adopting harmonized standards are determined. Based on monitoring the catalogue of national standards and codes of established practice and the annotated list of standards in libraries and related industries, it was found that as of 2024, 33 standards function in archival funds. The most significant number of adopted standards is related to the specifics of the material basis of archival documents and their storage, and we also have a particular share of terminological standards — 5. It was studied that among the current standards in the archival industry, harmonized standards adopted based on ISO standards dominate. It was determined that in Ukraine, for harmonizing international and regional standards in archival funds, both methods of adopting regulatory documents are used: the reissue method (65%) and the confirmation method (35%). It was concluded that in Ukraine, a sufficient base of standards in archival funds has been formed, represented by national standards developed by domestic technical committees and standards harmonized with international and regional regulatory documents.

Keywords: national standardization; archival funds; international standards; harmonization of standards; methods of adopting standards

References

1. Artamonova S. & Odynoka L. (2009). Natsional'ni standarty z arkhivnoyi ta bibliotечноyi spravy yak osnova unifikatsiyi tekhnolohichnykh protsesiv u diyal'nosti naukovo-dovidkovykh bibliotek arkhivnykh ustanov. *Studiyi z arkhivnoyi spravy ta dokumentoznavstva*, 17, pp. 49—57.
2. *Arkhivni standarty i rekomendatsiyi* : veb sayt Derzhavnoyi arkhivnoyi sluzhby Ukrainy. (n. d.). Available at: <https://archives.gov.ua/ua/new-new-arhivni-standarty-i-rekomendatsii/>.
3. Dniprenko V. I. (2020). Pryynyattya metodom pidtverdzhennya natsional'nykh standartiv Ukrainy v sferi informatsiynoyi, bibliotечноyi ta arkhivnoyi spravy. *Informatsiya, komunikatsiya ta upravlinnya znannyamy v hlobalizovanomu sviti* : zb. materialiv Tret'oyi mizhnar. nauk. konf., m. Kyiv, 14—16 travnya 2020 r. Kyiv, pp. 182—183.
4. DSTU 1.7:2015. *Pravyly metody pryynyattya mizhnarodnykh i rehional'nykh normatyvnykh dokumentiv*. (2015). Kyiv.
5. Kalinicheva H. I. & Romanovs'kyi R. V. (2015). Mizhnarodni standarty u sferi arkhivnoyi spravy ta keruvannya dokumentatsiynymi protsesamy: problemy harmonizatsiyi v Ukraini. *Arkhivy Ukrainy*, 4, pp. 54—73.
6. *Kataloh natsional'nykh standartiv i kodeksiv ustalenoyi praktyky* : veb sayt Natsional'noho orhanu standartyzatsiyi DP "UkrNDNTS". (n. d.). Available at: <https://uas.gov.ua/standards-catalog/categories>.
7. Lytvyn'ska S. (2012). Harmonizatsiya ukraiyins'kykh natsional'nykh standartiv seriyi "Informatsiya ta dokumentatsiya" z mizhnarodnymi yevropeys'kymi: zdobutky i perspektyvy. *Bezpeka informatsiyi*, 2, pp. 33—47.
8. Popova L. & Khromov A. (2021). Standartyzatsiya u sferi arkhivnoyi spravy: mizhnarodnyy dosvid ta problemy harmonizatsiyi v Ukraini. *Administrativne pravo i protses*, 4, pp. 5—19.
9. *Standarty z bibliotечноyi spravy i sumizhnykh haluzey (chynni stanom na 01.07.2024 r.)* : anotovanyy perelik. (2024). Available at: <https://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004932>.
10. Khrystova N. (2004). Standartyzatsiya v arkhivniy spravi: problemy ta perspektyvy. *Studiyi z arkhivnoyi spravy ta dokumentoznavstva*, 12, pp. 75—77.

Надійшла до редакції 7 лютого 2025 року

УДК 027.7:004.738.5:004.056

DOI: 10.36273/2076-9555.2025.4(345).45-52

Сергій Литвин,

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри психології
та гуманітарних дисциплін НАКККиМ,
serlytvyn@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-0010-2675>

Сніжана Добровольська,

аспірантка другого року навчання
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського,
p_snizhanad@ukr.net
<https://orcid.org/0009-0007-1605-0351>

Хмарні сервіси в бібліотеках України: проблема безпеки даних і ресурсів в умовах цифрової трансформації

У статті висвітлено досвід українських науковців у галузі цифровізації бібліотек і концепцій у вивченні поняття "хмарні сервіси". Розглянуто моделі хмарних сервісів, наявні на інформаційному ринку: інфраструктура як послуга (IaaS), платформа як послуга (PaaS) та програмне забезпечення як послуга (SaaS). Проаналізовано тлумачення понять "хмара", "користувач хмарних послуг", "надавач хмарних послуг". Розглянуто способи надання хмарних послуг: "приватна хмара", "публічна хмара", "колективна хмара" та можливості впровадження різних моделей хмарних технологій у бібліотеках України. Проаналізовано специфіку застосування хмарних сервісів для зберігання та опрацювання даних, підвищення якості обслуговування користувачів. Визначено виклики та перспективи розвитку хмарних сервісів у бібліотечній сфері. Досліджено потенціал хмарних технологій для оптимізації роботи українських бібліотек. Обґрунтовано значущість хмарних послуг в умовах війни, які стають незмінним інструментом забезпечення доступу до інформації та збереження культурної спадщини України. З'ясовано, як хмарні сервіси допомагають у завданні бібліотеки адаптуватися до сучасних інформаційних потреб користувачів, забезпечуючи гнучкість, надійність і безпеку в умовах цифрової трансформації. Запропоновано хмарні сервіси, які можуть використовувати бібліотеки, зокрема від компанії Google: е-пошта, календар, сервіс для чатів і відеоконференції Hangout, соцмережі.

Ключові слова: моделі хмарних сервісів; хмарні технології; цифрові трансформації; інфраструктура як послуга (IaaS); платформа як послуга (PaaS); програмне забезпечення як послуга (SaaS)

Постановка проблеми. Тенденції стрімкого розвитку цифрового суспільства, спрощення доступу користувачів до інформаційних ресурсів, забезпечення зручності опрацювання та зберігання даних, а також низка інших бібліотечних технологій потребують упровадження сервісних інструментів у діяльність бібліотек. Таким рішенням у цифрову добу стали хмарні сервіси, що посідають чільне місце серед ІТ-інновацій. Ці технології набувають дедалі більшої популярності, а отже нагальними питаннями є вдосконалення нормативно-правової бази щодо розміщення, зберігання та захисту інформації, зокрема на серверах хмарних провайдерів, убезпечення від кібератак, визначення юридичних аспектів діяльності бібліотечних закладів у цифровому середовищі.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемам нормативно-правового регулювання бібліотечно-інформаційної діяльності та процесів її цифро-

візації присвячено низку досліджень українських бібліотекознавців, поміж яких: О. Василенко, Р. Поліщук [13], Н. Ковальчук [14], І. Лобузіт [17], Л. Прокопенко, О. Сіра [21], О. Сокур [24], М. Шевченко, А. Соляник [26].

Нормативно-правовому забезпеченню процесу цифровізації українського архівного простору присвячено праці Д. Василенко, Л. Бутко [12], Л. Левченко, Л. Попової, А. Хромова [16].

Питання використання хмарних сервісів, їх ключові принципи, доступність, переваги та підходи до безпеки даних вивчали Я. Мартиненко [18]; М. Олексин, Н. Кунанець, Р. Білоусова [19]; А. Ржеуський, Н. Кунанець, В. Пасічник [22]; С. Орехова, Н. Линська [20]; К. Бережна [11].

М. Олексин, Н. Кунанець, Р. Білоусова розглядають основні концепції хмарних сервісів, обґрунтовують їх значення для бібліотек, окреслюють переваги перед традиційними методами зберігання даних, зокрема щодо можливості

розгортання й масштабування інформаційної інфраструктури бібліотеки, ефективності використання інформаційних ресурсів, забезпечення високої доступності та надійності зберігання і опрацювання даних [19, с. 174].

І. Лобузі́н розглянув широкий спектр питань щодо впровадження цифрових проєктів в Україні. Автор зазначає, що станом на 2017 р. "в Україні розгорнуто декілька цифрових проєктів національними бібліотеками й інформаційними центрами: розпочато реалізацію проєкту створення електронної бібліотеки "Культура України" (Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого), оцифровуються колишні фонди "Оссолінеуму" (Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника), проводяться роботи з формування електронної бібліотеки "Історична спадщина України" (Національна історична бібліотека України), ініційовано проєкт переведення на електронні носії документів Державного архіву друку, що надасть змогу створити Депозитарну цифрову бібліотеку видань України (Книжкова Палата України), створюється полідокументна колекція "Цифрова бібліотека історико-культурної спадщини" та реалізується проєкт формування електронної бібліотеки "Україніка" (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського)" [17]. У праці обґрунтовано оптимальну архітектуру технологічної інфраструктури цифрового комплексу наукової бібліотеки, яка базується на взаємодії різних модулів: створення копій, зберігання, опис, облік.

О. Сокур дослідила аспекти ефективної взаємодії бібліотек наукових установ НАН України в контексті науково-організаційного забезпечення, тенденцій і перспектив процесів формування бібліотечно-інформаційних ресурсів для інтеграції вітчизняного інформаційного простору у світовий [24].

А. Ржеуський, Н. Кунанець, В. Пасічник окреслюють та обґрунтовують переваги хмарних технологій, аналізують їх унікальність та особливості використання в бібліотеках. Науковці зазначають, що оптимальним рішенням для бібліотек є впровадження в роботу хмарних технологій, що надають виняткову можливість удосконалювати послуги й сервіси бібліотечних установ, які не мають змоги придбати й адмініструвати власні сховища даних; заощаджувати кошти; зберігати значні

обсяги інформації на "хмарах" і документи в різних форматах тощо [22].

С. Орехова, Н. Линська проаналізували аспекти застосування сучасних хмарних технологій у практичній діяльності бібліотек; дослідили питання, що безпосередньо стосуються можливостей упровадження хмарних технологій у бібліотечні процеси, зокрема в документаційний обіг в інституціях [20].

К. Бережна розглянула можливості хмарних сервісів. На думку дослідниці, хмарний сервіс — це "веб-орієнтоване програмне забезпечення, програма, що працює в рамках веб-браузера без інсталяції на комп'ютер користувача" [11]. Авторка окреслила та обґрунтувала переваги хмарних сервісів: по-перше, зникає потреба встановлення програмного забезпечення на робочих місцях користувачів (це відбувається через браузер); по-друге, скорочуються витрати на розгортання системи, технічну підтримку; по-третє, висока швидкість впровадження та зрозумілий інтерфейс [11]. Публічні бібліотеки можуть використовувати хмарні сервіси компанії Google: е-пошту, календар, сервіс для чатів та відеоконференції Hangout, соцмережі.

Метою статті є аналіз та узагальнення законів України, нормативно-правових документів, що регулюють питання використання хмарних технологій у бібліотечній діяльності; дослідження специфіки впровадження хмарних сервісів у бібліотечну діяльність із проєкцією на їх застосування відповідно до моделей обслуговування (IaaS, PaaS, SaaS); обґрунтування важливості й переваг використання хмарних сервісів.

Методологічну основу статті становлять методи аналізу та синтезу; застосовано принципи об'єктивності, обґрунтованості та єдності взаємозв'язку із сучасними умовами діяльності соціальних інститутів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У цифровому світі хмарні сховища стали невіддільною компонентою життя, зручним й ефективним засобом зберігання та обміну інформацією. Водночас зростання популярності хмарних технологій викликає занепокоєння щодо безпеки та конфіденційності даних, а отже має бути окреслено правове поле використання хмарних технологій у бібліотеках.

Процеси цифровізації та цифрової трансформації українського суспільства активізувалися останніми роками (пандемія COVID-19, повно-

масштабне вторгнення РФ в Україну). У законодавстві України діють нормативно-правові акти, що регламентують питання використання хмарних технологій у соціальних інститутах.

У вересні 2019 р. було створено Міністерство цифрової трансформації України — головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері надання електронних та адміністративних послуг [8]. У березні 2021 р. Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію розвитку цифрових компетентностей [9], одними з основних завдань якої є "забезпечення правового регулювання з питань формування державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей громадян; розроблення комплексних змін до законодавства, що забезпечить визначення цифрової освіти, цифрових навичок та цифрових компетентностей у сферах суспільного життя" [9]. Від серпня 2021 р. набув чинності ЗУ "Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні" [5]. Від липня 2019 р. діє Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року [10], що визначає правовий механізм упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у різні сфери суспільного життя.

У серпні 2023 р. ухвалено ЗУ "Про цифровий контент та цифрові послуги" [7], який регулює відносини між виконавцем і споживачем щодо надання цифрового контенту й послуг. У документі подано тлумачення поняття "*цифрова послуга*" — "послуга, що надає можливість споживачу створювати, обробляти, зберігати та поширювати дані у цифровій формі або отримувати доступ до таких даних, а також здійснювати будь-які інші дії з даними у цифровій формі, що були створені чи завантажені споживачем або іншими користувачами такої послуги. До цифрових послуг належать, зокрема такі, що дають змогу створювати, обробляти, отримувати доступ або зберігати дані в цифровій формі, включаючи хостинг файлів, обробку текстів або гри, які пропонуються в середовищі хмарних обчислень і соціальних мережах" [7].

У низці законодавчо-правових документів визначено принципи, що унормовують правові відносини в інформаційній сфері (щодо опрацювання та захисту персональних даних, захисту інформації, організації електронних комунікацій), зокрема: ЗУ "Про електронні комунікації"

[1], "Про захист персональних даних" [3], "Про інформацію" [4], "Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах" [2].

Найактуальнішим щодо нормативно-правового регулювання процесу цифровізації в різних сферах соціального життя громадян України є ЗУ "Про хмарні послуги" [6]. У документі узагальнено різноманітні аспекти впровадження хмарних технологій, визначено "правові відносини, що виникають при наданні хмарних послуг" та встановлено "особливості використання хмарних послуг органами державної влади" тощо [18]. Наведено тлумачення понять: "*хмара (хмарна інфраструктура)* — сукупність динамічно розподілених та налаштовуваних хмарних ресурсів, що можуть бути оперативно надані користувачу хмарних послуг і вивільнені через глобальну та локальні мережі передачі даних"; "*користувач хмарних послуг* — фізична або юридична особа, яка використовує хмарні послуги для забезпечення власних потреб", "*надавач хмарних послуг* — юридична особа або фізична особа-підприємець, яка надає одну або більше хмарних послуг самостійно або спільно з іншими надавачами хмарних послуг". Згідно із законом, хмарні технології розглядаються як послуга, "хмарні послуги надаються користувачам хмарних послуг на договірних засадах надавачами хмарних послуг" [6].

Як зазначають дослідники М. Ковалів, С. Єсімов, С. Петков, Р. Козяр, С. Цюх, бібліотека має укласти договір із постачальником послуг для користування хмарним середовищем. У документі мають бути визначені функції хмарного середовища, окреслені аспекти збереження інформації, збирання та систематизації відомостей, зберігання та опрацювання даних, підтримки роботи інших сервісів, економічна функція тощо [15]. У ЗУ "Про хмарні послуги" [6] визначено способи надання хмарних послуг: "*приватна хмара* — це хмарна інфраструктура, що підготовлена для використання єдиним користувачем хмарних послуг та контролюється ним", "*публічна хмара* — хмарна інфраструктура, що потенційно доступна для невизначеного кола користувачів хмарних послуг та контролюється надавачем хмарних послуг", "*колективна хмара* — хмарна інфраструктура, що поділена між визначеною групою взаємопов'язаних користувачів хмарних послуг, які мають спільні потреби, та контролюється користувачами хмарних послуг

самостійно або їх представниками", "гібридна хмара" — хмарна інфраструктура, що є композицією з двох або більше різних хмарних інфраструктур (приватні, колективні або публічні), які є самостійними об'єктами, пов'язаними між собою технологіями, що дозволяють переносити дані або комп'ютерні програми між цими об'єктами" [15].

Зазначений колектив науковців зауважує, що публічна хмара є в користуванні сучасних українських бібліотек, оскільки безплатний пакет забезпечує мінімальні потреби установ у використанні хмарних обчислень. Дослідники припускають, що гібридні хмари також мають перспективу використання в бібліотеках [15].

Отже, бібліотеки України мають змогу користуватися послугами хмар, що поділяються за моделлю розгортання на приватні, публічні та гібридні.

Приватні хмари — це внутрішня хмарна інфраструктура, служби бібліотеки, які перебувають у межах корпоративної мережі. Бібліотечні заклади можуть використовувати приватні хмари для зберігання та керування великими обсягами цифрових ресурсів (електронні книги та журнали, аудіо- й відеоматеріали), що забезпечує надійний і безпечний доступ до ресурсів користувачам. Приватні хмари також використовують для зберігання й керування даними користувачів. Переваги застосування приватних хмар полягають у тому, що бібліотека має повний контроль над своєю приватною хмарию, може керувати нею, налаштовувати її відповідно до своїх потреб самостійно чи доручити управління зовнішньому підряднику.

Публічні хмари — це хмарні послуги, які надає постачальник хмарних послуг. Вони створюють нові можливості для розширення доступу до інформації та послуг. Можливості хмари: зберігання й поширення електронних книг, журналів та інших цифрових матеріалів; здатність зберігати потокове передавання аудіо- й відеоматеріалів; зберігання та надання доступу до оцифрованих історичних документів, фотографій й інших архівних матеріалів, розміщення онлайн-каталогів і баз даних; створення віртуальних навчальних просторів із можливістю брати участь у вебінарах тощо. Користувачі мають доступ до цих ресурсів із будь-якого пристрою, під'єданого до інтернету. Крім того, використання публічних хмар може

бути економічно вигіднішим, аніж створення та підтримка власної інфраструктури.

Водночас застосування публічних хмар може призвести до залежності від конкретного постачальника послуг. На відміну від приватної, користувачі не мають змоги керувати публічною хмарию та обслуговувати її, відповідальність несе власник чи постачальник хмарних послуг.

Гібридні хмари — це поєднання приватної й публічної хмарної інфраструктур. Гібридні хмари забезпечують гнучкість, безпеку та масштабованість [11].

Розглянемо загальноприйняті хмарні сервіси за моделлю обслуговування: інфраструктура як послуга (IaaS), платформа як послуга (PaaS) та програмне забезпечення як послуга (SaaS) [23].

У моделі IaaS користувачі можуть опрацювати й зберігати мережі й інші основні обчислювальні ресурси, а також мають контроль над операційними системами, сховищами, додатками, окремими мережевими компонентами (зокрема, брандмауерами хостів) [23]. Приклади: Amazon Web Services (AWS), Microsoft Azure, Google Cloud Platform (GCP).

Платформа як *послуга PaaS* дає користувачам змогу створювати у хмарі свої додатки за допомогою мови програмування, бібліотеки, сервісів та інструментів, які підтримує провайдер. Ця модель передбачає обмеження для користувача, зокрема він не може контролювати базову хмарну інфраструктуру, мережу, сервери, операційні системи або сховища, а лише додатки. Приклади: Heroku, Microsoft Azure App Service, Google App Engine.

Програмне забезпечення як *послуга SaaS* надає можливість використовувати застосунки провайдера, що працюють на хмарній інфраструктурі. Доступ до них здійснюється з різних клієнтських пристроїв через інтерфейс користувача (наприклад, веббраузер, вебпоштова програма) або через програмний інтерфейс [25]. У цій моделі користувачі отримують готові програми й сервіси через інтернет, а також мають доступ до програм і послуг, які надає провайдер хмарних сервісів. Зазвичай споживач може використовувати рішення SaaS як застосунок чи встановити його на своєму пристрої. Наприклад, можна ефективно працювати з Google Docs через інтернет, для чого потрібно лише завантажити на комп'ютер Adobe Creative Cloud. У цій моделі

користувачам SaaS не потрібна допомога ІТ-спеціалістів для встановлення програми на кожному пристрої. Постачальники самостійно керують оновленнями програмного й апаратного забезпечення [23]. Приклади: Google Workspace, Microsoft 365, Salesforce.

Отже, хмарні сервіси надають бібліотекам ширші можливості роботи та доступ до великої кількості ресурсів й інфраструктури, що, зі свого боку, дає змогу використовувати значні обсяги даних без суттєвих інвестицій у власні серверні мережі. Хмарні сервіси бібліотек надають можливість легко обмінюватися ресурсами, даними, що розширює їх функціонал й інноваційний потенціал. Оскільки бюджет бібліотек не надто великий, перевагою використання хмарних сервісів є зниження витрат на обслуговування власних серверів, засобів зберігання даних тощо. Завдяки потужному потенціалу хмарних сервісів, бібліотека може розширювати спектр послуг, пропонувати інноваційні рішення для користувачів, як-от розроблення мобільних застосунків, використання технологій віртуальної реальності для навчання та розваг.

Висновки. Проаналізовані законодавчі, нормативно-правові акти, що регулюють аспекти застосування хмарних сервісів у бібліотеках, є гарантом безпеки й правомірності опрацювання інформації та дотримання конфіденційності. Слід наголосити на важливому значенні використання хмарних сервісів у діяльності бібліотек, що суттєво спрощує спільну роботу та обмін інфор-

мацією між установами. Хмарні сервіси підтримують доступ 24/7 до електронних каталогів і баз даних із будь-якого місця розташування, навіть у разі відмови обладнання чи інших технічних проблем, спричинених порушенням електропостачання та інтернет-зв'язку; надають бібліотекам доступ для завантаження колекцій у хмарні сховища; гарантують безпеку зберігання даних, зокрема провайдери хмарних послуг забезпечують високий рівень захисту даних, застосовуючи шифрування та резервне копіювання, що вкрай важливо для убезпечення цінних електронних ресурсів. Значною перевагою використання хмарних сервісів є економія коштів на придбання ліцензійного програмного забезпечення, постійне та своєчасне обслуговування технічного обладнання, оплату роботи програмістів, системного адміністратора тощо.

Українські дослідники М. Олексин, Н. Кунанець, Р. Білоусова окреслюють переваги використання хмарних технологій у бібліотеках і обґрунтовують їх вагомий роль у розгортанні та масштабуванні інформаційної інфраструктури бібліотеки, ефективності використання інформаційних ресурсів, забезпеченні високої доступності, надійності зберігання та опрацювання даних [19, с. 174]. Такі технологічні рішення також надають можливість ефективно рекламувати бібліотеку в читацькому середовищі.

Отже, хмарні сервіси стають незамінним інструментом для забезпечення доступу до інформації та збереження культурної спадщини.

Список бібліографічних посилань

1. Про електронні комунікації : Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. Дата оновлення: 17.12.2024. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text> (дата звернення: 23.08.2024).
2. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах : Закон України від 16.12.2020 № 1089-IX. Дата оновлення: 05.06.2024. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.05.2024).
3. Про захист персональних даних : Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI. Дата оновлення: 19.12.2024. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 03.03.2024).
4. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2658-XII. Дата оновлення: 10.10.2024. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 08.01.2025).
5. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 01.12.2022 № 2811-XI. Дата оновлення: 04.12.2024. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (дата звернення: 14.02.2025).
6. Про хмарні послуги : Закон України від 23.08.2023 № 3343-IX. Дата оновлення: 05.06.2024. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-20#Text> (дата звернення: 22.02.2025).
7. Про цифровий контент та цифрові послуги : Закон України від 10.08.2023 № 3321-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text> (дата звернення: 12.02.2025).

8. Положення про Міністерство цифрової трансформації України : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 № 856. Дата оновлення: 14.02.2025. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.02.2025).
9. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3.03.2021 № 167-р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 14.02.2025).
10. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 526-р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 26.01.2025).
11. Бережна К. Використання хмарних технологій у бібліотеках України. URL: <https://http://conf.nlu.edu.ua/libmodel/paper/viewFile/14710/7523> (дата звернення: 11.03.2025).
12. Василенко Д. П., Бутко Л. В. Нормативно-правове регулювання процесу цифровізації українського архівного простору. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2021. № 60. С. 79—88. URL: <http://v-khsac.in.ua/article/view/247085>.
13. Василенко О. М., Поліщук Р. В. Нормативне забезпечення бібліотечно-інформаційної діяльності. *Бібліотечний вісник*. 2013. № 6. С. 41—42.
14. Ковальчук Н. В. Нормативно-правове забезпечення діяльності бібліотек: управлінсько-документаційний аспект. *Соціально-гуманітарні науки. Польсько-український науковий журнал*. 2019. № 1 (21). URL: https://sp-sciences.io.ua/s2645324kovalchuk_nataliya_2019_social_and_human_sciences_polish-ukrainian_scientific_journal_01_21_ (дата звернення: 29.03.2019).
15. Ковалів М., Єсімов С., Петков С., Козяр Р., Цюх С. Правове регулювання зберігання інформації у хмарних сховищах. *Path of Science*. 2023. Vol. 9. № 8. S. 1001—1007. URL: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/90023/90023_2.pdf?sequence=2.
16. Левченко Л. Л., Попова Л. М., Хромов А. В. Національні архівні ресурси: правові засади реформування архівної справи. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2021. Вип. 1. С. 249—263. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2021_1_24.
17. Лобузін І. Цифрові колекції наукової бібліотеки: організація інформаційних ресурсів та мережевої комунікації : дис. ... канд. соц. комунікацій : 27.00.03. Київ, 2017. 258 с.
18. Мартиненко Я. Ю. Нормативно-правові аспекти використання хмарних технологій у бібліотеках України. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2024. Вип. 65. С. 96—111.
19. Олексин М., Кунанець Н., Білоусова Р. Хмарні сервіси як сучасний засіб зберігання ресурсів бібліотек. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2024. Вип. 70. С. 167—182.
20. Орехова С. Є., Линська Н. М. Застосування хмарних технологій в системі інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотек. *Вісник Маріупольського державного університету. Філософія, культурологія, соціологія*. 2019. Вип. 18. С. 71—76.
21. Прокопенко Л. І., Сіра О. А. Законодавче регулювання у сфері діяльності бібліотек : нормативно-правові аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право*. 2015. Вип. 32. С. 67—71.
22. Ржеуський А. В., Кунанець Н. Е., Пасічник В. В. Інформаційні сервіси в бібліотеках, що базуються на застосуванні хмарних технологій. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Бібліотекознавство. Книгознавство*. 2015. Вип. 4. С. 264—267 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprknuibk_2015_4_52.
23. Смірнова Т. В., Коноплицька-Слободенюк О. К., Буравченко К. О., Смірнов С. А., Кравчук О. В., Козірова Н. Л., Смірнов О. А. Дослідження технологій забезпечення кібербезпеки хмарних сервісів IaaS, PaaS та SaaS. *Кібербезпека: освіта, наука, техніка*. 2024. № 4. С. 6—27. URL: <https://csecurity.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/588/460>.
24. Сокур О. Л. Взаємодія бібліотек наукових установ Національної академії наук України у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору: науково-організаційне забезпечення : дис. ... канд. із соц. комунікацій : 27.00.03. Київ, 2019. 297 с.
25. Abid A., Manzoor M. F., Farooq M. S., Farooq U., Hussain M. Challenges and issues of resource allocation techniques in cloud computing. *KSII Transactions on Internet and Information Systems (TIIS)*. 2020. Vol. 14, No 7. P. 2815—2839. URL: <https://itiis.org/digital-library/23716> (accessed: 2.03.2025).
26. Shevchenko M., Solianyk A. The State of Digitization of Documentary Heritage in Scientific Libraries of Ukraine. *Vilnius University Press*. 2022. Vol. 79. P. 223—249. URL: <https://www.journals.vu.lt/knygotytra/article/view/25055/29485>.

Serhiy Lytvyn,
*Doctor of Historical Sciences, Professor,
 Head of the Department of Psychology
 and Humanities of the National Academy of Sciences
 and Humanities of Ukraine*
Snizhana Dobrovolska,
*Second-year Postgraduate Student
 of the Vernadsky National Library of Ukraine*

Cloud services in Ukrainian libraries: ensuring data and resource security

The article presents the experience of Ukrainian scientists in the field of library digitization and concepts in studying the concept of "cloud services". The models of cloud services present in the information market are considered: infrastructure as a service (IaaS), platform as a service (PaaS) and software as a service (SaaS). The interpretation of concepts is disclosed, in particular: "cloud", "cloud service user", "cloud service provider". The methods of providing cloud services "private cloud", "public cloud", "collective cloud" are indicated. An analysis of the possibilities of implementing various models of cloud technologies in libraries in Ukraine is presented. Their application for data storage, processing, and user service quality is analyzed. Challenges and prospects for the development of cloud services in the library sector are identified. The potential of cloud technologies for optimizing the work of Ukrainian libraries is investigated. The significance of cloud services in wartime is substantiated, which become an indispensable tool for ensuring access to information and preserving the cultural heritage of Ukraine. It is determined how cloud services help libraries adapt to the modern information needs of users, ensuring flexibility, reliability, and security in the context of digital transformation. Cloud services that libraries can use are proposed, in particular from Google: e-mail, calendar, Hangout chat and video conferencing service, social networks.

Keywords: cloud service models; cloud technologies; digital transformations; infrastructure as a service (IaaS); platform as a service (PaaS); software as a service (SaaS)

References

1. Pro elektronni komunikaciyi : Zakon Ukrayini vid 30.06.2021 № 1591-IX. *Verhovna Rada Ukrayini*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text> [Accessed 23.08.2024].
2. Pro zahist informaciyi v informacijno-komunikacijnih sistemah : Zakon Ukrayini vid 16.12.2020 № 1089-IX. *Verhovna Rada Ukrayini*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> [Accessed 12.05.2024].
3. Pro zahist personalnih danih : Zakon Ukrayini vid 23.02.2012 № 4452-VI. *Verhovna Rada Ukrayini*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> [Accessed 03.03.2024].
4. Pro informaciyu : Zakon Ukrayini vid 02.10.1992 № 2658-XII. *Verhovna Rada Ukrayini*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> [Accessed 08.01.2025].
5. Pro stimulyuvannya rozvitku cifrovoyi ekonomiki v Ukrayini : Zakon Ukrayini vid 01.12.2022 № 2811-XI. *Verhovna Rada Ukrayini*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> [Accessed 14.02.2025].
6. Pro hmarni poslugi : Zakon Ukrayini vid 23.08.2023 № 3343-IX. *Verhovna Rada Ukrayini*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-20#Text> [Accessed 22.02.2025].
7. Pro cifrovij kontent ta cifrovi poslugi : Zakon Ukrayini vid 10.08.2023 № 3321-IX. *Verhovna Rada Ukrayini*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text> [Accessed 12.02.2025].
8. Polozhennya pro Ministerstvo cifrovoyi transformaciyi Ukrayini : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 18.09.2019 № 856. *Verhovna Rada Ukrayini*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text> [Accessed 14.02.2025].
9. Pro shvalennya Koncepciyi rozvitku cifrovih kompetentnostej ta zatverdzhennya planu zahodiv z yiyi realizaciyi : Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 3.03.2021 № 167-r. *Verhovna Rada Ukrayini*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> [Accessed 14.02.2025].
10. Pro shvalennya Strategiyi rozvitku sferi innovacijnoyi diyalnosti na period do 2030 roku : Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 10.07.2019 № 526-r. *Verhovna Rada Ukrayini*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> [Accessed 26.01.2025].
11. Berezhna K. (n. d.). Viktoristannya hmarnih tehnologij u bibliotekah Ukrayini. Available at: <https://http://conf.nlu.edu.ua/libmodel/paper/viewFile/14710/7523> [Accessed 11.03.2025].
12. Vasilenko D. P. & Butko L. V. (2021). Normativno-pravove reguluvannya procesu cifrovizaciyi ukrayinskogo arhivnogo prostoru. *Visnik Harkivskoyi derzhavnoyi akademiyi kulturi*, 60, pp. 79—88. Available at: <http://v-khsac.in.ua/article/view/247085>.

13. Vasilenko O. M. & Polishuk R. V. (2013). Normativne zabezpechennya bibliotechno-informacijnoyi diyalnosti. *Bibliotechnij visnik*, 6, pp. 41—42.
14. Kovalchuk N. V. (2019). Normativno-pravove zabezpechennya diyalnosti bibliotek: upravlinsko-dokumentacijnij aspekt. Socialno-gumanitarni nauki. *Polsko-ukrayinskij naukovij zhurnal*, 1 (21). Available at: https://sp-sciences.io.ua/s2645324kovalchuk_nataliya_2019_social_and_human_sciences_polish-ukrainian_scientific_journal_01_21_ [Accessed 29 March 2019].
15. Kovaliv M., Yesimov S., Pyetkov S., Kozyar R. & Cyuh S. (2023). Pravove reguluvannya zberigannya informaciyi u hmarnih shovishah. *Path of Science*, 9 (8), pp. 1001—1007. Available at: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/90023/90023_2.pdf?sequence=2.
16. Levchenko L. L., Popova L. M. & Hromov A. V. (2021). Nacionalni arhivni resursi: pravovi zasadi reformuvannya arhivnoyi spravi. *Visnik Luganskogo derzhavnogo universitetu vnutrishnih sprav imeni E. O. Didorenka*, 1, pp. 249—263. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2021_1_24.
17. Lobuzin I. (2017). *Cifrovi kolekciji naukovoji biblioteki: organizaciya informacijnih resursiv ta merezhevoi komunikaciyi*. D. Sc. Thesis. Kyiv.
18. Martinenko Ya. Yu. (2024). Normativno-pravovi aspekti vikoristannya hmarnih tehnologij u bibliotekah Ukrayini. *Visnik Harkivskoyi derzhavnoyi akademiyi kulturi*, 65, pp. 96—111.
19. Oleksin M., Kunanec N. & Bilousova R. (2024). Hmarni servisi yak suchasnij zasib zberigannya resursiv bibliotek. *Naukovi praci Nacionalnoyi biblioteki Ukrayini imeni V. I. Vernadskogo*, 70, pp. 167—182.
20. Oryehova S. Ye. & Linska N. M. (2019). Zastosuvannya hmarnih tehnologij v sistemi informacijno-komunikacijnoyi diyalnosti bibliotek. *Visnik Mariupolskogo derzhavnogo universitetu. Filosofiya, kulturologiya, sociologiya*, 18, pp. 71—76.
21. Prokopenko L. I. & Sira O. A. (2015). Zakonodavche reguluvannya u sferi diyalnosti bibliotek : normativno-pravovi aspekti. *Naukovij visnik Uzhgorodskogo nacionalnogo universitetu. Pravo*, 32, pp. 67—71.
22. Rzhenskij A. V., Kunanec N. E. & Pasichnik V. V. (2015). Informacijni servisi v bibliotekah, sho bazuyutsya na zastosuvanni hmarnih tehnologij. *Naukovi praci Kam'yanec-Podilskogo nacionalnogo universitetu imeni Ivana Ogiyenka. Bibliotekoznavstvo. Knigoznnavstvo*, 4, pp. 264—267 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npkpnuibk_2015_4_52.
23. Smirnova T. V., Konoplicka-Slobodenyuk O. K., Buravchenko K. O., Smirnov S. A., Kravchuk O. V., Kozirova N. L. & Smirnov O. A. (2024). Doslidzhennya tehnologij zabezpechennya kiberbezpeki hmarnih servisiv IaaS, PaaS ta SaaS. *Kiberbezpeka: osvita, nauka, tehnika*, 4, pp. 6—27. Available at: <https://csecurity.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/588/460>.
24. Sokur O. L. (2019). *Vzayemodiya bibliotek naukovih ustanov Nacionalnoyi akademiyi nauk Ukrayini u formuvanni vitchiznyango naukovo informacijnogo prostoru: naukovo-organizacijne zabezpechennya*. Ph.D. Thesis. Kyiv.
25. Abid A., Manzoor M. F., Farooq M. S., Farooq U. & Hussain M. (2020). Challenges and issues of resource allocation techniques in cloud computing. *KSII Transactions on Internet and Information Systems (TIIS)*, 14 (7), pp. 2815—2839. Available at: <https://itiis.org/digital-library/23716> [Accessed: 2.03.2025].
26. Shevchenko M. & Solianyk A. (2022). The State of Digitization of Documentary Heritage in Scientific Libraries of Ukraine. *Vilnius University Press*, 79, pp. 223—249. Available at: <https://www.journals.vu.lt/knygotyra/article/view/25055/29485>.

Надійшла до редакції 13 березня 2025 року

До уваги передплатників!

Угоду щодо передплати на видання Книжкової палати України
можна укласти безпосередньо з установою.

Звертайтеся у відділ підготовки та розповсюдження видань

тел. (044) 292-65-73

e-mail: vydannya@ukrbook.net

Свідоцтво про державну реєстрацію KB № 21783-11683ПР від 31.12.2015.

Формат 60x84¹/₈. Ум. друк. арк. 6,05. Тираж 25 пр. Зам. 22.

Журнал надруковано на обладнанні Книжкової палати України

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1954 від 24.09.2004.

До уваги читачів: електронний варіант журналу "Вісник Книжкової палати" ISSN 2076-9555 (онлайн-версія)
розміщено на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в розділі "Наукова періодика України":

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKP/index.html
